

Yksilön suoja Julkisen sanan neuvoston päätöksissä

Mikko Isotalo

Journalistiikan pro gradu -tutkielma

Kevät 2013

Viestintätieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen	Laitos – Department Viestintätieteiden
Tekijä – Author Mikko Isotalo	
Työn nimi – Title Yksilön suoja Julkisen sanan neuvoston päätöksissä	
Oppiaine – Subject Journalistiikka	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Heinäkuu 2013	Sivumäärä – Number of pages 77 + liitteet
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tässä tutkielmassa kuvataan, miten Julkisen sanan neuvosto erottelee yksilön suoja koskevat tapaukset langettaviin ja vapauttaviin päätöksiin. Tutkielmassa ovat mukana kaikki Julkisen sanan neuvoston yksilön suoja koskevat päätökset vuosilta 2006–2010. Tutkielmassa pyritään löytämään Julkisen sanan neuvoston päätöksistä yhteisiä tekijöitä, jotka määrittelevät onko yksilön suoja loukattu vai ei.</p> <p>Tutkielman tutkimusmetodina on sisällönanalyysi. Sisällönanalyysin keinoin on pyritty tuomaan esiin alateemoja, joiden perusteella Julkisen sanan neuvosto perustelee rajanvetoaan langettavien ja vapauttavien päätösten välillä. Tällaisia alateemoja ovat esimerkiksi asiaankuulumattomasti, halventavasti ja varovainen.</p> <p>Tutkielmassa löydettiin monia alateemoja, jotka tarkentavat varsin yleisluontoisia Journalistin ohjeita. Alateemat muodostivat selkeitä rajalinjoja langettavien ja vapauttavien päätösten välille. Muutamien yksittäisten ohjeiden rajalinjoja oli mahdotonta löytää tutkimusaineistosta, sillä joidenkin ohjeiden perusteella oli tehty vain muutamia päätöksiä.</p> <p>Tutkimusjaksolla Julkisen sanan neuvosto teki 38 yksilön suoja koskevaa langettavaa päätöstä. Julkisen sanan neuvosto käyttää päätösten perusteluina Journalistin ohjeiden lisäksi lausumia sekä periaatelausumia. Tutkielma osoittaa, että Journalistin ohjeiden ja verkkojulkaisua käsittelevän lausuman välillä on selkeä ristiriita. Myös periaatelausuma nimen julkaisemisesta rikosuutisoinnista on ristiriidassa Journalistin ohjeiden kanssa.</p> <p>Yksilön suoja koskevia Journalistin ohjeita ei tutkielman perusteella tarvitse tarkentaa, sillä mitään ohjetta ei tarkoituksenmukaisesti jatkuvasti rikottu. Journalistin pitäisi kuitenkin olla tietoinen Julkisen sanan neuvoston tulkintalinjasta, jota ei voi pelkästään Journalistin ohjeista lukea.</p>	
Asiasanat – Keywords Julkisen sanan neuvosto, journalismin itsesäätely, journalistin ohjeet, sisällönanalyysi	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
1.1 Aiempi tutkimus	6
1.2 Rajatumpi kysymyksenasettelu	7
2 SANANVAPAAUS JA YKSILÖNVAPAAUS	10
2.1 Sananvapaus ja yksilön suoja ristiriidassa	12
2.2 Journalismin sääntelyn erilaiset tavat	14
3 ITSESÄÄNTELY	17
3.1 Itsesääntelyn ja lainsäädännön suhde	17
3.2 Julkisen sanan neuvosto	27
3.3 Journalistin ohjeet	30
3.4 Henkilön asema ja asian merkittävyys vaikuttavat	32
3.5 Keskustelupalstojen ohjeistus on ristiriitaista	34
4 AINEISTON ESITTELY	39
4.1 Sisällönanalyysi koskee kaikkia langettavia päätöksiä	40
4.2 Päätökset määrittelevät sallitun ja kielletyn rajan	44
5 TUTKIMUSMENETELMÄNÄ SISÄLLÖNANALYYSI	45
5.1 Sisällönanalyysi tutkimuksen viitekehyksenä	45
5.2 Teemoittelu tuo esiin JSN:n tulkinnat	46
6 TULOKSET	48
6.1 Ihmisarvo	48
6.2 Asianomaisen suostumus ja tiedon yhteiskunnallinen merkitys	55
6.3 Hienotunteisuus	57
6.4 Näkyvä toiminta	59
6.5 Julkinen tieto	60
6.6 Kohtuuttomuus	62
6.7 Varovaisuus	64

6.8	Arkaluonteinen tieto	66
6.9	Jatkoseuranta ja syyllistäminen	67
7	POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	69
7.1	Mitä päätökset kertovat?	69
7.2	Mahdollisia jatkotutkimuskohteita	75
7.3	Tutkimusprosessin kulku	75
 KIRJALLISUUS		
 KUVIOT		
KUVIO 1	JSN:n päätökset vuosina 2006–2010	41
KUVIO 2	Yksilön suojaa koskevat JSN:n päätökset vuosina 2006–2010	42
KUVIO 3	Langettavien ja vapauttavien päätösten lukumäärät vuosina 2006–2010	43
 LIITTEET		
LIITE 1:	JSN:n perussopimus 2013	
LIITE 2:	Journalistin ohjeet 2005	
LIITE 3:	Lausuma verkkojulkaisusta 2007	
LIITE 4:	Lausuma julkisuuden henkilöiden yksityisyyden suojaa koskevassa asiassa 2004	
LIITE 5:	Yksityiselämä-periaatelausuma 1980	
LIITE 6:	Nimi rikosuutisissa -periaatelausuma 1981	

1 JOHDANTO

Isoisäni on pari kertaa kertonut tarinan, kuinka sanomalehtien nimienjulkaisukynnys on muuttunut. Hän oli 22.8.1963 osallisena kolarissa, jonka aiheutti alkoholin vaikutuksen alaisena ajanut polkupyöräilijä. Seuraavan päivän Savon Sanomat kertoi tapauksesta seuraavasti, kuvituksena oli kuva Volkswagenista törmäyksen jälkeen. Tavallisten ihmisten nimet oli heiltä lupaa kysymättä mainittu, vaikka olen ne tästä lainauksesta poistanut.

Eilen puolen päivän jälkeen sattui Varkaudessa viitostien ja Pieksämäen tien risteyksessä henkilöauton ja polkupyöräilijän yhteenajo, josta polkupyöräilijä loukkaantuneena vietiin sairaalaan. Isännöitsijä X.X. oli h-autolla KÄ 705 ajamassa Joroisista päin viitostietä. Hänen saapuessaan Pieksämäentien risteykseen ajoi kaupungista polkupyörällä työmies Y.Y...

Pro gradu -tutkielmani aihe syntyi graduseminaarissa, jossa omat tutkimusaiheeni kohtasivat umpikujan. Sen jälkeen yhteistyössä graduseminaarin vetäjien kanssa syntyi tämä aihe. Aiheen valinnan jälkeen tarina vanhasta onnettomuudesta tuli mieleeni, joten pyysin isoisältäni hänen säästämänsä lehtileikkkeen. Hän myös kyseli varsin olennaisia kysymyksiä, joihin hän oletti useamman kesän toimittajana työskennelleen lapsenlapsensa osaavan vastata. Miksi ennen onnettomuuden osapuolten nimet julkaistiin, mutta nykyään lehdessä ei lue peltikolarin osapuolten nimiä? Kuka tai mikä määrittää, koska nimen saa julkaista? Isoisäni oli huomannut yksityisyyden suojan muutoksen, sillä lehdet eivät enää julkaise tavallisen liikenneonnettomuuden osallisten nimiä.

Mäntylän ja Karilaisen (2008, 43) mukaan nimien julkistaminen onnettomuustapauksissa on huomattavasti yleisempää kuin vielä 1960-luvulla. Yksittäinen esimerkki pienestä kolarista ei vastaa heidän havaintoaan. Julkaisupäätöstä taas pitäisi harkita toimittajien eettisen normiston eli Journalistin ohjeiden avulla. Ohjeen 28 perusteella sairaus- ja kuolemantapauksista sekä onnettomuuksien ja rikosten uhreista tietoja hankittaessa ja uutisoitaessa on aina noudatettava hienotunteisuutta. Hienotunteisuuden määrittelemine onkin jo vaikeampaa.

Yksilön suoja ei ole mikään uusi kiistakysymys suomalaisessa journalismissa. Toimittajien eettisessä normistossa eli Journalistin ohjeissa sanotaan, että yksityiselämään kuuluvia erityisen arkaluontoisia seikkoja voi julkaista vain asianomaisen suostumuksella tai jos niillä on poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä. Aion tutkia, missä yksityisyyden suoja ja sananvapaus kohtaavat Julkisen sanan neuvoston päätösten perusteella. Julkisen sanan neuvoston päätökset perustuvat Journalistin ohjeisiin.

Ajankohtaiseksi ja tutkimisen arvoiseksi asian tekevät ainakin seuraavat seikat. Yksityisyyden suojan loukkaukset ovat yleisin kanteluiden aihe Julkisen sanan neuvostoon. Päätökset eivät ole aina yksimielisiä, vaan neuvosto joutuu välillä äänestämään päätöksistä. Journalistin ohjeiden määritelmät esimerkiksi hienotunteisuudesta tai ihmisarvon kunnioittamisesta eivät määrittele kovin tarkasti eettisesti kestävänsä journalismin rajoja. Lisäksi Julkisen sanan neuvostoa ja sen tekemiä päätöksiä on tutkittu melko vähän.

1.1 Aiempi tutkimus

Journalistin ohjeet muuttuivat vuonna 2005. Journalistin ohjeet muuttuivat myös vuonna 2011, mutta yksilön suoja koskeviin ohjeisiin tehtiin vain yksi muutos. Neuvosen (2008, 76) mukaan vuonna 2005 uudistuneita ohjeita ei ole juuri käsitelty kirjallisuudessa. Neuvosen Viestinoikeuden perusteet -kirjan julkaisusta on muutama vuosi, mutta ei uusia ohjeita ja varsinkaan niiden tulkintaa ole juuri tutkittu. Uudistuksen jälkeen Jorma Mäntylä on käynyt läpi Julkisen sanan neuvoston tulkintoja vuosilta 2005–2007 kirjassaan Journalismin etiikka 2. Mäntylä pyrkii päättelemään mihin suuntaan, miksi ja miten journalismin etiikassa ollaan menossa. (Mäntylä 2008.)

Mäntylän tutkimuksessa on myös ennen vuotta 2005 tehtyjä päätöksiä, jotka on tulkittu silloisten Journalistin ohjeiden mukaan. Hän myös vertailee uusia Journalistin ohjeita uusiin vuonna 2005 käyttöönotettuihin ohjeisiin. Mäntylä antaa kirjassaan lainsäädännölle merkittävän roolin journalistisen etiikan rajapintojen

tulkinnassa. Jätän tutkimuksessani lainsäädännön pääasiassa huomioimatta, mutta kerron mihin lakeihin yksilön suojaan liittyvät Journalistin ohjeet korreloivat.

Juha Karilainen (2008) pohti pro gradu -tutkielmassaan Euroopan journalistieettisiä koodeja. Karilaisen mukaan koodit ovat tärkeä tutkimuskohde, koska sääntöjen tekstimuodoista voi olla kiinni, saako toimittaja toiminnastaan Julkisen sanan neuvostolta langettavan vai vapauttavan päätöksen. Pyrin omassa tutkielmassani tulkitsemaan JSN:n päätöksiä, sillä päätöksissä tehty ohjeiden tulkinta kertoo Journalistin ohjeiden sanamuotojen tarkoituksen. Karilaisen (2008, 7) mukaan koodit ja koodeissa tapahtuvat muutokset vaikuttavat suoraan mediatyöläisten arkeen. JSN:n päätökset ja niissä tapahtuva ohjeiden tulkinta vaikuttavat samalla tavalla jokaisen toimittajan arkeen.

Jorma Mäntylän ja Juha Karilaisen hanke oli Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikön Journalistietiikan kehityshanke. Mäntylän osuuden tavoite oli tutkia journalistietiikkaa sellaisena kuin se ilmenee Journalistin ohjeissa ja Julkisen sanan neuvoston tulkinnoissa (Karilainen 2008, 8). Tavoitteeni on samansuuntainen, mutta keskittyen kattavasti yksilön suojaa koskeviin langettaviin päätöksiin.

Erilaisilla kyselytutkimuksilla on selvitetty toimittajien omaa suhtautumista itsesääntelyyn. Ari Heinonen tutki lisensiaatintutkimuksessaan (1995) yleisen edun ilmenemistä journalismin itsesääntelyssä. Lisäksi hän kyselytutkimuksella selvitti toimittajien asenteita journalismin itsesääntelyä kohtaan sekä näkemyksiä toimittajan ammatillisesta roolista. Meri Savonen tutki pro gradu–työssään (2008) aikakauslehtitoimittajien suhtautumista Julkisen sanan neuvostoon ja Journalistin ohjeisiin.

1.2 Rajatumpi kysymyksenasettelu

Itse keskityn työssäni vain yksilön suojaa koskeviin Julkisen sanan neuvoston tulkintoihin. Yksilön suojasta on hieman eriäviä määritelmiä. Tiilikka käyttää termiä yksilön suoja yläkäsitteenä, johon kuuluvat sekä yksityiselämän suoja että kunnian suoja. Mäntylä (2008, 146) jakaa Journalistin ohjeiden yksilön suojaa koskevan

alaluvun *Yksityinen ja julkinen* kolmeen asiakokonaisuuteen. Ne ovat etniset kysymykset medioissa, yksityisyyden suoja sekä oikeudenkäynteihin liittyvä julkisuus. Kun jatkossa käytän yläkäsitettä yksilön suoja, tarkoitan juuri näitä kaikkia aineistoni sisältäviä alateemoja.

Neuvosen (2008, 84) mukaan Journalistin ohjeiden merkittävin osuus on juuri yksityiselämän suoja. Pyrin laadullisen sisällönanalyysin keinoin etsimään Julkisen sanan neuvoston päätöksistä selkeitä rajapintoja, joiden mukaan se erottelee tapaukset langettaviin ja vapauttaviin päätöksiin. Yritän löytää yhteisiä tekijöitä, jotka määrittelevät onko yksilön suoja loukattu vai ei. Tutkimuskysymykseni on, miten Julkisen sanan neuvoston päätökset määrittelevät yksityisyyden suojan Journalistin ohjeiden pohjalta?

Laadullisen sisällönanalyysin keinoin pyrin tuomaan esiin alateemoja, joilla Julkisen sanan neuvosto perustelee rajanvetoaan langettavien ja vapauttavien päätösten välillä. Tällaisia alateemoja ovat esimerkiksi asiaankuulumattomasti, halventavasti ja varovainen. Journalistin ohjeet ovat melko yleisluontoiset ja tarkentuvat vasta Julkisen sanan neuvoston tulkintojen perusteella.

Mielenkiintoista on samalla selvittää, millaisten ihmisten yksityisyyden suoja on uhattuna Julkisen sanan neuvoston päätösten perusteella. Onko julkisuudessa tahallaan tai tahtomattaan esiintyvien ihmisten yksityisyyden suoja uhattuna? Lisäksi lasken mitkä ja millaiset mediat loukkaavat yksityisyyden suojaa samojen päätösten perusteella. Jos sama tiedotusväline toistuvasti saa JSN:lta langettavia päätöksiä, se kertoo selkeästä epäluottamuslauseelta neuvostoa ja koko itsesääntelyjärjestelmää kohtaan.

Luvussa kolme avaan journalismin itsesääntelyä. Itsesääntelyn yleisestä teoriasta etenen Suomessa hyvää journalistista tapaa tulkitsevaan Julkisen sanan neuvostoon sekä Journalistin ohjeisiin. Aineistoni käsittää kaikki JSN:n yksilön suoja koskevat vapauttavat ja langettavat päätökset vuosilta 2006–2010. Esittelen aineiston kappaleessa neljä.

Pyrin siis selkiyttämään eettistä rajanvetoa sallitun ja kielletyn välillä. Muita mahdollisia tiedonhankintakeinoja olisi ollut esimerkiksi journalistien haastattelu tai korkeimman oikeuden yksityisyyden suoja journalismissa koskevien päätösten tutkiminen. Tutkimukseni metodia kuvailen tarkemmin luvussa viisi. Luku kuusi on teemoittelua ja alateemojen kuvailua. Luvussa seitsemän pohdin tutkimusprosessia ja avaan mahdollisia jatkotutkimusmahdollisuuksia.

2 SANANVAPAUS JA YKSILÖNVAPAUS

Sananvapausajattelun perusta on valistuksen ajan yhteiskuntafilosofiassa. Länsimaissa sen aatteellinen perusta voidaan jakaa angloamerikkalaiseen ja mannereurooppalaiseen suuntaukseen. Angloamerikkalainen sananvapausajatus suhtautuu teoriasolla kriittisesti kaikkiin sananvapauden rajoittamiseen. Mannereurooppalaisen suuntauksen mukaan sanan käyttö on vapaata, mutta siihen sisältyy vastuu. Euroopassa on suhtauduttu vähemmän kriittisesti sananvapauden rajoittamiseen ennakolta, rikosoikeudelliseen jälkisääntelyyn ja joukkoviestinnän itsesääntelyyn. (Neuvonen 2005, 19.)

Myös suomalaisen sananvapausajattelun juuret ovat 1700-luvulla. Autonomian aikana sananvapautta korosti erityisesti Johan Vilhelm Snellman. Suomalainen sananvapaus oli 1990-luvulle asti enemmän sopimukseen kirjattua retoriikkaa kuin käytännön elämään vaikuttava oikeus. (Neuvonen 2008, 20.)

Sopimustasolla sananvapaus taataan niin YK:n ihmisoikeusjulistuksessa, Euroopan ihmisoikeussopimuksessa kuin Suomen perustuslaissakin. YK:n ihmisoikeusjulistuksen 19. artikla määrittelee sananvapauden seuraavasti:

Jokaisella on oikeus mielipiteen- ja sananvapauteen; tähän sisältyy oikeus häiritsemättä pitää mielipiteensä sekä oikeus rajoista riippumatta hankkia, vastaanottaa ja levittää tietoja kaikkien tiedotusvälineiden kautta.

Myös YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva sopimus määrittää sananvapautta. Se korostaa myös sananvapauden käyttöön liittyvää vastuuta ja velvollisuuksia. YK:n mekanismeissa ei ole mitään sanktiomekanismia. Neuvosen (2008, 22) mukaan YK ei käytännössä juuri valvo sananvapauden toteutumista.

Suomi liittyi vuonna 1989 Euroopan neuvostoon ja samalla Euroopan ihmisoikeussopimukseen. Euroopan ihmisoikeussopimusta valvoo Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT). Myös Euroopan ihmisoikeussopimus määrittelee sananvapauden artiklassaan 10.

Sananvapaus

1. Jokaisella on sananvapaus. Tämä oikeus sisältää vapauden pitää mielipiteitä sekä vastaanottaa ja levittää tietoja ja ajatuksia alueellisista rajoista riippumatta ja viranomaisten siihen puuttumatta. Tämä artikla ei estä valtioita tekemästä radio-, televisio- ja elokuvayhtiöitä luvanvaraisiksi.

2. Koska näiden vapauksien käyttöön liittyy velvollisuuksia ja vastuuta, se voidaan asettaa sellaisten muodollisuuksien, ehtojen, rajoitusten ja rangaistusten alaiseksi, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen turvallisuuden, alueellisen koskemattomuuden tai yleisen turvallisuuden vuoksi, epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalien suojaamiseksi, muiden henkilöiden maineen tai oikeuksien turvaamiseksi, luottamuksellisten tietojen paljastumisen estämiseksi, tai tuomioistuinten arvovalan ja puolueettomuuden varmistamiseksi.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen voi valittaa kuka tahansa, joka kokee valtion loukanneen ihmisoikeussopimuksen velvoitteita. Sitä ennen valittajan on käsiteltävä asia Suomessa loppuun, eli siviili- ja rikosasioissa on pitänyt käydä läpi yleiset tuomioistuimet ja hallintoasioissa hallinto-oikeudet.

Neuvosen (2008, 24) mukaan EIT on tulkinnut tarvetta rajoittaa sananvapautta siten, että sananvapauden rajoittamisen perusteiden on oltava välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa. Neuvosen (emt.) mukaan EIT on korostanut erityisesti tiedotusvälineiden roolia yhteiskunnallisen keskustelun edistäjinä, mutta samalla vaatinut tiedotusvälineiltä myös vastuullisuutta.

Suomessa sananvapaus on turvattu perustuslaissa. Vuonna 2000 voimaan astuneen uuden perustuslain § 12 kuuluu seuraavasti.

Jokaisella on sananvapaus. Sananvapauteen kuuluu oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla. Lailla voidaan säätää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia.

Viranomaisten hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta.

Perustuslaissa taattua sananvapautta täydentää vuoden 2004 alussa voimaan astunut uusi sananvapauslaki. Sen § 1 kuuluu seuraavasti.

Tällä lailla annetaan tarkempia säännöksiä perustuslaissa turvattun sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä.

Tätä lakia sovellettaessa ei viestintään saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä ottaen huomioon sananvapauden merkitys kansanvaltaisessa oikeusvaltiossa.

Mäntylän (2008, 10) mukaan sananvapauslain toinen pykälä tiivistää liberalistisen sananvapausajattelun ytimen, eli viestintään ei saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä. Päivi Tiilikan (2004, 108) mukaan sananvapauden lopullinen sisältö määräytyy sitä rajoittavan lainsäädännön ja rajoitusten tulkintaa koskevan oikeuskäytännön kautta. Samalla tavalla Journalistin ohjeiden lopullinen sisältö määräytyy niitä tulkitsevan Julkisen sanan neuvoston tulkintojen perusteella.

Sananvapaus kuuluu siis kaikille. Jokaisella on lain mukaan oikeus ilmaista, julkaista ja vastaanottaa viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Neuvonen (2008, 29) muistuttaa, että mediat saavat julkaisuoikeuksiensa puitteissa valita mitä julkaisevat, eikä valinta rajoita sananvapautta. Vaikka sananvapaus on oikeus vastaanottaa viestejä kenenkään ennakolta estämättä, niin se ei tarkoita oikeutta vastaanottaa sellaisia viestejä kuin haluaa ja miten haluaa. Esimerkiksi maksullisten televisiokanavien materiaalia ei voi vaatia ilmaiseksi sananvapauden perusteella.

2.1 Sananvapaus ja yksilön suoja ristiriidassa

Yksityiselämän käsitteen ydin on siinä, että ihmisellä tulee olla tietty rauhoitettu alue, johon kuuluvat asiat hänellä on oikeus pitää omana tietonaan. Tiilikan (2004, 105) mukaan yksityiselämästä ei voi esittää tyhjentävää määritelmää. Hän nostaa kolme eri kohtaa, jotka kuuluvat yksityiselämän suojaan. Lähtökohtana on, että yksilön oikeus elää omaa elämäänsä ilman viranomaisten tai muiden ulkopuolisten tahojen mielivaltaista tai aiheetonta puuttumista. Yksityiselämään kuuluu myös yksilön oikeus solmia ja ylläpitää suhteita muihin ihmisiin ja ympäristöön sekä oikeus määrätä itsestään ja ruumiistaan. Lisäksi yksityiselämään kuuluu yksilön oikeus pitää yksityiselämänsä kuuluvat asiat omana tai vain lähipiirinsä tietona.

Tiilikan (2004, 107) mukaan yksityiselämän suojan ulottuvuutta tarkasteltaessa on otettava huomioon sekä yksityiselämän suojan että sananvapauden asema perus- ja ihmisoikeutena. Neuvosen (2008, 28) mukaan kahden perusoikeuden joutuessa jännitteeseen on molempia toteutettava mahdollisimman tehokkaasti. Ollilan (2004, 102) mukaan yksilö tai yhteisö ei voi aina määrätä, miten heitä koskevia asioita

käsitellään julkisuudessa. Se estäisi totuudenmukaisen ja monipuolisen tiedonvälityksen.

Sananvapautta usein rajoittava perusoikeus on juuri yksityiselämän suoja. Jos näitä kahta perusoikeutta punnitaan tuomioistuimessa, niin pitää arvioida, onko yksityiselämää loukkaavan tiedon julkaisemiselle ollut painavammat perusteet kuin tiedon julkaisematta jättämiselle. Punninta on monimutkaista, joten pitää punnita, mikä on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa. Jos tiedon julkaiseminen ei ole ollut välttämätöntä ja se on loukannut yksityiselämän suojaa, niin sananvapautta voidaan rajoittaa. Jos taas julkaisen estäminen tai siitä rankaiseminen ei ole välttämätöntä, menee sananvapaus yksityiselämän suojan edelle. (Neuvonen 2008, 28.)

Yksityiselämän suoja on kuitenkin rajoitettu, jotta tiedotusvälineet voisivat valvoa yhteiskunnallista vallankäyttöä. Lain mukaan on sallittua levittää yksityiselämää koskevaa tietoa, jos se voi vaikuttaa vallankäyttäjän toiminnan arviointiin ja jos sen esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti tärkeän asian käsittelemiseksi.

Ratkaisutilanteissa pyritään löytämään tasapaino sananvapauden ja yksityisyyden suojan välillä, sillä nämä perusoikeudet ovat välillä ristiriidassa keskenään. (Ks. mm. Tiilikka 2007; Neuvonen 2005; 2008; Vuortama & Kerosuo 2004.)

Tiilikan (2004, 107) mukaan sananvapauden ja yksityisyyden suojan suhdetta on osaltaan punnittu yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä kriminalisoitaessa, kun lainsäätäjän mielestä säännös ei rajoita sananvapauden olennaisten tehtävien suorittamista eli kansalaisten oikeutta saada tietoa yhteiskunnallisesti merkittävistä asioista. Hän kuitenkin huomauttaa, että säännöksen yleisluontoisuudesta johtuu, että useita tulkinnallisia ongelmia jäi tuomioistuinten ratkaistaviksi. Näin säännöksen tulkinta muotoutuu oikeuskäytännössä. Samalla tavalla Journalistin ohjeiden yleisluontoisuudesta johtuen Julkisen sanan neuvosto määrittää ratkaisuilleen linjan ohjeiden tulkinnalle.

Oikeusasioissa yksityisyyden suoja ja sananvapaus kohtaavat esimerkiksi nimen julkaisua pohdittaessa rikosprosessin eri vaiheissa. Mäntylän (2008, 166) mukaan hyvän ja eettisen journalismin rajaa oikeusasioiden uutisoinnissa on vaikea määrittää,

sillä kahden yhteiskunnallisen instituution, lehdistön ja oikeuslaitoksen, kohdatessa näiden välillä käydään rajanvetoa instituutioiden tehtävien mennessä välillä päällekkäin.

Toimittajien haluan kokeilla sananvapauden ja yksityisyyden suojan rajoja voivat vaikuttaa myös taloudelliset intressit. Mediatyhtiöillä ei ole aina varaa kokeilla sananvapauden ja yksityisyyden suojan rajoja, koska oikeudenkäynnit voivat olla pitkiä ja kalliita prosesseja. Yrityksen pitäisi tehdä voittoa, jotta osakkeenomistajat pysyvät tyytyväisinä. Joskus riskinotto kannattaa, sillä julkisuuden henkilöiden suhteet myyvät. (Karvinen 2005.)

2.2 Journalismin sääntelyn erilaiset tavat

Journalismin itsesääntely on vain yksi mahdollisista sääntelyn muodoista. Heinonen (1995, 51) erottelee neljä journalismin sääntelyn tapaa. Ne ovat markkinasääntely, kansalaissääntely, valtiosääntely ja itsesääntely. Suomessakin sääntelyn tavat ovat kaikki olemassa ja elävät rinnakkain.

Markkinasääntelyssä markkinoiden tulisi olla mahdollisimman vapaat. Vapaille markkinoilla yleisö valitsee menestyvät tuotteet, joille he antavat taloudellista kannatusta. Taloudellisen kannatuksen voi lukea levikki-numeroina ja muina taloudellisina indikaattoreina. Yleisön arvoja ja mieltymyksiä pitää siis ottaa huomioon journalismissa. (Heinonen 1995, 52–53.)

Heinosen (emt.) mukaan markkinasääntelyä voi kritisoida ainakin kolmesta näkökulmasta. Markkinasääntely idealisoi ja toisaalta aliarvostaa yleisöä. Teorian mukaan yleisö haluaa aina vaan laadukkaampaa journalismia. Toisaalta yleisöä aliarvioidaan asettamalla se vain kuluttajan rooliin. Toiseksi markkinoiden oletetaan olevan vapaat. Kolmanneksi teoria sivuuttaa mainostajien luomat toiset markkinat. Näin yleinen etu on vaarassa muuttua mainostajien eduksi. (Heinonen 1995, 53–54.)

Periaatteessa vapaille markkinoilla toteutuu myös toinen sääntelyn muoto, eli kansalaissääntely. Yksittäisillä yleisön jäsenillä ei ole kuitenkaan valtaa painostaa

tiedotusvälineiden painostamiseen. Yksittäinen kansalainen on eristäytynyt kuluttaja, mutta järjestäytyneellä kuluttajaliikkeellä on aivan erilaista voimaa.

Kuluttajaliikkeiden toimintaa ja varsinaista journalismikritiikkiä on vaikea erottaa toisistaan. Kuluttajaliikkeet pyrkivät vaikuttamaan heidän asiaansa koskevaan journalismin kenttään, mutta journalismikritiikin kohteena on koko instituution suoritus. Tällaisia yhden asian liikkeitä ovat esimerkiksi luonnonsuojeluyhdistys, maanpuolustusjärjestö tai uskonnolliset yhteisöt. (Heinonen 1995, 56–57.)

Heinosen (1995, 58) mukaan journalismin kritiikki sellaisenaan ei välttämättä ole riittävän uutisarvoista, mutta yhdistyneenä suurempaan asiaan journalismikritiikki saattaa saada julkisuutta. Heinonen (1995, 58) kuitenkin muistuttaa, että journalismin kritisointi on hankalaa, koska lehdet eivät itse kovin helposti julkaise omaa tai edes kilpailijan lehteä koskevaa kritiikkiä.

Kansalaissääntelyn pitää hyödyntää muita sääntelyn muotoja. Vaikuttaakseen sen pitää hyödyntää markkina-, valtio- ja itsesääntelyä, eli hyödynnettävä markkinatekijöitä, oikeusinstituutiota tai itsesääntelymekanismeja. Näiden kautta kansalaissääntely voi olla tehokasta. (Heinonen 1995, 59.)

Valtiosääntelyssä ”valtio” tarkoittaa lainsäädäntövaltaa, toimeenpanovaltaa ja oikeuslaitosta. Valtiosääntely siis perustuu julkisen vallan auktoriteettiin, jota voidaan äärimmäisessä tilanteessa vahvistaa väkivaltakoneistolla. Valtiosääntely on riippuvainen valtiokäsityksestä. Demokratiassa valtiosääntelyn voisi olettaa olevan pohjimmiltaan kansalaissääntelyä, mutta käytännössä poliittinen koneisto nähdään usein kansalaisyhteiskunnan vastustajana. (Heinonen 1995, 59–60.)

Valtiosääntelyn toteutumiseen käytetään lainsäädäntöä, lakien tulkintaa ja toimilupajärjestelmää. Lainsäädäntöön poliittisella eliitillä on eniten vaikutusvaltaa. Lainsäädäntö voi rajoittaa journalismin toimintaa esimerkiksi vahvistamalla yksityisyyden suojaa. Lainsäädäntö voi myös velvoittaa journalismin tekemään jotain tai määrittää journalismin statusta. (Heinonen 1995, 60.)

Lakien tulkinnasta vastaava oikeuslaitos on myös kansalaisten käytettävissä. Näin se voi yhdistää valtiosääntelyn ja kansalaissääntelyn, jos organisoituneet journalismin

kuluttajaliikkeet hakevat auktoriteettia vaateilleen. Demokratiassa poliittinen eliitti ei voi nopeasti muuttaa lakeja, joten lait heijastavat vakiintuneita yhteiskunnallisia arvostuksia. (Heinonen 1995, 60–61.)

Valtiosääntelyn piiriin kuuluvaa toimilupajärjestelmää käytetään useimmiten yleisradiotoiminnassa. Joissakin maissa myös painotuotteiden julkaisemiseen tarvitaan ennakkolupa tai toimittajien pitää saada statuksensa vahvistus, kuten lehdistökortti, julkisen vallan asettamalta elimeltä. Myös akkreditointivaatimukset ovat tavallaan toimilupajärjestelmä. Tällöin uutislähteiden äärelle päästetään vain osa toimittajista. (Heinonen 1995, 61.)

Heinosen (1995, 61) mukaan valtiosääntely voi myös olla taloudellista tukea, kuten esimerkiksi vero- ja postimaksuhelpotuksia. Ristiriitaisempaa on valikoivaan tukeen suhtautuminen. Suomessakin tuetaan esimerkiksi puoluelehtiä. Tilattavien lehtien arvonlisävero tuli käyttöön Suomessa vasta vuoden 2012 alusta, jota ennen ne oli kokonaan vapautettu arvonlisäverosta.

3 Itsesääntely

Ammatillinen itsesääntely on paljon journalismia vanhempi ajatus. Ensimmäisenä ammatillisena eettisenä koodina voi pitää antiikin Kreikassa kehitettyä Hippokrateen valaa, joka vaikuttaa yhä lääkäreiden eettisiin koodistoihin. (Mäntylä 2008, 16–17.)

Journalismin itsesääntelyn alku on osa 1800-luvulla alkanutta yhteiskunnallista kehitystä, joka johti siihen, että eri ammattikunnat pyrkivät hankkimaan sosiaalista arvostusta luomalla erityisen ammattikunnan tunnusmerkkejä. Itsesääntelyn kehittyminen oli osa journalismin ammattilaisten pyrkimystä saada tunnustusta työstään. Arvostuksen lisäksi ammattikunta-asemaan pyrkimällä journalismin ammattilaiset halusivat parantaa palkkausta ja muita työehtoja. (Heinonen 1995, 63.)

Heinosen (1995, 7) mukaan itsesääntely on mahdollisuus tunnustaa yhteiskunnan yleisen edun vaatimus journalismia kohtaan ja järjestää siitä koitua vastuullisuus ilman, että ratkaisevasti luovutaan sananvapauden ideaalista. Neuvosen (2008, 86) mukaan itsesääntelyn ja sananvapauden suhdetta on tutkittu ja käsitelty melko vähän. Hän nostaa muutamia ratkaisuja, joissa Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on käsitellyt itsesääntelyn suhdetta sananvapauden toteutumiseen. Näissä tapauksissa Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on linjannut, että median tehtävä on tuottaa tarkkaa ja luotettavaa tietoa, ja tästä syystä joukkoviestinnän itsesääntely edistää sananvapauden funktion toteutumista demokraattisissa oikeusvaltioissa.

3.1 Itsesääntelyn ja lainsäädännön suhde

Miksi viestintäalalla sitten tarvitaan varsinaisten lakien ja asetusten lisäksi erillinen institutionalisoitu itsesääntelyn järjestelmä? Eivätkö valtion säätämät lait ja asetukset riitä? Miksi tarvitaan sekä oikeudellista sääntelyä että itsesääntelyä?

Filosofi Juha Räikän (2002, 86–87) mukaan ammattieettisillä koodeilla on kolme erilaista tehtävää. Ensinnäkin niitä käytetään apukeinona ammattieettisessä harkinnassa, eli luovat pohjan oikean ja väärän erottamiselle ammattia harjoitettaessa. Toiseksi ammattieettiset koodit kertovat millaisiin arvoihin ja

velvoitteisiin ammatit lopulta perustuvat. Kolmas ammattieettisten normien tavoite on poliittinen, sillä eettiset säännöt oikeuttavat ammatin. Kun ammatti on eettisesti hyväksyttävä, alan työntekijät voivat kilpailla muiden työntekijöiden kanssa palkoista ja muista eduista. Mäntylä (2009, 19) lisää Räikän listaan kaksi erityisesti viestinnän alalla tärkeää asiaa. Ensinnäkin toimiva eettinen koodi ja itsesääntelyelin keventävät alan lainsäädäntöä ja vähentävät yksityiskohtaisen lainsäädännön tarvetta. Samalla ei tarvitse käydä niin usein kalliita ja tarpeettomia oikeudenkäyntejä.

Ammattieettisiä koodeja on myös esimerkiksi sotilailta, mainostajilla, psykologeilla ja asianajajilla. Eri ammattialojen säännöistä voi löytää ainakin kolme yhdistävää piirrettä. Ne vaikuttavat yleensä itsestään selviltä. Samalla ne ovat tulkinnanvaraisia. Kolmanneksi ne ovat ristiriitaisia. Räikkä (2002, 85–86.)

Mäntylän (2008, 11) mukaan journalistieettiset koodit ovat yksityiskohtaisempia ja tarkempia kuin lait. Näin journalistit rajoittavat omaa sananvapauttaan vapaaehtoisesti. Ollilan (2004, 98) mukaan itsesääntelyllä voidaan puuttua sananvapauden käytön haitallisiin ilmiöihin, joita ei ole säädetty laissa. Esimerkiksi hän nostaa sanankäytön sopimattomat muodot ja ylilyönnit, jotka eivät täytä ilmaisurikoksen tunnusmerkistöjä.

Itsesääntely muistuttaa valtiosääntelyssä keskeistä oikeudellista sääntelyä varsinkin muodoiltaan. Ammatillinen säännöstö muistuttaa kieleltään lakitekstiä. Itsesääntelyn päättävä elin, lehdistöneuvosto muistuttaa tuomioistuinta. Havaitusta tai epäilystä normien rikkomisesta pitää tehdä kantelu, johon pyydetään vastine. Näiden perusteella itsesääntelymekanismi tuottaa ratkaisun. (Heinonen 1995, 64.)

Muodon lisäksi Journalistin ohjeiden ja lainsäädännön välillä voi löytää selkeitä vastaavuuksia. Journalistin ohjeiden alaluvusta *Yksityinen ja julkinen* voi löytää yhteneväisyyksiä viiteen sananvapausrikokseen. Valtakunnansyyttäjänviraston tulkinnan mukaan sananvapausrikoksina voidaan pitää sellaisia rikoksia, joista syyttäminen on sananvapauden rajoittamista. Sananvapausrikokset on tehty tyypillisesti joukkoviestintää käyttämällä. Niiden tuomioiden harkinnassa on sovellettava sananvapauden rajoitusedellytyksiä. (Neuvonen 2008, 49–50.)

Journalistin ohje 26 liittyy rikoslain 11:8 tarkoittamaan kiihottamiseen kansanryhmää vastaan.

26. Jokaisen ihmisarvoa on kunnioitettava. Etnistä alkuperää, kansallisuutta, sukupuolta, seksuaalista suuntautumista, vakaumusta tai näihin verrattavaa ominaisuutta ei pidä tuoda esiin asiaankuulumattomasti tai halventavasti.

Kiihottaminen kansanryhmää vastaan

Joka yleisön keskuuteen levittää lausuntoja tai muita tiedonantoja, joissa uhataan, panetellaan tai solvataan jotakin kansallista, rodullista, etnistä tai uskonnollista ryhmää taikka niihin rinnastettavaa kansanryhmää, on tuomittava kiihottamisesta kansanryhmää vastaan sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Journalistin ohjeen 26 ja lain erot ovat pienet. Journalistin ohjeet puhuvat vakaumuksesta, kun taas laissa puhutaan uskonnollisesta ryhmästä. Neuvonen (2005, 55–56) huomauttaa, että uskonnollinen ryhmä voi tarkoittaa jotain uskontoa harjoittavaa ryhmää, mutta myös uskonnottomat ovat säännöksen suojan piirissä. Laissa ei mainita ollenkaan seksuaalista suuntautumista erillisenä ryhmänä toisin kuin Journalistin ohjeissa. Journalistin ohjeissa mainitaan myös sukupuoli erillisenä ryhmänä. Toisaalta laki erottelee rodullisen ryhmän, mitä Journalistin ohjeet ei erottele.

Rikoksen kohteena oleva kansanryhmä voi olla kansallinen, rodullinen, etninen, uskonnollinen tai niihin rinnastettava. Rodullinen määritelmä viittaa käytännössä ihonväriin. Esimerkki etnisestä ryhmästä on romanit, kansallisesta ryhmästä venäläiset ja uskonnollisesta ryhmästä juutalaiset. Kiihottamisessa kansanryhmää vastaan yksilöityä ryhmää uhataan, panetellaan tai solvataan. (Neuvonen 2005, 55–56.)

Laissa ei ole kyse säännöksessä kuvattujen asioiden sanomisesta tai sanomia sisältävien julkaisujen hallussapidosta, vaan sanoman levittämisestä yleisön keskuuteen. Sanomalehti on esimerkki yleisölle suunnatusta sanoman levittämisestä, kun taas yrityksen sähköpostilista ei ole. (Neuvonen 2008, 55.)

Myös uskonrauhan rikkominen vastaa osittain journalistin ohjetta 26, jonka mukaan vakaumusta ei pidä tuoda esiin asiaankuulumattomasti tai halventavasti. Rikoslain 17:10 säännöksessä asiasta säädetään seuraavasti.

Uskonrauhan rikkominen

Joka

julkisesti pilkkaa Jumalaa tai loukkaamistarkoituksessa julkisesti herjaa tai häpäisee sitä, mitä uskonnonvapauslaissa (267/1922) tarkoitettu kirkko tai uskonnollinen yhdyskunta muutoin pitää pyhänä, tai meluamalla, uhkaavalla käyttäytymisellään tai muuten häiritsee jumalanpalvelusta, kirkollista toimitusta, muuta sellaista uskonnonharjoitusta taikka hautausilaisuutta, on tuomittava uskonrauhan rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Neuvosen (2008, 58) mukaan lakia on sovellettu äärimmäisen harvoin, koska vanhaan sääntelyyn perustuvaa sääntelyä tulee tulkita nykymaailmassa todella joustavasti. Toisen momentin tarkoittama uskonnonharjoituksen häiritseminen ei edes onnistu kovin helposti joukkoviestinnän avulla.

Kuten jo aiemmin todettiin, niin yksityiselämän suojasta säädetään niin perustuslaissa kuin rikoslaissakin. Perustuslain 10 §:ssä säädetään yksityiselämän suojasta seuraavasti.

Jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla.

Kirjeen, puhelun tai muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton.

Lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. Lailla voidaan säätää lisäksi välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa, oikeudenkäynnissä ja turvallisuustarkastuksessa sekä vapaudenmenetyksen aikana.

Perustuslain voi ajatella liittyvän kaikkiin Journalistin ohjeiden alaotsikon *Yksityinen ja julkinen* kohtiin lukuun ottamatta ensimmäistä ohjetta 26. Perustuslaki on melko yleisluontoinen, joten sitä on täydennetty kolmella rikosnimikkeellä. Yksityiselämän suojaa kattavat rikosnimikkeet ovat yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen, kunnianloukkaus ja törkeä kunnianloukkaus. Neuvosen (2008, 62) mukaan yksityisyyttä, kunniaa ja kotirauhaa pidetään kokonaisuutena, jossa osat täydentävät toisiaan. Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen on rikoslain säännös 24:8.

Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen

Joka oikeudettomasti

1) joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai

2) muuten toimittamalla lukuisten ihmisten saataville

esittää toisen yksityiselämästä tiedon, vihjauksen tai kuvan siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, on tuomittava yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ei pidetä sellaisen yksityiselämää koskevan tiedon, vihjauksen tai kuvan esittämistä politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa

virassa tai tehtävässä toimivasta, joka voi vaikuttaa tämän toiminnan arviointiin mainitussa tehtävässä, jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi.

Journalistin ohjeissa rikoslain 24:8 vastaavia ohjeita ovat ainakin numerot 27, 28 ja 30.

27. Yksityiselämään kuuluvia erityisen arkaluonteisia seikkoja voi julkaista vain asianomaisen suostumuksella tai jos niillä on poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä. Yksityiselämän suoja on otettava huomioon myös kuvia käytettäessä.

28. Sairaus- ja kuolemantapauksista sekä onnettomuuksien ja rikosten uhreista tietoja hankittaessa ja uutisoitaessa on aina noudatettava hienotunteisuutta.

30. Julkistakin aineistoa julkaistaessa pitää ottaa huomioon yksityiselämän suoja. Kaikki julkinen ei välttämättä ole julkaistavissa. Erityistä varovaisuutta on noudatettava, kun käsitellään alaikäisiä koskevia asioita.

Ohjeet 27 ja 30 puhuvat suoraan yksityiselämän suojasta. Journalistin ohje 27 eroaa rikoslaista asianomaisen suostumukseen liittyvän huomautuksen verran. Niin laki kuin journalistin ohje numero 27 tekevät saman poikkeuksen yhteiskunnallisten vaikuttajien kohdalla. Rikoslaki erottelee tähän ryhmään politiikassa, elinkeinoelämässä ja julkisessa virassa tai tehtävässä toimivat henkilöt. Tiedon levittämisen pitää tällöinkin olla tarpeellista yhteiskunnallisesti tärkeän asian käsittelemiseksi. Journalistin ohjeet eivät luokittele ihmisiä eri ryhmiin heidän yhteiskunnassa käyttämän vallan perusteella, mutta JSN julkaisi samaan asiaan liittyvän periaatelausuman vuonna 1980. JSN luokitteli ihmiset kolmeen ryhmään, joilla on eriasteinen yksityisyyden suoja. Ryhmään A kuuluvat merkittävät vallankäyttäjät politiikan, hallinnon ja elinkeinoelämän alalla, mikä vastaa melko tarkkaan rikoslain mainitsemia ryhmiä. Tätä kolmeen ryhmään luokittelua käsitellen tarkemmin seuraavan alaotsikon jälkeen. (Lausuma 80.)

Journalistin ohje 28 kehottaa noudattamaan hienotunteisuutta. Sitä voi verrata rikoslaissa mainittuun kärsimykseen, jota loukattu voi kokea. Molemmat mainitsevat kuvat erikseen. Journalistin ohje 30 erottelee vielä alaikäisiä koskevat asiat, jolloin pitää noudattaa erityistä varovaisuutta.

Neuvosen (2008, 64) mukaan rikoslaissa tärkeintä on havaita, että itse tieto ei aiheuta rangaistavuutta, vaan nimenomaan tiedon levittäminen. Näin ollen kaiken julkisen tiedon levittäminen ei ole sallittua. Journalistin ohjeet ottavat kantaa samaan asiaan ohjeessa 30. Ohjeen mukaan kaikki julkinen ei välttämättä ole julkaistavissa, joten

juuri tiedon levittäminen voi johtaa Journalistin ohjeidenkin mukaan JSN:n langettavaan päätökseen. Myös rikoksiin liittyvät ohjeet 31–35 voivat osittain liittyä rikoslain kohtaan yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen.

Rikoslain 24:9 ja 24:10 ovat kunnianloukkaussäännöksiä, joista jälkimmäinen koskee joukkotiedotusvälineillä aiheutettua vahinkoa.

Kunnianloukkaus

Joka

esittää toisesta valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, taikka muuten kuin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla halventaa toista, on tuomittava kunnianloukkauksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Edellä 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuna kunnianloukkauksena ei pidetä arvostelua, joka kohdistuu toisen menettelyyn politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä, tieteessä, taiteessa taikka näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa ja joka ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Kunnianloukkauksesta tuomitaan myös se, joka esittää kuolleesta henkilöstä valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan kärsimystä ihmiselle, jolle vainaja oli erityisen läheinen.

Törkeä kunnianloukkaus

Jos 9 §:n 1 momentissa tarkoitettussa kunnianloukkauksessa

- 1) rikos tehdään joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai muuten toimittamalla tieto tai vihjaus lukuisten ihmisten saataville taikka
- 2) aiheutetaan suurta tai pitkäaikaista kärsimystä taikka erityisen suurta tai tuntuva vahinkoa ja kunnianloukkaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtyjä on tuomittava törkeästä kunnianloukkauksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Olenainen kriteeri on totuudenvastaisuus tietystä teosta, joka on jo tapahtunut ja jonka totuudellisuus on jälkikäteen tarkastettavissa. Valheellisuuden lisäksi tiedon täytyy pystyä aiheuttamaan vahinkoa, kärsimystä ja halveksuntaa. (Neuvonen 2008, 70–71.)

Journalistin ohjeissa kunnianloukkaussäännöksiä vastaavat varsinkin ohjeet 31, 32, 33 ja 34. Myös ohje numero 26 voi liittyä kunnianloukkaussäännöksiin. Sen mukaan jokaisen ihmisarvoa on kunnioitettava.

31. Rikoksesta tuomitun nimen, kuvan tai muita tunnistetietoja voi julkaista, ellei se tuomitun asemaan tai tekoon nähden ole selvästi kohtuutonta. Alaikäisen tai syntykeettomana tuomitun henkilöllisyyden paljastamisessa on oltava erityisen pidättyväinen.

32. Tunnistamiseen johtavien tietojen käytössä on syytä olla varovainen, kun kyse on vasta rikosepäilyistä tai syytteistä.

33. Tietoja rikoksentehtyjistä, syytetystä tai epäillyistä ei yleensä pidä julkaista, jos ne paljastavat erityisen arkaluonteisen rikoksen uhrin.

34. Arkaluonteisen rikoksen uhrin henkilöllisyys on suojattava, ellei sillä ole poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä.

Journalistin ohjeet määrittelevät paljon rikoslakia tarkemmin tilanteita, joissa tietojen ja varsinkin henkilötietojen julkaisemissa on syytä olla varovainen. Ohjeissa puhutaan rikostapauksista, joissa kyse on epäilyistä, syytetyistä ja keskeneräisistä oikeudenkäynneistä. Tällöin esimerkiksi epäillyn kunniaa voi loukata vihjaamalla oikeudenkäynnin lopputuloksesta.

Jälleen rikoslaki sallii arvostelun politiikan, elinkeinoelämän, julkisen virassa tai tehtävässä, kunhan arvostelu koskettaa heidän rooliaan yhteiskunnallisina vaikuttajina. Näiden lisäksi rikoslaki 24:9 mainitsee tällä kertaa myös menettelyn tieteessä tai taiteessa, joita voi verrata JSN:n periaatelausuman mukaan ryhmään B kuuluviin aikalaishistoriaan kuuluviin, tunnettuihin, julkisuudessa esiintyviin henkilöihin esimerkiksi kulttuurin ja viihde-elämän alalla. Rikoslain mukaan myös heidän kunniaa voi loukata, jos arvostelu ei liity heidän asemaansa. Journalistin ohjeet puuttuvat henkilön rooliin ohjeissa 31 ja 34. Ohje numero 31 puhuu rikoksesta tuomitun asemasta. Ohje 34 liittyy arkaluonteisen rikoksen uhrin henkilöllisyyteen. Sen voi julkaista, jos sillä on poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä.

Julkisen sanan neuvosto täsmensi nimensuojaa rikosuutisoinnissa periaatelausumalla vuonna 1981. Periaatelausumassa todetaan, että nimen julkistamisesta ei voida päättää kaavamaisesti rangaistuksen ankaruuden perusteella. JSN:n mukaan nimen julkaiseminen on perusteltua vain tapauksissa, jossa huomattava yleinen etu sitä vaatii. Periaatelausumassa on eroa verrattuna Journalistin ohjeisiin. Journalistin ohje 31 sallii rikoksesta tuomitun nimen, kuvan tai muiden tunnistetietojen julkaisun, ellei se ole tuomitun asemaan tai tekoon nähden selvästi kohtuutonta. Nimen julkaisemisen yleinen merkitys on JSN:n mukaan asetettava vastakkain nimeämisestä nimetylle ja hänen lähipiirilleen aiheutuvan vahingon kanssa. (Lausuma 81.)

Periaatelausuma liittyy Journalistin ohjeiden kohtiin 31 ja 32, kun kyse on rikoksesta tuomitun tai epäillyn nimensuojasta. Periaatelausuma painottaa myös rikoksen uhrin suojaamista. Uhrin suojaamiseen liittyvät myös Journalistin ohjeiden kohdat 33 ja 34.

JSN:n periaatelausuma sisältää neliportaisen asteikon, jolla teon vaikutuksia voi arvioida. Nimensuoja on laajin ryhmässä 4 ja suppein ryhmässä 1. Henkilöiden luokitteluun periaatelausuma käytti samaa kolmiportaista asteikkoa kuin periaatelausuma Yksityiselämä.

1. Kansalaiseen tai koko yhteiskuntaan kohdistuvat teot, joilla on vakavia taloudellisia, terveydellisiä tai muita yhteiskunnallisia vaikutuksia.
2. Yksityiseen kohdistuneet, virallisen syytteen alaiset teot.
3. Asianomistajarikokset.
4. Rikkomukset ja muut merkitykseltään vähäiset teot.

Lisäksi JSN erotteli Journalistin ohjeiden tapaan rikosprosessin eri vaiheet. Journalistin ohjeet jakavat rikosprosessin käytännössä kahteen osaan. Ohje 31 liittyy rikoksesta tuomitun nimensuojaan. Ohje 32 puhuu rikosepäilyistä tai syyteestä. Periaatelausuma jakaa rikosprosessin neljään eri vaiheeseen. Nimensuoja on suppein ryhmässä 1 ja laajin ryhmässä 4. Pääsääntönä JSN piti, ettei henkilöllisyyttä julkisteta ennen tuomioistuinkäsittelyä. (Lausuma 81.)

1. Tuomioistuin on antanut päätöksensä.
2. Tuomioistuinkäsittely on aloitettu.
3. Teon selvittäminen on esitutkintavaiheessa.
4. Rikosilmoitus, kantelu tai muu ilmianto on tehty.

Mäntylän (2008, 163–165) mukaan 1980-luvulta on alkanut kehitys, jossa tiedotusvälineet ovat alkaneet julkaisemaan epäiltyjen nimiä jo aivan prosessin alkuvaiheessa. Näin Suomessa on lähestytty hieman angloamerikkalaista käytäntöä. Hän muistuttaa, että länsimaiseen oikeuskäsitykseen kuuluu syyttömyysolettama, jonka vain tuomioistuin voi kumota.

Suurin ero rikoslain ja Journalistin ohjeiden välillä on rikoslain linjaus, jossa korostetaan tiedon valheellisuutta. Vastaavia Journalistin ohjeita voi rikkoa myös tiedolla, mikä pitää paikkansa.

Rikoslain 24:9 kriminalisoi salakuuntelun ja 24:6 salakatselun. Journalistin ohjeissa näitä lakeja vastaa ohje 29.

29. Julkisella paikalla tapahtuvaa toimintaa on yleensä lupa selostaa ja kuvata ilman asianosaisten suostumusta.

Ohje 29 puhuu vain julkisella paikalla tapahtuvasta kuvaamisesta ja selostamisesta, joka on yleensä luvallista. Rikoslain mukaan kuvaaminen on kriminalisoitu tilanteissa, joissa kuvataan selkeästi yksityiselämän piiriin kuuluvia asioita. Neuvosen (2008, 127) mukaan kuvaaminen avoimissa tilanteissa kuten kaupoissa ja ravintoloissa on sallittua, mutta kuvan julkaiseminen voi täyttää yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen tunnusmerkistön. Rikoslaki on tässä tapauksessa selkeästi Journalistin ohjeita tarkempi. Rikoslain mukaan myös tallentaminen on kiellettyä ja rikos on mahdollinen vain teknisiä laitteita käyttäen.

Journalistin ohje 35 ei luontevasti rinnastu mihinkään lakiin. Rikosprosessin seuraaminen loppuun asti on vain journalistisesti perusteltua. Ohjeen mukaan ei ole journalistin tehtävä asiattomasti ottaa kantaa keskeneräiseen rikosprosessiin.

35. Jos tutkintapyyntöä, syytteestä tai tuomiosta on julkaistu uutinen, asiaa on mahdollisuuksien mukaan seurattava loppuun saakka. Oikeudenkäynnin aikana ei pidä asiattomasti pyrkiä vaikuttamaan tuomioistuimen ratkaisuihin eikä ottaa ennakolta kantaa syyllisyyteen.

Julkisen sanan neuvosto ei ole tuomioistuin eivätkä Journalistin ohjeet ole laki. Mäntylän (2004, 42) mukaan tuomioistuimet ovat 2000-luvun alkupuolella käyttäneet JSN:n ratkaisuja perustellessaan tuomioissaan vahingonkorvauksia tai muita rangaistuksia. Neuvosen (2008, 76) mukaan tällaisia tapauksia löytyi tutkimuksessa vain muutama. Niissäkin on vaikea sanoa, olivatko tuomioiden pohjana Journalistin ohjeet vai tuomioistuimen oma tulkinta hyvästä journalistisesta tavasta. Neuvonen (emt.) kuitenkin korostaa, että Journalistin ohjeiden käyttäminen tuomioistuimissa on todella ongelmallista.

Esimerkiksi Ollilan (2004, 98–104) mukaan tuomareiden ratkaisuihin voivat vaikuttaa JSN:n ratkaisut. Vuoden 2005 alussa voimaan tulleiden Journalistin ohjeiden johdannoissa todetaan, että alan eettisten ohjeiden käyttö kuuluu vain journalismin itsesääntelyyn, eikä niitä ole tarkoitettu käytettäväksi rikos- tai vahingonkorvausvastuun perusteena. Mäntylän (2008, 196) mukaan uudistus onnistui, sillä sitä testattiin tuoreeltaan. Hän nostaa esimerkiksi Iisalmen käräjäoikeuden 11.2.2005. tekemän kunnianloukkausjutun perustelut, joissa todetaan,

että Journalistin ohjeet eivät ole syyttäjälle tai tuomioistuimelle tarkoitettu oikeusnormi vaan alan sisäiseen säätelyyn tarkoitettu säännöstö. Tiilikan (2008, 70) mukaan Journalistin ohjeissa on käytetty sananvapauslaista eroavaa terminologiaa, jotta se korostaisi oikeudellisten normien ja Journalistin ohjeiden eroa ja näin ehkäisisi Journalistin ohjeiden ja Julkisen sanan neuvoston ratkaisukäytännön käyttämistä tulkinta-apuna tuomioistuimissa.

On myös tapauksia, joissa JSN:lle kantelun tehnyt henkilö on vienyt asiansa samalla myös oikeuteen. Tällöin hän etenee ikään kuin ”kahdella rintamalla”, olettaen saavansa jommastakummasta mieleisensä ratkaisun (Mäntylä 2004, 42). JSN:n perussopimuksen mukaan neuvosto voi olla ottamatta asian käsittelyyn tai keskeyttää asian käsittelyn, jos asiassa on selvästi tulossa rikos- tai vahingonkorvausoikeudenkäynti. Henkilö voi kuitenkin ensin hakea JSN:n päätöksen ja viedä sen jälkeen tehdä rikosilmoituksen tai vaatia vahingonkorvausta tuomioistuimessa. Ollilan (2004, 102) mukaan langettava päätös ja siitä seuraava julkisuus ei välttämättä ole riittävä hyvitys itsensä loukatuksi kokeneelle.

Mäntylä (2008, 197) arvioi, että itsesääntelyn ja lainsäädännön täydellinen erottaminen ei ole mahdollista, sillä epäselviä tapauksia tulee aina. Ollilan (2004, 98–104) mukaan tavallisten ihmisten asioiden käsittelyyn julkisuudessa liittyvät tapaukset pitäisi käsitellä mieluummin median itsesääntelyn piirissä kuin oikeudessa.

Mäntylä (emt.) huomauttaa, että jos Journalistin ohjeissa ei saisi olla päällekkäisyyksiä lain kanssa, yksityisyyden suoja koskevan osion perusteleminen olisi vaikeaa, koska Lex Hymy koskee samoja asioita. Lex Hymyllä tarkoitetaan sensaatiolehti Hymyn mukaan nimettyä vuonna 1974 säädettyä rikoslain pykälää, jonka mukaan on rangaistavaa sellainen toisen yksityiselämästä levitetty tieto, vihjaus tai kuva, joka on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä (Kuutti 2006, 116).

Etenkin kustantajaosapuoli on vastustanut erilaista säätelyä ja katsonut, että viestintäalan tulee olla mahdollisimman vapaa valtiollisesta ja muusta säätelystä. Toisaalta kustantajien keskuudessa on myös nähty eettisen säätelyn edut verrattuna oikeudelliseen säätelyyn (Mäntylä 2004, 18).

Mäntylän (2008, 11) mukaan yksityiskohtaisiin eettisiin ohjeisiin sitoutumalla viestintäala välttää yksityiskohtaisen, pakottavan valtiollisen lainsäädännön. Vaikka sitoutuminen eettiseen itsesääntelyyn näyttäisi rajoittavan sananvapautta, niin näin siihen suostuvat saavat lisää toimintavapautta. Itsesääntelyn toimiminen läntisessä demokratiassa ei ole itsestäänselvyys. Jos itsesääntely ei toimi, niin lainsäätäjät voi kodifioida eettisen ohjeen ja muuttaa sen laiksi. Julkinen valta voi siis rajoittaa lainsäädännöllä sananvapautta. Kun itsesääntely toimii, yksityiskohtaisille laeille ei ole tarvetta. Alalla toimivan neuvoston tai elimen on oltava toimintakykyinen eettistä koodia soveltaessaan. Eettisten ohjeiden on tultava alan sisältä, ja koodiston tulkitsijoiden pitää olla kokeneita ja laajasti alaan perehtyneitä. (Mäntylä 2008, 11–12.)

3.2 Julkisen sanan neuvosto

Joukkoviestinnän itsesääntelyn ensimmäisenä asteena voi pitää Ruotsia, jossa vuonna 1900 hyväksyttiin ohjeet rikollisten nimien julkaisusta. Ensimmäinen lehdistöneuvosto perustettiin vuonna 1916 Ruotsissa. Nykyään lähes kaikissa Euroopan maissa on journalismin eettiset ohjeet ja lehdistöneuvosto.

Suomessa perustettiin vuonna 1927 Suomen Sanomalehdistön Kunnianeuvosto, joka oli Suomen ensimmäinen lehdistöneuvosto. Neuvosen (2008, 85) mukaan se oli tarkoitettu sanomalehtimiesten keskinäisten riitojen ratkaisuun, eikä sen toiminta ikinä kunnolla käynnistynyt.

Vuonna 1958 julkistettiin Suomen ensimmäinen journalistieettinen normisto. Julkisen sanan neuvoston perustamiseen vaikutti 1960-luvun loppupuolella syntynyt sensaatiolehdistö. Se käsitteli yksityisyyteen liittyviä aiheita aivan uudella tavalla. Julkisen sanan neuvosto perustettiin vuonna 1968, jolloin journalistieettinen normisto samalla uusittiin täysin. Eettiset normit on uusittu sen jälkeen vuosina 1976, 1983, 1992, 2004, 2005 ja 2011. Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen joukkotiedotusvälineellä tai muulla sen kaltaisella välineellä kriminalisoitiin vuonna 1974.

JSN:n perussopimuksen mukaan JSN:n tehtävänä on vaalia julkisen sanan vastuullista vapautta ja tukea hyvää journalistista tapaa. Perussopimuksen ensimmäinen pykälä lisää JSN:n ja puheenjohtajan tehtäviin hyvän journalistisen tavan tulkitsemisen sekä sanan- ja julkaisemisenvapauden puolustamisen.

JSN:n perussopimuksen ovat allekirjoittaneet Aikakauslehtien Liitto, Radiomedia, Sanomalehtien Liitto, Suomen Journalistiliitto, Yleisradio, MTV, Sanoma Entertainment ja SuomiTV. Lisäksi JSN:n toimintaperiaatteisiin on sitoutunut joukko pienempiä lehtiä sekä journalismin alan oppilaitoksia, joilla on julkaisutoimintaa. Neuvosen (2008, 85) mukaan Julkisen sanan neuvosto poikkeaa monista muista lehdistöneuvostoista, sillä sen toimivalta kattaa myös radion, television ja verkkojulkaisut. (JSN 13.)

Julkisen sanan neuvosto tulkitsee Journalistin ohjeiden noudattamista. Tulkinnessa JSN voi ottaa ratkaisuperusteeksi myös Journalistin ohjeiden johdannosta ilmenevät periaatteet numeroitujen yksittäisten sääntöjen sekä Journalistin ohjeiden liitteiden lisäksi. JSN voi ottaa ratkaisuperusteeksi Journalistin ohjeiden lisäksi muut vakiintuneet hyvän journalistisen tavan periaatteet. Julkisen sanan neuvosto on kolmikantaan perustuva sopimuksenvarainen elin, joka antaa lausuntoja tiedotusvälineiden ja toimittajien kyvystä ja tavasta soveltaa Journalistin ohjeita. (emt.)

Ollilan (2005, 101) mielestä JSN:n pitäisi painottaa hyvän journalistisen tavan periaatteiden kehittämistä eikä pelkästään yksittäisten sääntöjen soveltamista, jos se haluaa painottaa journalismin etiikan kehittämistä. Hänen mielestään yleisluontoisia lausumia olisi mahdollista antaa enemmänkin ja JSN voisi käyttää oma-aloitteisen tutkinnan mahdollisuutta useammin periaatteellisesti tärkeissä asioissa. Ollila (emt.) toteaaakin, että JSN ei ole käyttänyt perustamissopimuksen mukaisia toimivaltuuksia täysimääräisesti.

Neuvosto käsittelee asioita sille tehtyjen ilmoitusten perusteella. Kuka tahansa voi tehdä kantelun JSN:lle, mutta asiaa ei oteta käsiteltäväksi ilman asianomistajan suostumusta, jos siihen ei ole erityisen painavia syitä. Lisäksi JSN voi ottaa

periaatteellisesti tärkeän asian tutkittavakseen myös omasta aloitteestaan. Neuvosto hankkii käsiteltävästä asiasta selvityksen molempia osapuolia kuullen. Joukkoviestin tai tietotoimisto, joka rikkoo hyvää journalistista tapaa, saa neuvostolta huomautuksen eli langettavan päätöksen, joka on aina julkaistava viestimen verkkosivuilla. Jos alkuperäinen uutinen on ollut myös painetussa lehdessä, langettava päätös tai siitä tehty uutinen on julkaistava myös painetussa lehdessä. Asian julkaisemisesta saa olla kulunut korkeintaan kolme kuukautta. (JSN 13.)

Neuvoston kokoonpanoon kuuluu puheenjohtajan lisäksi kolmen vuoden toimikausiksi valitut 13 henkilöä, joilla on varajäsenet. Neuvoston kannatusyhdistys valitsee kahdeksan ammatillisesti kokenutta ja eettisiin kysymyksiin perehtynyttä jäsentä. Neuvosto valitsee viisi yleisön edustajaa, jotka eivät saa olla joukkoviestimien palveluksessa. Tutkimusjakson aikana yleisön edustajia oli vielä kolme, mutta sen jälkeen yleisön edustajien määrää on kahdesti lisätty. (emt.)

JSN:n kannatusyhdistys valitsee neuvoston puheenjohtajan, joka ei saa olla joukkoviestinten palveluksessa. Vuoteen 2008 asti JSN valitsi itse puheenjohtajansa. Tällä hetkellä JSN:n puheenjohtajana toimii Risto Uimonen. Hänellä on pitkä kokemus journalismista, esimerkiksi ennen valintaansa JSN:n puheenjohtajaksi hän toimi Kalevan päätoimittajana. JSN:n kannatusyhdistys valitsee puheenjohtajan kolmeksi vuodeksi kerrallaan yksimielisellä päätöksellä. (emt.)

Tutkimusjaksoni aikana kaksi puheenjohtajaa erosi. Vuonna 2007 Kalevi Kivistö erosi perustellen eroaan televisio-ohjelman ajojohdilla. Vuonna 2009 Pekka Hyvärinen erosi puheenjohtajan tehtävästä perustellen eroaan neuvoston enemmistön ja puheenjohtajan välisellä näkemyserolla Ylen Silminnäkiä-ohjelmasta. Ohjelmassa esitettiin nimettömään lähteeseen perustuva pääministeri Matti Vanhasesta. (JSN 07, JSN 09.)

3.3 Journalistin ohjeet

Ensimmäiset Journalistin ohjeet julkaistiin Suomessa vuonna 1957 nimellä Etikettisäännöt Suomen Sanomalehtimiehille. Sen jälkeen nimi on vaihtunut ja ohjeita on uudistettu useasti. Uusimmat Journalistin ohjeet ovat vuodelta 2011. Sitä ennen niitä on uudistettu vuosina 1968, 1976, 1983, 1992, 1995 ja 2004.

Eettisiä ohjeita on monella alalla. Mäntylän (2008, 20–21) mukaan journalistin ohjeet ovat erilaisten eettisten koodistojen joukossa keskitasoa parempia, mutta eräillä aloilla on selkeästi laajempia ja täsmällisempiä ohjeita. Eettisten säännösten noudattaminen vaihtelee maittain, ammattitaitain ja aloittain. Suomen Journalistin ohjeet edustavat parempaa keskitasoa. Siihen vaikuttanevat työntekijöiden melko hyvä koulutustaso sekä alan järjestäytyneisyys työnantaja- ja tekijäpuolella. (Mäntylä 2008, 20–21.)

Journalistin ohjeiden johdannossa sananvapautta pidetään demokraattisen valtion perustana. Johdannon mukaan hyvä journalistinen tapa perustuu jokaisen oikeuteen vastaanottaa tietoja ja mielipiteitä. Journalistin ohjeiden tavoitteena on tukea sananvapauden vastuullista käyttämistä joukkoviestimissä ja edistää ammattieettistä keskustelua.

Ohjeet 26–35 on otsikoitu ”Yksityinen ja julkinen”. Kyseiset ohjeet ovat seuraavat. Tarkemmin perustelen aineistoni rajausta vielä kappaleessa 4.

26. Jokaisen ihmisarvoa on kunnioitettava. Etnistä alkuperää, kansallisuutta, sukupuolta, seksuaalista suuntautumista, vakaumusta tai näihin verrattavaa ominaisuutta ei pidä tuoda esiin asiaankuulumattomasti tai halventavasti.

27. Yksityiselämään kuuluvia erityisen arkaluonteisia seikkoja voi julkaista vain asianomaisen suostumuksella tai jos niillä on poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä. Yksityiselämän suoja on otettava huomioon myös kuvia käytettäessä.

28. Sairaus- ja kuolemantapauksista sekä onnettomuuksien ja rikosten uhreista tietoja hankittaessa ja uutisoitaessa on aina noudatettava hienotunteisuutta.

29. Julkisella paikalla tapahtuvaa toimintaa on yleensä lupa selostaa ja kuvata ilman asianosaisten suostumusta.

30. Julkistakin aineistoa julkaistaessa pitää ottaa huomioon yksityiselämän suoja. Kaikki julkinen ei välttämättä ole julkaistavissa. Erityistä varovaisuutta on noudatettava, kun käsitellään alaikäisiä koskevia asioita.

31. Rikoksesta tuomitun nimen, kuvan tai muita tunnistetietoja voi julkaista, ellei se tuomitun asemaan tai tekoon nähden ole selvästi kohtuutonta. Alaikäisen tai syyntakeettomana tuomitun henkilöllisyyden paljastamisessa on oltava erityisen pidättyväinen.

32. Tunnistamiseen johtavien tietojen käytössä on syytä olla varovainen, kun kyse on vasta rikosepäilyistä tai syytteistä.

33. Tietoja rikoksentekeijästä, syytetystä tai epäillystä ei yleensä pidä julkaista, jos ne paljastavat erityisen arkaluonteisen rikoksen uhrin.

34. Arkaluonteisen rikoksen uhrin henkilöllisyys on suojattava, ellei sillä ole poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä.

35. Jos tutkintapyynnöstä, syytteestä tai tuomiosta on julkaistu uutinen, asiaa on mahdollisuuksien mukaan seurattava loppuun saakka. Oikeudenkäynnin aikana ei pidä asiattomasti pyrkiä vaikuttamaan tuomioistuimen ratkaisuihin eikä ottaa ennakolta kantaa syyllisyyteen.

JSN:n kannatusyhdistys on vahvistanut Journalistin ohjeet. Se edustaa itsesääntelyyn sitoutuneita journalistien ja julkaisijoiden yhteisöjä sekä JSN:n perussopimuksen erikseen allekirjoittaneita joukkoviestimiä. Näin niihin on kiteytetty journalistien ja julkaisijoiden näkemys eettisistä periaatteista, joiden mukaan he haluavat suomalaisen joukkoviestinnän toimivan. (JSN 11.)

Journalistin ohjeista on hyvä tuoda esiin myös virheen korjaukseen ja omaan kannanottoon liittyvät kohdat, sillä kyseisten ohjeiden noudattamisella on vaikutusta yksilön suojan toteutumiseen. Vuoden 2005 Journalistin ohjeissa nämä kohdat kuuluivat seuraavasti

20. Olennainen virhe on viipymättä korjattava.

21. Jos selvästi tunnistettavissa olevan henkilön tai tahon toiminnasta aiotaan esittää tietoja, jotka asettavat tämän erittäin kielteiseen julkisuuteen, kritiikin kohteelle tulee varata tilaisuus esittää oma näkemyksensä jo samassa yhteydessä.

22. Ellei samanaikainen kuuleminen ole mahdollista, voi erittäin kielteisen julkisuuden kohteeksi joutunutta olla tarpeen kuulla jälkeen päin. Jos näin ei tehdä, hyvään tapaan kuuluu julkaista hänen oma kannanottonsa.

23. Kannanotto on puheenvuoro, joka on syytä julkaista mahdollisimman nopeasti ilman sen yhteyteen liitettyjä asiattomia lisäyksiä.

Journalistin ohje 24 lisäksi muistuttaa, että tavanomainen kulttuurikritiikki, poliittinen, taloudellinen tai yhteiskunnallinen arviointi ei synnytä oikeutta kannanottoon. Vaikutusvaltaisen henkilön toimintaa saa arvioida, jos arviointi liittyy henkilön työhön.

3.4 Keskustelupalstojen ohjeistus on ristiriitaista

Tutkimusjaksolla tiedotusvälineet saivat yhteensä kolme langettavaa päätöstä verkkosivujen keskustelupalstojen perusteella. Vuonna 2007 JSN antoi lausuman verkkojulkaisusta. JSN suositti lausumassa ennakkomoderointia eli puheenvuorojen seulomista tarvittaessa muokkaamista ennen julkaisua. JSN jätti suosituksesta huolimatta tiedotusvälineille myös mahdollisuuden pitää verkossa keskustelupalstaa, jonka sisältöä ei seulota tai muokata, mutta tällöin keskustelupalsta pitäisi erottaa selkeästi tiedotusvälineen julkaisemasta muusta aineistosta. (Lausuma 2007.)

Kaikki kolme langettavaa päätöstä annettiin tämän lausuman jälkeen. Kaksi päätöksistä koski ennakkomoderoidulla keskustelupalstalla olleita viestejä, yksi päätös koski jälkimoderoidulla keskustelupalstalla olleita viestejä, sillä keskustelupalsta ei ollut JSN:n tulkinnan mukaan selkeästi erotettu tiedotusvälineen julkaisemasta muusta aineistosta.

Yksi langettavista päätöksistä on tapauksesta, jossa Iltalehti kieltäytyi vastaamasta sen keskustelupalstasta tehtyyn kanteluun. Iltalehden mukaan ennakkoon moderoimattomat yleisön puheenvuorot eivät kuulu neuvoston toimivaltaan. JSN:n puheenjohtaja Risto Uimonen kutsui Iltalehden vastauksesta kieltäytymisen jälkeen kokoon verkkokeskusteluseminaarin, jonka yleisen mielipiteen mukaan JSN:n haluttiin käsittelevän myös ennakkomoderoimattomia keskustelupalstoja. Seminaarin jälkeen Uimonen päätti, että Iltalehdeltä pyydettiin kantelusta uusi vastaus. (JSN 10.)

Tämän jälkeen JSN:n kannatusyhdistyksen hallitus palkkasi OTM Johanna Töyrylän valmistelemaan JSN:n puheenjohtajan Risto Uimosen johdolla valmistelemaan verkkokeskusteluohjetta. Tämän prosessin seurauksena uusissa vuonna 2011 voimaan tulleissa uusissa Journalistin ohjeissa on liite yleisön tuottamasta aineistosta tiedotusvälineiden verkkosivuilla. Liitteen painoarvo ja velvoittavuus on sama kuin Journalistin ohjeilla. (JSN 11.)

Liite on ristiriitainen vuoden 2007 lausuman kanssa, sillä liitteen mukaan ennakko- ja jälkimoderoituja yleisön verkkopalstoja käsitellään samanarvoisesti. Liitteen mukaan Journalistin ohjeet eivät koske yleisön tuottamaa sisältöä tiedotusvälineiden ylläpitämällä verkkosivuilla, sillä niitä ei pidetä toimituksellisena aineistona. JSN voi käsitellä toimituksen toimintaa verkkosivujen ylläpitäjänä vain niiltä osin, onko toimitus noudattanut liitteen periaatteita. Myös JSN:n perussopimusta muutettiin siten, että neuvosto voi käsitellä vain yleisön tuottaman sisällön erottuvuutta toimituksellisesta aineistosta sekä yleisölle varattujen verkkopalstojen ylläpitoa toimituksissa. Vuoden 2007 lausuman mukaan ennakkomoderoidut keskustelut ovat osa verkkojulkaisua, joten niiden sisällössä pätevät Journalistin ohjeet. Vuoden 2007 lausuma verkkojulkaisusta on yhä julkisesti esillä, vaikka sen sisältö eroaa merkittävästi Journalistin ohjeiden liitteen sisällöstä. (Lausuma 07, JSN 13.)

Liitteessä on viisi varsinaista kohtaa. Ne korostavat asiattomana sisältönä juuri yksityisyyden suojaa ja ihmisarvoa loukkaavat sisällöt.

1. Toimituksen tulee seurata verkkosivujaan sekä pyrkiä estämään yksityisyyden suojaa ja ihmisarvoa loukkaavien sisältöjen julkaiseminen. Syrjinnän lisäksi ihmisarvoa loukkaavat esimerkiksi väkivaltaan yllyttävät sekä yksilöön tai kansanryhmään kohdistuvat vihaa lietsovat sisällöt.
2. Toimituksen tulee viipymättä poistaa sen tietoon tulleet ihmisarvoa ja yksityisyyden suojaa loukkaavat sisällöt.
3. Lapsille ja nuorille suunnattuja verkkopalstoja on valvottava erityisen huolellisesti.
4. Yleisölle on varattava mahdollisuus ilmoittaa toimitukselle asiattomasta sisällöstä niin, että ilmoittaja saa siitä vahvistuksen.
5. Yleisölle varattujen palstojen ja toimituksellisen aineiston raja on pidettävä selvänä tiedotusvälineiden verkkosivuilla.

Vuonna 2009 JSN antoi periaatteellisesti tärkeän ennakkopäätöksen nettiarkistoista. Arkistoihin ei neuvoston mukaan pidä puuttua jälkikäteen. Poikkeuksellisesti muutoksia arkistoon voi tehdä esimerkiksi tilanteessa, jos rikostuomioon liittyvä arkistotieto aiheuttaa kohtuuttomia seurauksia erityisesti nuorille henkilöille. Lukijan täytyy saada tieto arkistomuutoksesta. (JSN 09.)

3.5 Henkilön asema ja asian merkittävyys vaikuttavat

JSN antoi periaatelausuman yksityiselämän suojasta jo vuonna 1980. Julkisen sanan neuvoston mukaan lausumilla pyritään vastaamaan median ajankohtaisiin haasteisiin. Yksityiselämän suoja koskee kaikkia kansalaisia. Lausuma yksityiselämän suojasta merkitsee yksilön oikeutta halutessaan pitää tietyt henkilökohtaiset asiansa poissa julkisuudesta, mutta samalla Julkisen sanan neuvosto myöntää, että yksityiselämänä suojattavaa aluetta ei ole mahdollista määritellä täsmällisesti. Juntusen ja Väliverroksen (2009, 262) mukaan yksityisen ja julkisen raja on journalismissa jatkuvassa liikkeessä. (JSN 80.)

Jo silloin JSN luokitteli ihmiset kolmeen ryhmään. Ryhmään A kuuluvat merkittävät vallankäyttäjät politiikan, hallinnon ja elinkeinoelämän alalla. Ryhmään B kuuluvat aikalaishistoriaan kuuluvat, tunnetut, julkisuudessa esiintyvät henkilöt esimerkiksi kulttuurin ja viihde-elämän alalla. Ryhmään C jäävät kaikki muut eli tavalliset kansalaiset. Yksityisyyden suoja on laajin ryhmässä C ja ohuin ryhmässä A. (emt.)

Mäntylän (2004, 106) mukaan jaottelun soveltaminen riippuu mediasta, sen suuruudesta sekä osin myös paikkakunnasta. Mäntylä (2008, 149–150) lisää B-ryhmän henkilöihin JSN:n jaottelussa mainittujen kulttuuri- ja viihde-elämän alojen henkilöiden lisäksi talouden ja politiikan henkilöitä. Esimerkkinä hän mainitsee pk-yrityksen toimitusjohtajan, joka puhuu tehtaan laajennusosan avajaisissa. Pk-yrityksen ei ole A-ryhmän merkittävä vallankäyttäjät, mutta hänen yksityisyyden suojansa on kapeampi kuin C-ryhmän tavallisen ihmisen.

JSN täydensi vuoden 1980 periaatelausumaa marraskuussa 2004 antamalla lausuman julkkisten kohtelusta mediassa. Lausuman taustalla oli entisen mäkihyppääjän Matti Nykäsen kohtelu viihdejournalismissa. Neuvosto korosti, että julkisuuden henkilöiden kaikkien tekemisten ei tarvitse olla julkista. Tämä lausuma koskee siis ryhmää B. Neuvoston mukaan yksityisyyden suoja voi olla kavennettu henkilön ja joukkoviestimen välisin sopimuksin, mutta joukkoviestimen tulisi silti kunnioittaa yksityiselämän suoja ja toimia juttujen julkaisussa journalistisin perustein. Neuvosen (2008, 67) mukaan Julkisen sanan neuvosto korostaa tapauskohtaista

harkintaa, joka on tehtävä journalistisin perustein ja ammattietiikkaa kunnioittaen eikä vain myynnin edistäminen mielessä. (JSN 04.)

C-ryhmän ihmisillä on suurin mahdollinen yksityisyyden suoja. Mäntylän (2004, 107) mukaan B-ryhmään kuuluvilla kulttuurin- ja viihde-elämän henkilöillä suoja on suppeampi. Mäntylän esimerkin mukaan esimerkiksi valtiollisen, kunnallisen ja yrityselämän merkkihenkilöitä saa kuvata näiden pitäessä puheita tai esiintyessä muutoin.

B-ryhmän ihmisillä on myös suojattu yksityiselämä, johon medioilla ei ole asiaa. Normaalisti perhe-elämä ja terveys kuuluvat yksityiselämän piiriin (Mäntylä 2004, 107). Hankalaksi tämän jaottelun tekee asianomaisen oma toiminta, sillä B-ryhmään kuuluu ihmisiä, jotka haluavat ja pyrkivät julkisuuteen. Tästä esimerkkinä voidaan pitää Matti Nykäsen toimintaa. Juholin ja Kuutti (2003, 14) muistuttavat, että yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä arvioitaessa voidaan pohtia, miten suojan laajuuteen vaikuttaa se, että henkilö on vapaaehtoisesti osallistunut ”mediapeliin”. Mediapelillä he tarkoittavat joukkoviestimien ja juttujen kohteiden taistelua mediajulkisuudessa.

Keskustelua on herättänyt suostumuksen ajallinen ja asiallinen laajuus. Suostumuksen ajallinen ja asiallinen laajuus on aina suhteutettava käsiteltävään asiaan. Suostumus ei ole välttämättä selvä. Suostumuksen antoon ja laajuuteen vaikuttavat myös henkilön ikä, suostumushetken kunto ja muut seikat, joita tiedotusvälineen tulee kunnioittaa. Esimerkiksi viihdejulkisuuden henkilöt voivat pyrkiä julkisuuteen vapaaehtoisesti esittelemään avioelämäänsä, mutta ei ole selkeää konsensusta, antaako tämä lehdelle oikeuden esitellä myöhempiä avioelämään liittyviä tietoja. Asia on kiivaan keskustelun kohteena. (Neuvonen 2008, 66.)

Ryhmässä A yksityiselämän suoja on siis kaikista suppein. Mäntylän (2004, 107) mukaan katsotaan, että yleinen etu vaatii kertomaan näiden ihmisten yksityiselämästä, koska näillä asioilla voi olla merkitystä laajojen ihmisjoukkojen elämään ja asioiden kulkuun. Mäntylän (2004, 108) mukaan Suomessa tässäkin ryhmässä on oltu pidättyväisiä, mutta myöhemmin menty angloamerikkalaiseen suuntaan. Käännekohtana hän pitää vuonna 1988 tapahtunutta Nokian silloisen

pääjohtajan Kari Kairamon kuolemaa, jonka Helsingin Sanomat uutisoi itsemurhaksi. Neuvosen (2008, 28) mukaan poliittinen keskustelu on sananvapauden ydinaluetta, joten punnitessa sananvapauden ja poliitikon yksityiselämän suojan välillä on sananvapaudella suurempi painoarvo kuin jos vastapainona olisi tavallisen ihmisen yksityiselämän suoja.

Julkisen sanan neuvoston periaatelausumaa vuodelta 1980 pidetään yleisesti relevanttina myös muussa yksityiselämän suojan määrittelyssä, koska oikeudellinen sääntely on melko epämääräistä. Rikoslain 24:8:n toisen momentin rajoitussäännös (kts. edellä) kaventaa vastaavasti eräiden henkilöiden yksityisyyden suojaa näiden yhteiskunnallisen aseman perusteella. (Neuvonen 2008, 65.)

Julkisen sanan neuvoston periaatelausuma erottaa henkilön aseman lisäksi käsiteltävän asian. Periaatelausumassa todetaan seuraavasti.

Yleiseltä kannalta vähäpätöinen seikka voi kuulua yksityiselämänä suojattavaan alueeseen, vaikka se liittyisikin vallankäyttäjän tai muun julkisuuden henkilön elämään. Tämä koskee nimenomaan sellaisia henkilökohtaiseen elämänpiiriin kuuluvia asioita, joilla ei ole merkitystä asianomaisen vallankäytön tai muun julkisen roolin kannalta. Toisaalta tieto, jolla on huomattavaa yleistä merkitystä, on voitava julkistaa, vaikka se ei koskisikaan asteikon ylimpiin ryhmiin luettavaa henkilöitä.

Periaatelausuman johtopäätöksissä todetaan, että tunnetun ja julkisuudessa esiintyvän henkilön ammatillisiin tehtäviin tai julkiseen rooliin liittyvä toiminta ei sellaisenaan kuulu suojattuun yksityiselämään. Johtopäätöksissä erotetaan elämäntapoja koskeva arvostelu ammatillisiin tehtäviin ja julkiseen rooliin liittyvästä toiminnasta. Elämäntapoihinkin periaatelausuma jättää poikkeuksen, sillä joissakin tapauksissa henkilön elämäntapoja koskeva tieto voi liittyä hänen ammatillisiin tehtäviinsä, jolloin elämäntapojen julkistaminen on perusteltua. Erityistä harkintaa periaatelausuman mukaan pitää käyttää tilanteissa, joissa tieto liittyy henkilön fyysisiin tai psyykkisiin ominaisuuksiin tai muuhun persoonallisuuteen. (Lausuma 80.)

Myös Juholinin ja Kuutin (2003, 163) mukaan yksityisyyden suoja vaihtelee paitsi henkilön aseman myös tilanteen ja ajankohdan mukaan. He havainnollistavat asiaa nelikentän avulla, jossa toisena muuttujana on henkilön rooli ja toisena käsiteltävä asia. Tarkasteluasteikko kulkee julkisen ja yksityisen välillä. Neuvosen (2008, 65)

mukaan Julkisen sanan neuvosto on antanut painoarvoa myös tapauksen uutisarvolle, jutun julkaisseen lehden levikille ja sille, onko julkaisemisesta ollut tosiasiallista haittaa.

Asian ja henkilön rooleja tarkasteltaessa syntyy neljä eri kohtaa, joilla on erilainen yksityisyyden suoja. Ensimmäiseen kuuluu yksityisen ihmisen yksityiset tekemiset. Näistä asioista kirjoittamiseen tarvitaan aina henkilön suostumus. Hieman julkisempia ovat yksityisen ihmisen julkiset asiat, joiden merkitys riippuu asian yhteiskunnallisesta merkityksestä. Henkilön nimi voidaan julkaista esimerkiksi törkeästä rikoksesta saadun tuomion yhteydessä, koska tuomio on asiana julkinen. Samaan luokkaan kuuluu yksityisten ihmisten verotietojen julkisuus. (Juholin & Kuutti 2003, 164.)

Seuraavassa luokassa tulevat vallankäyttäjien ja muiden julkisuuden henkilöiden yksityiset toiminnat. Vallankäyttäjiltä ja muilla julkisuuden henkilöiltä vaaditaan yleisen luottamuksen säilyttämistä työelämän ohella myös yksityiselämässä. Tätä kautta medially on oikeus arvioida henkilöiden toimintoja. Viimeisessä kohdassa tulee julkisten henkilöiden julkinen toiminta, kuten poliitikkojen poliittinen toiminta ja virkamiesten virassaan tekemät päätökset. (Juholin & Kuutti 2003, 164.)

Juholinin ja Kuutin (2003, 164) mukaan rikosoikeudellisesti raja kulkee karkeasti kakkos- ja kolmoskohdan välillä. Henkilön rooli on siis tärkeämpi kuin käsiteltävä asia, joten lähtökohtaisesti yksityisen henkilön asiat ovat aina yksityisempiä kuin julkisen henkilön.

Juholinin ja Kuutin (2003, 165) mukaan yksityisyyden suoja näyttää tiukentuvan yksityisten henkilöiden ja julkisten mediakäsittelyn kohdalla, mutta toisaalta vallankäyttöä koskeva kritisointi täsmentyy. Heidän mukaansa vallankäyttäjien kritisointi saattaa helpottua, koska vallankäyttäjiä on mahdollista tarkastella hyvinkin kokonaisvaltaisesti myös heidän yksityiselämässään. Journalistin ohjeissa yksityisyyden suojaa käsiteltiin vuonna 1992 seitsemässä kohdassa. Vuoden 2005 ohjeet käsittelevät yksityisyyden suojaa kymmenessä kohdassa. Mäntylän (2004, 127) mukaan ohjeet ovat muuten muuttuneet yleisemmiksi ja väljemmiksi, mutta yksityisyyden suoja on kehittynyt tarkemmaksi ja yksityiskohtaisemmaksi.

Julkisuuden henkilöiden lähipiiri on jatkuvan rajanvedon kohteena. Yhteiskunnallisen vaikuttajan lähipiirissä voi olla C-kategorian ihmisiä, joiden toiminnasta voi tulla osittain julkista. Näin joudutaan usein tapauskohtaiseen harkintaan, sillä jokainen tapaus on yksilöllinen. Yhteiskunnallisen vaikuttajan lähipiiriin kuuluva henkilö nauttii osittain kapeampaa yksityiselämän suojaa kuin tavallinen ihminen, mutta laajempaa kuin julkisuuden henkilö. (Neuvonen 2008, 67.)

Ennen 2000-lukua suomalaisen politiikan skandaalit käsittelivät lähes yksinomaan poliittista ja taloudellista vallankäyttöä. Niin Suomessa kuin monissa muissakin maissa poliitikkojen yksityiselämä on ollut pitkään jonkinasteinen journalistinen tabu. Yksityisen piiriin kuuluvista asioista on kerrottu korkeintaan silloin, kun poliitikko on itse antanut siihen suostumuksensa ja pyrkinyt näin rakentamaan omaa julkisuuskuvansa. Esimerkiksi presidentti Kekkonen naissuhteista saatettiin kyllä vihjata muun muassa tämän ulkomaanmatkoista kertovien lehtijuttujen yhteydessä (esim. Hämäläinen 2002), mutta varsinaisia skandaalin aineksia niistä ei yritetty kaivaa esiin. (Juntunen & Väliverronen 2009, 263–265.)

4 AINEISTON ESITTELY

Mielestäni on loogista rajata aineisto siten, että kaikki Julkisen sanan neuvoston päätökset on tehty samojen Journalistin ohjeiden vallitessa. Alasuutari (2011, 88) muistuttaa, että aineiston paikka ilmiön kokonaisuudessa antaa analysointimahdollisuuksille vain väljät kehykset.

Journalistin ohjeet uudistuivat edellisen kerran vuoden 2011 alusta. Vuonna 2007 tapahtunut Jokelan koulusurmat vaikuttivat Journalistin ohjeiden uusimiseen. Vuonna 2009 Jokelan koulusurmien tutkijalautakunta sai raporttinsa valmiiksi, jonka jälkeen JSN:n kannatusyhdistys mietti mahdollisuuksia uusien Journalistin ohjeita. Kannatusyhdistyksen asettaman työryhmän raportin perusteella JSN:n hallitus teki esityksensä yhdistyksen kokoukselle, joka hyväksyi uudet Journalistin ohjeet. (JSN 10.)

Valitsin kuitenkin ohjeiden vuoden 2005 version kahdesta syystä. Tärkein syy on, että Journalistin ohjeiden yksilön suojaa koskeviin kohtiin 26–35 on tehty vuoden 2011 uudistuksessa vain yksi muutos. Ohje 28 kuuluu uusien ohjeiden mukaan seuraavasti.

28. Sairaus- ja kuolemantapauksista sekä onnettomuuksien ja rikosten uhreista tietoja hankittaessa ja uutisoitaessa on aina noudatettava hienotunteisuutta.

Ohjeeseen on lisätty tietojen hankinta, jossa on uutisoinnin tapaan noudatettava hienotunteisuutta. Mielestäni lisäys on kuitenkin niin pieni, että on perusteltua käyttää edellisiä Journalistin ohjeita. Vaikka tietojen hankintaa ei ole vanhoissa ohjeissa erikseen mainittu, aineistossani on tapauksia ratkottu myös tietojen hankinnassa olleen hienotunteisuuden puutteen perusteella.

Toinen syy on aineiston laajuus. Viiden vuoden ajalta koottu aineisto on perusteellisempi kuin uusien ohjeiden aineisto, joka olisi ollut vain kahden vuoden ajalta. En olisi saanut kerättyä riittävän kattavaa aineistoa uusien ohjeiden perusteella.

4.1 Sisällönanalyysi koskee kaikkia päätöksiä

Näin olen rajannut aineistoksi kaikki Journalistin ohjeiden 26–35 perusteella tehdyt päätökset vuosina 2006–2010. Journalistin ohjeissa nämä ohjeet on otsikoitu nimellä *Yksityinen ja julkinen*. Tuomen ja Sarajärven (2009, 92) mukaan tutkimuksessa pitää valita tarkkaan rajattu, kapea ilmiö. Heidän mukaansa valitusta ilmiöstä pitää kuitenkin kertoa kaikki, mitä siitä saa irti.

Aineistoni eli JSN:n päätökset on olemassa tutkimuksen tekemisestä ja tekijästä riippumatta (Eng. naturally occurring data). Aineiston keruussa käytetään tällöin tapoja, joissa tutkittava kohde ei millään tavalla häiriinny tutkimuksen teosta. (Alasuutari 2011, 84.)

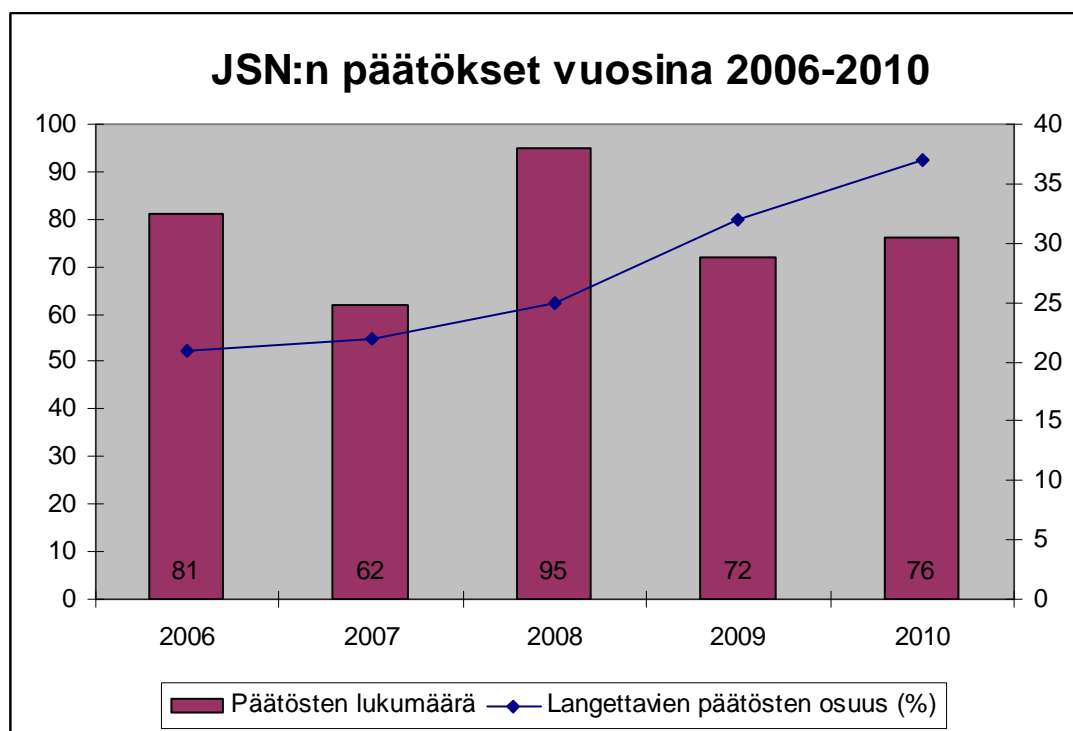
Osassa tapauksista kantelu on perusteltu myös osittain muiden kuin *Yksityinen ja julkinen* -ryhmään kuuluvien ohjeiden perusteella. Ollilan (2004, 102) mukaan JSN ei varsinaisesti tutki, onko kantelijan kunniaa tai yksityiselämää loukattu. Hänen mukaan JSN tutkii näissäkin tapauksissa ennen kaikkea hyvän journalistisen tavan noudattamista.

Harkitsin ohjeen numero 26 jättämistä pois, koska sen perusteella tehdyissä päätöksissä harvoin perusteltiin yhden ihmisen ihmisarvon loukkaamisen sijaan jonkin ryhmän ihmisarvon loukkaamisella. Lopulta on kuitenkin selkeää, että rajaan aineiston Journalistin ohjeiden otsikoinnin mukaan.

Kaikissa JSN:n tekemissä päätöksissä aikavälillä 2006–2010 langettavien osuus on jatkuvasti noussut. JSN:n vuoden 2010 vuosiraportin mukaan tämä johtuu esimerkiksi yleisön valpastumisesta sekä toimitusten kiristyneestä työtahdistista ja työvoimaresurssien leikkauksista. Vuonna 2010 jotkut päätoimittajat viittasivat ensimmäistä kertaa resurssipulaan erityisesti verkkokeskustelijoiden valvonnassa.

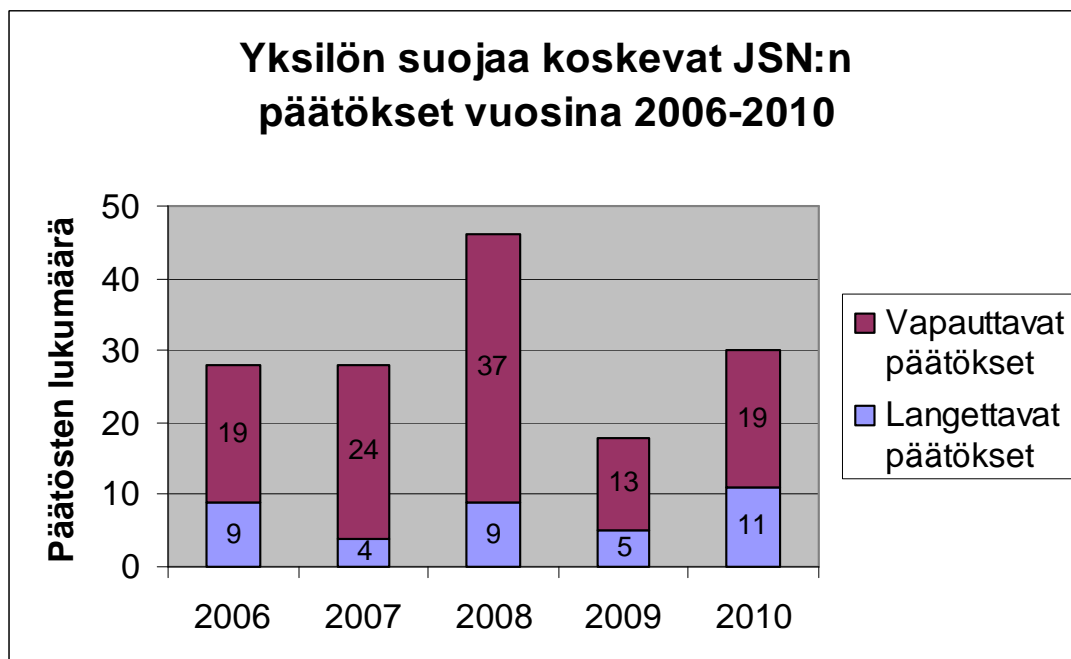
KUVIO 1

JSN antoi vuosina 2006–2010 yhteensä 386 päätöstä, joista 106 johti langettavaan päätökseen. JSN:n vuoden 2010 vuosiraportissa mainitaan sosiaalisen median vaikutus kanteluiden määrän kasvua selittävänä tekijänä. Esimerkiksi Iltalehdessä julkaistu kolumni edesmenneestä kansanedustajasta toi kanteluviyöryn neuvostoon, kun neuvoston kantelulomaketta jaettiin sosiaalisessa mediassa. Vuonna 2010 JSN:lle tehtiinkin 244 kantelua, mikä oli tutkimusjakson suurin määrä. JSN:n käsittelyyn kanteluista eteni 76 tapausta. JSN:n vuosittain tekemien päätösten määrä ei lisääntynyt tutkimusjakson aikana.

Journalistin ohjeiden 26–35 perusteella vuosina 2006–2010 tehtiin yhteensä 150 päätöstä. Päätösten määrä vaihtelee suuresti vuosittain. Ollilan (2004, 101–102) mukaan JSN:n nauttima luottamus suuren yleisön keskuudessa voi vaikuttaa tiedotusvälineissä itsensä loukatuiksi kokeneisiin, kun he pohtivat asian viemistä JSN:n käsiteltäväksi. Vuosien 2006–2010 päätöksistä 38 oli langettavia, joten vapauttavia oli siis 112.

KUVIO 2

Aineisto on rajattu sen mukaan, minä vuonna päätökset on tehty. Mukana on siis myös vuonna 2005 julkaistuja juttuja, joista Julkisen sanan neuvosto on tehnyt päätöksensä vasta vuoden 2006 puolella. Toisaalta osa loppuvuoden 2010 jutuista on karsiutunut tällä perusteella pois.

JSN:n käsittelemistä päätöksistä siis 150 eli noin 39 prosenttia koski yksilön suojaa. Mäntylän (2008, 146) mukaan JSN:n 14 ensimmäisen toimintavuoden aikana käsitellyistä kanteluista lähes puolet liittyi yksilön suojaan. Näin voidaan todeta, että tilanne ei ole olennaisesti muuttunut.

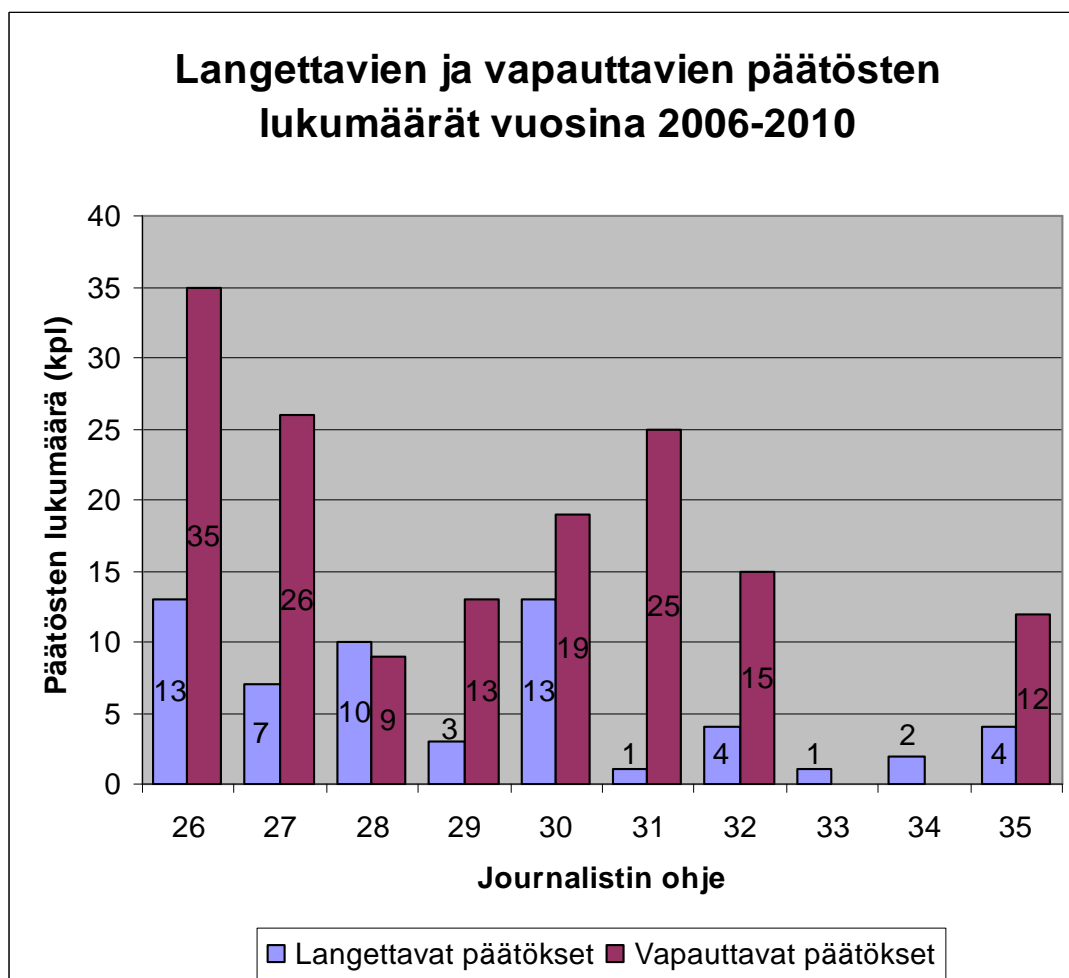
JSN:n vuosina 2006-2010 antamista päätöksistä noin 27 prosenttia oli langettavia. Saman aikavälin yksilön suoja koskevista päätöksistä noin 25 prosenttia johti langettavaan tuomioon. Vaikka kaikissa JSN:n tekemissä päätöksissä langettavien päätösten osuus kasvoi koko tutkimusjakson ajan, yksilön suoja koskevissa päätöksissä vastaavaa kehitystä ei ollut nähtävissä.

JSN on antanut langettavat päätökset yhden tai useamman journalistin ohjeen perusteella. Näin kuviossa 3 on yhteensä 202 ohjetta, vaikka JSN teki aikavälillä 150 päätöstä. Langettavia päätöksiä oli siis 38 kappaletta, joissa tiedotusvälineet rikkoivat

yhteensä 58 yksilön suojaan liittyvää ohjetta. JSN teki aikavälillä 112 vapauttavaa päätöstä, joissa viitattiin 154 yksilön suojaan liittyvään ohjeeseen. Monissa niin vapauttavissa kuin langettavissakin päätöksissä viitattiin myös Journalistin ohjeisiin, jotka eivät liity yksilön suojaan. Tällöin keskityin vain päätösten yksilön suojaan koskeviin perusteluihin.

Journalistin ohjeista useimmin rikottiin ohjeita 26 ja 30, 13 kertaa molempia. Ohje 26 voi ainoana kohdistua myös jonkin ihmisryhmän yksityisyyden suojaan. 13 langettavasta päätöksestä kahdeksan koski jonkin ihmisryhmän yksityisyyden suojan loukkaamista.

KUVIO 3

Ohjeiden välillä on huomattavasti suurempia eroja langettavien päätösten prosentiosuuksissa. Ohjeen 31 perusteella tehdyistä päätöksistä noin neljä prosenttia

toi langettavan päätöksen. Kaikki ohjeiden 33 ja 34 perusteella tehdyt kolme päätöstä johtivat langettavaan päätökseen. Seuraavaksi suurin langettavien päätösten prosenttiosuus oli ohjeen 28 perusteella tehdyissä päätöksissä, joista noin 53 prosenttia toi langettavan päätöksen.

4.2 Päätökset määrittävät sallitun ja kielletyn rajan

Harkitsin pitkään tarkastelun ulottamista vain langettaviin päätöksiin. Sallitun ja kielletyn rajaa olisi voinut lähestyä vain kielletyn puolelta, jolloin raja olisi voinut jäädä varsin kauaksi. Aineisto olisi kuitenkin ollut todella suppea, sillä esimerkiksi kuudesta aineistoni ohjeesta on korkeintaan neljä langettavaa päätöstä kustakin. Näiltä osin sisällönanalyysi olisi jäänyt pinnalliseksi. Toisena vaihtoehtona olisi ollut tutkimusjakson pidentäminen. Siinä tapauksessa olisin joutunut tarkastelemaan eri Journalistin ohjeiden perusteella tehtyjä päätöksiä.

Kun JSN on tulkinnut riittävän määrän yksityisyyden suojaan liittyviä päätöksiä vapauttaviksi ja langettaviksi, voidaan päätellä millä välillä sallitun ja kielletyn välinen rajalinja kulkee. Lähestymällä rajaa molemmilta puolilta päästään lähemmäksi rajaa kuin lähestymällä sitä vain toiselta puolelta. JSN:n määrittämän rajan toisella puolella on sallittua ja eettisesti kestävää journalismia.

JSN ei antanut tutkimusjakson aikana ohjeiden 34 ja 35 perusteella yhtäkään vapauttavaa päätöstä. Tämän takia en voi kahden ohjeen perusteella tehdyissä päätöksissä lähestyä sallitun ja kielletyn välistä linjaa kuin toiselta puolelta.

5 TUTKIMUSMENETEMÄNÄ SISÄLLÖNANALYYSI

Käytän tutkimuksessani laadullisia tutkimusmenetelmiä. Esittelen tässä luvussa empiiristä eli kokemusperäistä ja havaintoihin perustuvaa tutkimukseni tekotapaa, jolla pyrin vastaamaan ensimmäisessä luvussa esitettyihin kysymyksiin.

5.1 Sisällönanalyysi tutkimuksen viitekehystenä

Käytän tutkimuksessani aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Tuomen ja Sarajärven (2009, 95) mukaan aineistolähtöisessä analyysissä analyysiyksiköt eivät ole etukäteen sovittuja tai harkittuja. Heidän mukaansa aineistolähtöinen analyysi tarkoittaa juuri sitä, että aikaisemmilla havainnoilla, tiedoilla tai teorioilla ei pitäisi olla tekemistä analyysin toteuttamisen tai lopputuloksen kanssa. Alasuutari (2011, 32) on samaa mieltä. Hänen muotoilunsa mukaan tutkijoiden tulisi nojata todistelussaan havaintoaineistoonsa eikä subjektiivisiin mieltymyksiinsä tai omiin arvolähtökohtiinsa.

Sisällönanalyysi on lähellä sisällönerittelyä ja diskurssianalyysiä, mutta ne soveltuvat hieman erilaisiin tarkoituksiin. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 106) erottelevat sisällönerittelyn sisällönanalyysistä, sillä ensin mainitussa pyritään kuvaamaan kvantitatiivisesti esimerkiksi tekstin sisältöä. Sisällönanalyysissä taas pyritään kuvaamaan dokumenttien sisältöä sanallisesti. Pietilän (1973, 51–53) mielestä sisällönerittelyä ei pitäisi rajoittaa käsittämään vain määrällisiä tutkimuksia, vaan sisällönerittelyksi tulisi lukea myös dokumenttien sisältöä sanallisesti kuvailevat tutkimukset. Sisällönanalyysin ja diskurssianalyysin ero on siinä, että sisällönanalyysissä etsitään tekstin merkityksiä, kun taas diskurssianalyysissä analysoidaan, miten näitä merkityksiä tuotetaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 104–106.)

Tuomen ja Sarajärven (2009, 108) mukaan sisällönanalyysillä pyritään järjestämään aineisto selkeään ja tiiviiseen muotoon kadottamatta sen sisältämää informaatiota.

Aineiston analysointi päinvastoin lisää selkeää, mielekästä ja yhtenäistä informaatiota. Pyrin tuomaan varsin pitkistä Julkisen sanan neuvoston päätöksistä selkeää informaatiota, kuinka päätökset kohtaavat Journalistin ohjeiden teemojen kanssa.

5.2 Teemoittelu tuo esiin JSN:n tulkinnat

Tuomen ja Sarajärven (emt.) mukaan aineisto aluksi hajotetaan osiin, käsitteellistetään ja kootaan uudella tavalla loogiseksi kokonaisuudeksi. Aion hajottaa aikajärjestyksessä olevat päätökset, käsitteellistää ne Journalistin ohjeista valitsemieni alateemojen mukaan ja koota aineisto uudelleen siten, että alateemoista mahdollisesti löytyy säännönmukaisuuksia. Alasuutarin (2011, 39) mukaan laadullinen analyysi koostuu kahdesta vaiheesta. Hän erottaa havaintojen pelkistämisen ja arvoituksen ratkaisemisen, jotka nivoutuvat aina toisiinsa.

Tuomen ja Sarajärven (2009, 93) mukaan pitääkin selvittää, hakeeko aineistosta samanlaisuutta vai erilaisuutta. Haen siis samanlaisuutta, kun yritän löytää langettavista päätöksistä ja toisaalta vapauttavista päätöksistä yhteisiä tekijöitä. Toisaalta haen erilaisuutta, kun haen tekijöitä, joilla tapaukset on tulkittu joko langettaviksi tai vapauttaviksi. Alasuutari (2011, 78) erottaa vielä havainnot lopullisista ”tuloksista”. Havaintoja pitää käsitellä vain johtolankoina.

Merkittävä ero laadullisen analyysin ja tilastollisen selittämisen välillä on johtolangoiksi kelpaavien asioiden välillä. Tilastollisessa selittämisessä johtolangoiksi kelpaavat tilastolliset todennäköisyydet, joten poikkeukset yleisestä säännöstä sallitaan. Laadullinen analyysi taas vaatii ehdottomuutta. Kaikki luotettavina pidetyt ja selvitetävään mysteeriiin kuuluvat seikat pitää pystyä selvittämään. En voi hylätä osaa JSN:n päätöksistä, jos ne näyttävät poikkeuksilta. Kaikille päätöksille pitää löytää uskottava selitys. (Alasuutari 2011, 38–39.)

Teemoittelussa on kyse laadullisen aineiston laadullisen aineiston pilkkomisesta ja ryhmittelystä erilaisten aihepiirien mukaan (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93). Ennen teemoittelua ja analyysiä luen aineistoni sekä Journalistin ohjeet useita kertoja.

Tämän lähiluvun jälkeen aion teemoitella aineistoni ensin Journalistin ohjeiden mukaan. Sen jälkeen teemoittelen aineistoni alateemoihin, jotka nousevat aineistosta. Tuomen ja Sarajärven (emt.) mukaan tavoitteena etsiä aineistosta tiettyä teemaa kuvaavia näkemyksiä.

6 TULOKSET

Olen jaotellut langettavat päätökset alateemojen mukaan. Yhteensä Journalistin ohjeista nousi 11 alateemaa. Ohjeesta 26 poimin alateemoiksi *ihmisarvon kunnioittamisen* sekä *asiaankuulumattomasti tai halventavasti*. Ohjeen 27 alateemat ovat *asianomaisen suostumuksella* sekä *poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä*. Ohjeen 28 alateema on *hienotunteinen*. Ohjeen 29 alateema on *julkisella paikalla tapahtuva toiminta*. Ohjeen 30 alateema on *kaikki julkinen ei välttämättä ole julkaistavissa*. Ohjeen 31 alateema on *kohtuuton*. Ohjeen 32 alateema on *varovainen*. Ohjeiden 33 ja 34 yhteinen alateema on *arkaluonteinen rikos*. Ohjeen 35 alateema on *mahdollisuuksien mukaan*.

Sellaisenaan ohjeet ovat varsin käsiteltävästä tapauksesta riippuvaisia. Pelkästään ohjeita lukemalla on mahdotonta sanoa, mikä on kohtuutonta, varovaista tai halventavaa.

6.1 Ihmisarvo ja asiaankuulumaton esitystapa

Ensimmäinen alateema on ohjeen 26 *ihmisarvon kunnioittaminen*.

Langettava 3692/AL/06. Kantelijan mukaan kirjoitus ylittää hyvän maun ja journalistiikan eettiset arvot. Se loukkaa Hannu Jortikkaa ja halventaa suomalaista valmentajien ammattikunniä. Erityisesti kohdat, joissa viitataan Jortikan henkilökohtaisiin ominaisuuksiin tai asioihin, joilla ei ole kirjoituksen kanssa mitään tekemistä, ovat ihmisarvoa alentavia. Lehti kirjoittaa muun muassa: ”Jortikalla taitaa hiukan viirata päästä”, ”Miksi hän toikkaroi räkä poskella Turun yössä ja jääkiekon MM-kilpailuissa?”, ”siansilmillään”, ja ”sivistymätön ihminen”...

... Jääkiekkoyoukkueen päävalmentaja toimii julkisessa ammatissa. Hänen työnsä on vapaasti ja koko ajan yleisön ja median arvioitavissa. Sen vuoksi kritiikkikin voi olla kovaa ja kärjekästä. Arvostelun täytyy kuitenkin kohdistua kritisoitavan henkilön toimintaan omassa työssään. Neuvoston mielestä Urheilulehden käyttämät ilmaisut ”siansilmillään”, ”viirata päästä” ja ”sivistymätön ihminen” kohdistuvat loukkaavina henkilöön eivätkä hänen toimintaansa.

Jääkiekkovalmentaja Hannu Jortikka kuuluu Julkisen sanan neuvoston yksityisyyden suojan kategorisoinnin mukaan selkeästi ryhmän B henkilöihin. Siihen kuuluvat tunnetut, julkisuudessa esiintyvät henkilöt esim. kulttuurin tai viihde-elämän alalla

(Lausuma 80). Suomen suosituimman joukkuelajin ammattilaisvalmentaja esiintyy julkisuudessa haluamattaankin. JSN rinnastaa näin urheilun kulttuuriin ja viihde-elämään. Hänen työnsä on vapaasti ja koko ajan yleisön ja median arvioitavissa, kuten JSN perusteluissaan toteaa. ”Siansilmillään” ja ”sivistymätön ihminen” ovat halventavia ilmaisuja. ”Siansilmillään” viittaa ulkonäköön, jolla ei ole mitään merkitystä jääkiekkovalmentajan työssä. ”Räkä poskella toikkarointi” ei mitenkään liity Jortikan työhön, sillä hän ei ollut töissä jääkiekon MM-kilpailuissa tai Turun yössä. Langettavan ja vapauttavan välisen rajan määrittää arvostelun kohdistuminen henkilön ominaisuuksiin, jotka liittyvät julkiseen työhön. Tässä tapauksessa arvostelu koski ominaisuuksia, joilla ei ole merkitystä jääkiekkovalmentajan työssä.

Ihmisarvon kunnioittaminen voi viitata yhteen henkilöön tai ryhmään. Seuraavassa tapauksessa JSN perusteli langettavaa päätöstä molemmilla perusteilla.

Kansanedustaja on JSN:n kategorisoinnin mukaan ryhmän A henkilö. Myös käsiteltävä asia on julkinen, joten Juholinin ja Kuutin (emt.) nelikentän perusteella ollaan julkisen henkilön julkisen toiminnan alueella, joka on kokonaan julkista. Lisäksi kyse on pakinatyyllisestä kolumnista, jossa on JSN:n mukaan hyväksyttävää käyttää tavanomaista hätkähdyttävämpiä ilmaisuja ja voimakkaampaa kieltä.

Langettava 3550/SL/05. Iltalehti julkaisi 6.8.2005 lehdessä ja nettisivuillaan Aarno Laitisen kolumnin ”Maailman suurin rosvojoukko”, jossa kirjoittaja suomii kovin sanoin lääkärin ammattikuntaa. Kolumnissa on mainittu nimeltä kaksi lääkäriä: natsitohtori Mengele ja kansanedustaja Pentti Tiusanen, joka Laitisen mukaan on Mengelen suomalainen korvike...

... Pakinoissa on hyväksyttävää käyttää tavanomaista hätkähdyttävämpiä ilmaisuja ja voimakkaampaa kieltä – varsinkin, kun kirjoittelun kohteena on poliittinen ja yhteiskunnallinen vallankäyttäjät. Se ei kuitenkaan oikeuta kenenkään ihmisarvoa tai ammattikunniain perusteettomasti loukkaavien ilmaisujen käyttöön. Iltalehden kolumni rinnasti kantelijan natsitohtori Mengeleen. Ilmaisuu loukkaa henkilökohtaisesti ja tavalla, jota ei jälkeinpäin voi korjata omalla kannanotolla. Lisäksi juttuun sisältyi kantelijan ammattiin liittyviä, pitkälle meneviä väitteitä, joille kirjoittaja ei esittänyt perusteita.

JSN:n mukaan *ihmisarvon kunnioittaminen* pätee siis julkisen alueellakin.

Ammattikunta rinnastetaan päätöksen perusteella etniseen alkuperään, kansallisuuteen, sukupuoleen, seksuaaliseen suuntautumiseen ja vakaumukseen. Tässä tapauksessa *ihmisarvon kunnioittamista* arvioidaan perusteettomien väitteiden pohjalta. Ihmisarvoa ja ammattikunniain loukataan väitteillä, joille ei esitetä perusteita.

JSN käsittelee yksittäisen ihmisen *ihmisarvon kunnioittamista* vain siinä tapauksessa, että kantelija kokee oman ihmisarvonsa tulleen loukatuksi. Seuraavassa tapauksessa kantelija ei ollut arvosteltu itse, joten JSN ei ottanut kantaa henkilökohtaisiin loukkauksiin. JSN otti kantaa vain ihmisryhmän solvaamiseen ja ryhmän *ihmisarvon loukkaamiseen*.

Langettava 3738/SL/07. Helsingin Sanomat julkaisi 28.1.2007 taloussivuillaan pakinan, jossa käsiteltiin brittiläisten julkisten Big Brother -tv-ohjelmaa, sen aiheuttamia reaktioita Britanniassa ja ohjelman vuoksi julkisuuteen noussutta Jade Goodya...

...Julkisen sanan neuvosto käsittelee Helsingin Sanomien kolumnia yleisellä tasolla eikä ota kantaa tekstissä mahdollisesti oleviin henkilökohtaisiin loukkauksiin, koska kantelijana ei ole arvosteltu itse. Ratkaistavaksi jää se, onko hyvän journalistisen tavan mukaista leimata henkilö ja hänen myötänsä ihmisryhmä geneettisesti ala-arvoiseksi. Pakinoissa ja kolumneissa on sananvapauden nimissä hyväksyttävää käyttää tavanomaista hätkähdyttävämpiä ilmaisuja ja voimakkaampaa kieltä. Pakinoitsija kirjoittaa ”äpäristä” ja ”geneettisesti ala-arvoisesta ihmisaineksesta”. Tämä loukkaa Julkisen sanan neuvoston mielestä ihmisarvoa.

Langettavan ja vapauttavan välinen rajalinja liittyy kyseiseen televisio-ohjelmaan osallistuvien solvaamiseen. Yhtä kilpailijaa solvaava kirjoitus yleistää koko ihmisryhmän ”geneettisesti ala-arvoiseksi”. Ratkaisun perusteella ilmaisun käyttäminen loukkaa ryhmän ihmisarvoa.

Seuraavassa tapauksessa JSN perusteli langettavaa päätöstä seksuaalisen suuntautumisen perusteella tapahtuvalla ihmisarvon loukkaamisella.

Langettava. AlueSanomat julkaisi 13.9.2006 päätoimittajansa kirjoittaman kolumnin ”Pakoputkipojat kaappiin”. Teksti käsittelee homoseksuaalien esiintymistä julkisuudessa. Kolumnin lopussa kirjoittaja pohdiskeli mahdollisuutta käydä puolustussotaa heterojen ylivallan säilyttämiseksi...

...AlueSanomien päätoimittajan kolumnissa arvostellaan homoseksuaalien julkista esiintymistä. Jo otsikossa toivotetaan ”Pakoputkipojat kaappiin”. Kolumnin lopussa lainataan sotilasappia, jonka mukaan puolustussodassa saa tappaa. Kolumni loppuu seuraavasti: ”Hmmm. Menisiköhän se oikeusistuimissa läpi jos aloittaisi oman yhden miehen puolustussodan heteroiden ylivallan säilyttämiseksi? Mielenkiintoinen kysymys.” Julkisen sanan neuvosto korostaa, että sananvapaus on arvo sinänsä, mutta siihen liittyy myös vastuu. Kolumni on henkilökohtainen mielipidekirjoitus, ja siinä voi olla kärjekkäitäkin kannanottoja. Se ei kuitenkaan oikeuta kenenkään ihmisarvon loukkaamiseen. Journalistin ohjeissa mainitun ihmisarvon kunnioittaminen edellyttää myös elämän kunnioittamista. Julkisen sanan neuvoston mielestä kolumni loukkaa sukupuolisen vähemmistön ihmisarvoa.

Kolumnissa voi olla kärjekkäitäkin kannanottoja. JSN korostaa sananvapautta, mutta muistuttaa siihen liittyvän myös vastuun. *Ihmisarvon kunnioittaminen* tarkoittaa elämän kunnioittamista. Kirjoittajan lainauksen mukaan puolustussodassa saa tappaa ja hän harkitsee puolustussodan aloittamista. Ratkaisu langettavan ja vapauttavan

välillä käydään elämän kunnioittamisen akselilla. Päätöksen perusteella seksuaalivähemmistön tappamisen oikeutuksesta vihjaaminen ei kunnioita elämää.

Samalla tavalla JSN tulkitsee sananvapauden rajoja myös seuraavassa kolumnissa.

Langettava 3610/KL/06. Hollolan Sanomat julkaisi 8.2.2006 toimittaja Kari Mustosen kolumnipalstalla kirjoituksen, jossa käytettiin karkeaa kieltä, kirosanoja ja loukattiin niin ruotsalaisia kuin luonnonsuojelijoitakin...

...Hollolan Sanomissa julkaistussa tekstissä kerrotaan suomalaisen everstiluutnantin Ruotsissa saamasta syyteestä tämän ammuttua suden omaa koiraansa varjellakseen. Tekstissä on tämän jälkeen seuraava kohta: ”Saatana. Olisihan tuossa samassa rytinässä mennyt muutama viherpersekin. Ihan oikein oli, että ampui suden, joutaisi Suomessakin vähän höllätä petoeläinsuojelukiihkoilusta. Olen aina epäillyt, että ruotsalaiset ovat älykkämpiitä, nyt olen siitä varma. Naapurimaan luonnonsuojelukiihkoilijat ovat yhtä idioottimaisia kuin meikälaisten punapersetikkojen ja oravanpaskojen suojelijat...”. Julkisen sanan neuvoston tehtävänä on vaalia julkisen sanan vastuullista vapautta ja tukea hyvää journalistista tapaa. Sanan- ja ilmaisunvapaus ovat arvoja sinänsä, mutta niihin liittyy myös vastuu – sananvapauden nimissä ei sovi sanoa mitä tahansa.

Jälleen JSN tulkitsee ryhmän ihmisarvon tulleen loukatuksi. Kolumni loukkaa JSN:n mielestä niin luonnon puolesta huolta kantavien kuin ruotsalaistenkin ihmisarvoa. Ruotsalaiset ovat ohjeessa mainittu kansallisuus ja luonnonsuojelu ”näihin verrattava ominaisuus”. *Ihmisarvon kunnioittamista* voi arvioida jälleen elämän kunnioittamisena. Muutaman luonnonsuojelijan ampumisen toivominen ei kunnioita elämää.

Sama toimittaja sai kolumneistaan myös toisen huomautuksen. Seuraavassa tapauksessa hän loukkaa seksuaalivähemmistön ihmisarvoa. Jälleen JSN viittaa sananvapauteen, mutta muistuttaa sen tuovan mukanaan myös vastuuta.

Langettava 3559/PL/05. Hollolan Sanomat julkaisi toimittajansa kolumnin ”Avoin kirje kanssavaltautetuille”, jossa toimittaja ja kunnanvaltuutettu Kari Mustonen kertoo valtuutetun työstä ja ottaa kantaa ajankohtaisiin asioihin. Käsitellessään yhteiskunnan luokkaistumista kirjoittaja puuttuu kärjekkäästi vähemmistöjen sukupuoliseen suuntautumiseen...

...Hollolan Sanomien kolumnisti käsittelee yhteiskunnan luokkaistumista ja nostaa tästä esimerkiksi ”nämä lapsia koristeikseen haluavat lesboparit tai mieshomoparit”. Kolumnistin mukaan heidän esipuhujansa kuuluvat äänekkäiden ja hyvin toimeentulevien kastiin. Lapsen puolesta kolumnisti ei ole kuullut huutoja ja hän kyselee: ”Milloin pedofiilit saavat adoptoida lapsia, mitä?”. Tekstin voi lukea niin, että kirjoittaja rinnastaa pedofiilit sukupuolisiin vähemmistöihin. Julkisen sanan neuvoston perussopimuksen mukaan neuvoston tehtävänä on vaalia julkisen sanan vastuullista vapautta ja tukea hyvää journalistista tapaa. Sanan- ja ilmaisunvapaus ovat arvoja sinänsä, mutta niihin liittyy myös vastuu. Journalistin ohjeiden mukaan jokaisen ihmisarvoa on kunnioitettava, eikä sukupuolista suuntautumista pidä tuoda esiin halventavasti tai asiaankuulumattomasti.

Langettavan päätöksen raja tulee vastaan, kun kirjoittaja rinnastaa sukupuolisen vähemmistön pedofiileihin. Näin kirjoittaja rinnastaa sukupuoliseen vähemmistöön kuulumisen rikolliseen toimintaan. Seksuaalisen suuntautumisen pitäminen rikollisena ei päätöksen perusteella kunnioita ihmisarvoa.

Seuraava ohjeen 26 alateema on *asiaankuulumattomasti tai halventavasti*. JSN viittaa ohjeen kohtaan jo edellisissä kolumneissa, mutta korostaa niissä ihmisarvon kunnioittamista. Seuraavassa tapauksessa JSN perustelee langettavaa tuomiota juuri juontajien halventavalla kielenkäytöllä.

Langettava 3619/PR/06. Radion juontajapari luki vanhan runon ”Heikki ja neekeri” levyjen välissä. Neuvoston mielestä vanha runo on ajankuva, mutta sen jälkeen juontajien kommentit ja heidän esiintymistyylinsä toivat etnisen alkuperän esiin halventavasti...

...Radio Suomipopin juontajapari luki ja kommentoi levyjen välissä runoa Heikki ja neekeri, joka on julkaistu yli kuusikymmentä vuotta sitten. Juontajat kiistivät olevansa rasisteja. Vakuudeksi tästä toinen ilmoitti, että hänellä on tummaihoinen tyttöystävä. Toinen lisäsi tähän, että ”ja paksut huulet on”. Journalistin ohjeiden mukaan etnistä alkuperää ei pidä tuoda esiin asiaankuulumattomasti tai halventavasti. Radiossa luettu runo on ajalta, jolloin sana neekeri oli yleisesti käytössä suomen kielessä. Vanha runo on ajankuva. Nykyisin mustaihoiset kokevat ilmaisun loukkaavana. Julkisen sanan neuvoston mielestä juontajien kommentit ja heidän esiintymistyylinsä toivat etnisen alkuperän esiin halventavasti.

Sanan ”neekeri” käyttö ei JSN:n tulkinnan mukaan ollut syynä langettavaan päätökseen, sillä se oli mainittu vain runossa, joka on ajankuva. Helmisen (1996) mukaan jotkut aiemmin yleisessä käytössä olleet sanat voivat nykyisin tuntua loukkaavilta, joten on tärkeää kysyä ihmisiltä itseltään, miten he itsensä määrittelevät.

Langettavan päätöksen syynä oli tummaihoisten ulkonäöstä käytyä stereotypiaa vahvistava keskustelu. Raittilan (2002, 30) mukaan stereotyyppien ongelma vähemmistöryhmiä käsitellessä on, että nostamalla esiin muutaman piirteen samalla yleistetään ne koskemaan koko ryhmää. Etnisten vähemmistöjen kohdalla mediajulkisuus on usein vähäistä, joten tiedotusvälineiden esittämistä stereotyyppioista tulee helposti tiedon veroisia tosiasioita, joita on vaikea muuttaa ja joilla on vaikutuksia vähemmistöjen elämään.

Mäntylän (2008, 173) mukaan etnisestä syrjinnästä tai loukkaamisesta aiheutuneita kanteluita on JSN:ssä käsitelty melko vähän, vaikka ulkomaalaisten määrä Suomessa

on lisääntynyt jatkuvasti. Tutkimusjakson aikana JSN antoi kaksi langettavaa päätöstä jonkin etnisen ryhmän ihmisarvon loukkaamisesta. Molemmat langettavat päätökset perustuvat tapauksiin, joissa tummaihoisten etninen alkuperä on tuotu esiin asiaankuulumattomasti tai halventavasti. Eri kansallisuuksien ihmisarvon loukkaamisesta JSN antoi tutkimusjakson aikana kolme langettavaa päätöstä. Ruotsalaisten, haitilaisten ja venäläisten ihmisarvoa oli JSN:n tulkinnan mukaan loukattu. Näistä etnisen alkuperän tai kansallisuuden loukkaantumisista aiheutuneista langettavista päätöksistä venäläisiin kohdistunut ihmisarvon loukkaaminen oli ainoa tapaus, jossa loukkaus kohdistui nimenomaan Suomessa asuvaan etniseen vähemmistöön.

Vapauttava 4203/KL/09. Uutisen mukaan ”arviolta 30–40-vuotias romanivaatteisiin pukeutunut nainen oli käynyt mieheen kiinni” ja ”samalla noin 7–9-vuotias poika oli napannut uhrin taskusta lompakon...”...

...Vantaan Sanomien uutisessa kyse oli selvittämättömästä ryöstöstä. Neuvoston mielestä tuntomerkkien esittäminen oli rikoksen ratkaisemiseksi tarpeellista. Lisäksi ne kerrottiin maltillisesti tekstissä eikä esimerkiksi otsikossa.

JSN:n mukaan lehti ei tuonut kansanryhmän ominaisuutta esiin *asiaankuulumattomasti tai halventavasti*. Ryöstöä ei ollut vielä selvitetty, jolloin etniseen alkuperään viittaavat tuntomerkit saa julkaista. *Asiaankuulumatonta tai halventavaa* on kahden edellisen esimerkin perusteella kommentoida koko ryhmän etnistä alkuperää ulkonäön perusteella. Etnisen alkuperän esiintuominen selvittämättömän rikoksen tuntomerkkien myötä ei ole *asiaankuulumatonta tai halventavaa*.

JSN puuttui itsesääntelyyn sitoutuneiden tiedotusvälineiden verkkokeskusteluun vuonna 2007. Lausuma verkkojulkaisusta suosittaa, että verkkokeskustelu ennakkomoderoidaan eli puheenvuorot seulotaan ja tarvittaessa muokataan. Lausuman mukaan tiedotusvälineellä on mahdollisuus pitää keskustelupalstaa, jota ei muokata tai seulota etukäteen. Tällöin palsta on erotettava selvästi tiedotusvälineen julkaisemasta muusta aineistosta. (Lausuma 07.)

Vuonna 2010 JSN antoi ensimmäiset langettavat päätöksensä tiedotusvälineiden keskustelupalstoilla olleista lukijakommenteista Yksityinen ja julkinen -

alakategorian ohjeiden perusteella. Helsingin Sanomat sai kaksi huomautusta.

Lehden keskustelupalsta on ennakkomoderoitu.

Langettava 4383/SL/10 Helsingin Sanomissa ilmestyi 9.9.2010 uutinen Reindeerspotting-elokuvan päähenkilön kuolemasta. Uutisesta käytiin myös verkkokeskustelua. Nimimerkki JT kirjoitti keskustelukommentissaan, että kuolema oli ”parempi” vainajan itsensä ja yhteiskunnan kannalta.

Reindeerspottingin päähenkilö oli kertonut julkisesti huumeiden käytöstään. Näin kategorian C henkilöihin kuuluva ihminen oli kaventanut yksityisyyden suojaansa. JSN myös arvioi huumeiden käytön seurauksien olevan yhteiskunnallisesti merkittävä aihe. Neuvosto kuitenkin arvioi, että kuoleman esittäminen myönteisenä asiana loukkasi vainajan ihmisarvoa. Saman keskusteluketjun toinen kommentti oli osana langettavaa päätöstä ohjeen 28 perusteella. Kommentissa oli linkki kambodjalaisen lehden sivuille, joissa oli kuva hirttäytyneestä päähenkilöstä. Näin JSN linjasi myös keskusteluissa olevien linkkien olevan tiedotusvälineen vastuualueella.

Langettava 4358/SL/10. ”Suomalaisena isoäitinä” esiintyvä vastasi kantelijan kirjoitukseen, jossa tämä kommentoi suomalaisten viranomaisten toimintaa suomalais-venäläisen lapsen huostaanoton yhteydessä. Vastauksen kirjoittaja kuvaili nettipalstalla venäläisiä ”russakoiksi”, jotka ovat ”viekkauksella ja vääräydellä luikerrelleet Suomeen” ja jotka pitäisi ”hätätä” Venäjälle...

...Hän kirjoitti, että venäläisten on itse huolehdittava oman maansa lasten asiat kuntoon. Kirjoittajan mielestä ”ei ole suomalaisille ja muille naapurikansoille mikään vahinko, jos russakoita kuolee aidsiin, viinaan, lasten heitteillejättöön, antibioottiresistenttiin tuberkuloosiin, huonoon hygieniaan, jne.”

JSN:n mukaan kommentti loukkaa venäläisten ihmisarvoa. Venäläisyys on kansallisuus, mikä mainitaan Journalistin ohjeissa. JSN pitää perusteluissaan termiä ”russakka” halventavana. Varsinkin lasten kärsimyksen ja ennen aikaisen kuoleman pitäminen myönteisenä asiana pitäminen loukkasi venäläisten ihmisarvoa. Neuvosto päätyi langettavan kannalle äänestyksen jälkeen. Kolme eriävän mielipiteen jättänyttä JSN:n jäsentä pitivät välitöntä poistamista riittävänä toimenpiteenä. Heidän mielestään jälkimoderoidulla keskustelupalstalla lehden menettely olisi ollut riittävä, joten päätös asettaa ennakkomoderoidun keskustelupalstan huonompaan asemaan. Seuraava päätös koskeekin Iltalehden jälkimoderoitua keskustelupalstaa. JSN:n langettavan päätöksen mukaan kommentti halventaa haitilaisten ja samalla kaikkien tummaihoisten ihmisarvoa. Yhteistä kaikille kolmelle langettavan päätöksen

tiedotusvälineelle tuoneelle keskustelupalstakommentille on kuoleman toivominen ihmiselle tai ihmisryhmälle. *Ihmisarvon kunnioittaminen* -alateeman perusteella se johtaa JSN:n linjauksen mukaan langettavaan päätökseen.

Langettava 4248/SL/10. Iltalehden toimitus otsikoi viestiketjun aloituksen 14.1.2010 Iltalehti.fi:n Keskustelufoorumissa seuraavasti: ”Keskustele Haitin maanjäristyksestä”. Toimituksen aloitusteksti on seuraavanlainen: ”Haitissa jopa tuhansien ihmisten pelätään kuolleen voimakkaassa maanjäristyksessä”...

... Noin kymmenen kuukautta myöhemmin 1.11.2010 keskusteluketjussa oli 37 sivua puheenvuoroja, joista yksi kuuluu seuraavasti: ”Haitilaisilla olisi jokin toivo, jos olisivat sivistyneitä valkoihoisia. Kaikki nälänhätä ja muut ongelmat sikiävät mustien asuma-alueille, koska he ovat laiskoja ja tyhmiä. Maanjäristys tietenkään ei johdu entisistä orjista, mutta kaaos johtuu. Mitä haitilaiset ovat tehneet nyt katastrofin jälkeen? Eivät mitään. Odottelevat viidakkoveisten kanssa seuraavaa ryöstökohdetta. Annetaan niiden apinoiden kuolla. Rahaa tarvittaisiin parempiinkin kohteisiin.”

Iltalehden vastauksen mukaan keskustelufoorumi on itsenäinen yksikkö, jossa viestit eivät ole miltään osin toimituksellista aineistoa. JSN:n langettavan päätöksen mukaan palsta on olennainen osa Iltalehteä. Keskusteluun on linkki Iltalehden etusivulla, monet ketjuista on toimituksen aloittamia ja niissä on linkki Iltalehdessä julkaistuihin uutisiin.

6.2 Asianomaisen suostumus ja tiedon yhteiskunnallinen merkitys

Ohjeen 27 alateemat ovat *asianomaisen suostumuksella ja poikkeuksellinen yhteiskunnallinen merkitys*. Seuraavassa tapauksessa asianomaisen suostumusta ei ollut, joten neuvosto punnitsi asian yhteiskunnallista merkitystä.

Langettava 3556/PL/05. Lehti julkaisi avioerotilanteessa perheen tyttären mielipidekirjoituksen, jossa tämä arvosteli äitiään voimakkaasti ja paljasti näin yksityisyyden suojan ydinalueeseen kuuluvia tietoja ilman asianomaisen suostumusta. Äidin asema, ammatti ja järjestötoiminta eivät olleet sellaisia poikkeuksellisia yhteiskunnallisia syitä, joilla julkaisemista olisi voinut perustella...

...Perheen sisäiset suhteet ja niihin kuuluva avioero ovat yksityiselämän ydinaluetta. Sitä koskevia tietoja voi hyvän journalistisen tavan mukaan julkaista vain asianomaisen suostumuksella tai jos sillä on poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä. Neuvoston saaman tiedon mukaan tässä tapauksessa ei suostumusta ollut. Myöskään valtuutetun asemalla, ammatilla tai järjestötoiminnalla ei voi perustella poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä, kun kyse on yksityisyyden ydinalueesta. Oma kannanotto jälkeinpäin ei korjaisi tapahtunutta vahinkoa.

Lehden päätoimittaja puolustautuu vastineessaan, jonka mukaan äiti ei ollut yksityishenkilö, koska hän oli paikkakunnalla hyvin tunnettu henkilö. Hän toimi valtuutettuna ja on työskennellyt erityisopettajana. JSN:n kategorisoinnin mukaan hän oli lähinnä kategorian B henkilöä paikallisena vallankäyttäjänä. Juholinin ja Kuutin (emt.) nelikentällä henkilön rooli on jotain yksityisen ja julkisen välimaastossa, mutta käsiteltävä asia on äärimmäisen yksityinen. JSN toteaaakin, että perheen sisäiset suhteet ja niihin kuuluva avioero ovat yksityisyyden ydinalueesta. Yksityiselämän ydinalueella valtuutetun asemalla, ammatilla tai järjestötoiminnalla ei voi perustella poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä.

Vapauttava 3751/SL/07. Helsingin Sanomien juttu kertoi kahden yhdessä asuvan etävanhemman tavasta ja mahdollisuuksista järjestää asuminen, kun molempien lapset asuvat välillä yhtä aikaa heidän luonaan. Jutussa myös mainittiin seitsemän vuoden takainen avioero ja sen välittömät seuraukset haastateltavan ja hänen lastensa elämään. Julkisen sanan neuvosto toteaa, että kaikilla on oikeus kertoa omista asioista omasta näkökulmastaan. Haastateltava vastaa silloin myös sanomisistaan. Tekstiin jäänyt pieni epätarkkuus seitsemän vuotta vanhasta osituksesta ei ole neuvoston mielestä olennainen virhe. Jutussa ei ole kantelijan yksityiselämään liittyviä erityisen arkaluontoisia seikkoja, jotka olisivat vaatineet hänen kuulemistaan.

Myös tämä päätös koskee yksityiselämän ydinalueeseen kuuluvasta avioerotilanteesta kertomista. Näiden kahden päätöksen rajanveto sallitun ja kielletyn välillä liittyy alateemaan *asianomaisen suostumuksella*, sillä kummallakaan tapauksella ei ole *poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä*. JSN:n linjauksen mukaan avioerotilanteen asianomaisia ovat eronneet henkilöt. Edeltävässä langettavaan päätökseen johtaneessa tilanteessa lehdellä ei ollut kummankaan eronneen henkilön suostumusta. Jälkimmäisessä vapauttavan päätöksen tuoneessa tilanteessa lehdellä oli eronneista henkilöistä toisen suostumus, sillä hän kertoi itse tilanteestaan. JSN:n linjauksen mukaan avioerotilanteessa riittää toisen eronneen henkilön suostumus, kun tapauksella ei ole *poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä*.

Seuraava tapaus on mielenkiintoinen, sillä lehdellä oli jutussa haastateltujen asianomaisten suostumus. JSN myös huomauttaa, että alaikäisten alkoholin käytöllä on yhteiskunnallista merkitystä.

Langettava 3856/SL/08. Jutussa kerrotaan alaikäisten alkoholin ostosta ja käytöstä. Tekstissä ja kuvassa on kaksi 13-vuotiasta poikaa omilla nimillään ja tunnistettavilla kasvoillaan. Pojista

toinen kertoo, että hänen luokseen voi viedä kavereita juomaan. Molemmat kertovat, että ensimmäisen kerran he maistoivat alkoholia kotona, kun isä antoi saunakaljan.

Kyseessä ovat tavalliset ihmiset, joiden yksityisyyden suoja on mahdollisimman laaja. JSN:n tulkinnan mukaan asianomaisten suostumus tarkoittaa tässä alaikäisiä koskevassa tapauksessa myös vanhempien suostumusta, jota Etelä-Saimaa ei ollut kysynyt. JSN:n mukaan alaikäisten haastateltavien kohdalla kyse on perheiden yksityisyyden suojasta, sillä alaikäinen kertoo isänsä antaneen alkoholia. Alkoholin antaminen alaikäiselle ja alaikäisen alkoholin käyttö ovat arkaluonteisia asioita. JSN:n langettava päätös perustuu ohjeisiin 12, 27 ja 30.

6.3 Hienotunteisuus

Ohjeen 28 alateema on *hienotunteinen*. Koljonen ja Kunelius ovat tutkineet suomalaista katastrofijournalismia viimeisen 50 vuoden ajalta ennen tutkimukseni alkua. He tiivistivät katastrofijournalismin muutoksen viiteen tekijään: 1. Suuronnettomuuksista kirjoittelun volyyymi on moninkertaistunut. 2. Journalismin kyky saada enemmän irti merkityksiä, yksityiskohtia, seurauksia ja kytkeä on kasvanut. 3. Journalismi on voimakkaasti henkilöitynyt. 4. Teknisen onnettomuustutkiminnan ohella työskentään tunteita, surua ja järkytystä. 5. Toimittajat tietävät työtään arvioitavan, ja siksi onnettomuuskirjoittelu sisältää itseään oikeuttavia perusteluja. (Koljonen & Kunelius 2005, 35–55.)

Seuraavassa on kyse Malagan bussiturmasta. Vuoden 2005 Journalistin ohjeiden kohta 28 ei erityisesti viittaa *hienotunteisuuteen* tietoja hankittaessa vaan vasta uutisoitaessa.

3953/SL/08. Kantelun mukaan toimittaja Arto Ryyänen tuli sairaalassa kantelijan potilashuoneeseen espanjalaisen vaimonsa kanssa. Mies esitteli vaimonsa lääkärinä, joka työskentelee kyseisessä sairaalassa. Mies itse esiintyi huolestuneena espanjansuomalaisena, ja kyseli voiko olla jotenkin avuksi suomalaisille uhreille. Kantelijan mukaan sairaalassa kävi muitakin espanjansuomalaisia, joten hän ei osannut epäillä miehen vilpittömyyttä. Avun tarjoamisen yhteydessä mies oli kysynyt kantelijalta, mitä oli tapahtunut ja mitkä tämän tunteet olivat onnettomuuden jälkeen...

...Kantelijan mukaan Ilta-Sanomissa julkaistu juttu oli totuudenmukainen, eikä siinä levitetty virheellistä tietoa. Virhe tapahtui ainoastaan siinä, että kantelijalla ei ollut aavistustakaan siitä, että hänen sanomaansa ylipäätään julkaistaisiin Ilta-Sanomissa...

... Onnettomuuden uhrien kohtelu vaatii toimittajalta ja tiedotusvälineeltä hienotunteisuutta. Thaimaan luonnonkatastrofi ja koulusurmat ovat korostaneet tiedonhankinnan erityisluonnetta onnettomuus- ja rikostilanteissa. Toimittaja liikkui sairaalassa lääkäripuolionsa kanssa, jolloin toimittajan ja hoitohenkilökunnan roolit saattoivat helposti sekoittua.

Kantelija on tavallinen ihminen, joten hänen yksityisyyden suojansa on mahdollisimman laaja. Asiana Malagan bussionnettomuus oli todella merkittävä, sillä onnettomuudessa kuoli lukuisia suomalaisia. Toimittajan mukaan hän oli kertonut, että juttu julkaistaan Ilta-Sanomissa. Kantelijalla taas ei ollut aavistustakaan, että hän oli puhunut toimittajalle. JSN:n mukaan toimittaja ei hankkinut tietoja hyvän journalistisen tavan mukaan, sillä toimittaja liikkui sairaalassa lääkäripuolionsa kanssa ja ei kertonut riittävän selkeästi olevansa toimittaja.

Mäntylä ja Karilainen (2008, 47) muistuttavat katastrofijournalismin määrän jatkuvasta kasvusta, mutta huomioivat, että siihen verrattuna kanteluja yksilön suojasta onnettomuuksien uhreilta ja heidän omaisiltaan on tullut yllättävän vähän. Heidän tutkimuksensa loppuu vuoteen 2007, mutta merkittävää muutosta ei näytä tapahtuneen sen jälkeenkään.

Seuraavassa tapauksessa molemmat rikokset ovat toki asioina julkisia. Olennaista onkin asian käsittelytapa. Radio Rockin vastauksen mukaan iltapäivälehtien uutisaiheita käsitellään huumorin ja ironian sävyttäminä. Vastauksen mukaan juontajapari asetti ”järjettömän väkivallan teon naurunalaiseksi ja osoittivat oman kielteisen kantansa paitsi nauramalla, myös toteamalla teon ”sairaaksi”.” JSN:n langettavan päätöksen mukaan käsittelytapa ei täytä *hienotunteisuuden* tunnusmerkkejä. Hienotunteisuuden raja langettavan ja vapauttavan rajalla ei riipu tässä tapauksessa asiasta tai henkilöistä, vaan käsittelytavasta.

3802/PR/07. Radio Rockin ohjelmavirrassa käsiteltiin 14.10.2007 kolmeen henkirikokseen syyllistyneen rikosten tekotapaa kahden juontajan välisessä keskustelussa...

... Ohjelman juontajaparin keskustelussa käsiteltiin tuoretta grillitappelia, jossa aseena käytettiin jalkajousta. Aseesta keskustelu siirtyi vuonna 1994 tapahtuneisiin surmiin ja sen tekijään. Naureskelun lomassa juontajat totesivat muun muassa, että ”hänhän maastoutui muun muassa johki pensaaseen ja jalkajousella latas sitten jonku... ohi ajaneen vanhuksen, voi jumalauta sairasta... XX on edelleen häkkiä takana..”. Juontajien nimeltä mainitsema henkilö surmasi jalkajousella naapurin pariskunnan ja lisäksi rynnäkkökiväärillä lehdenjakajan vuonna 1994. Hänet tuomittiin murhista elinkautiseen vankeuteen. Julkisen sanan neuvosto korostaa,

että käsiteltäessä tiedotusvälineissä vakavia rikoksia, huomioon on aina otettava ennen kaikkea rikosten uhrin, heidän sukulaisensa ja muut läheiset. Neuvoston mielestä juontajien käsittelytapa on erittäin kaukana hienotunteisesta.

Aiemmissa tapauksissa uhrin ovat kuolleet tai loukkaantuneet rikoksissa tai onnettomuuksissa. Seuraavat langettavat päätökset laajentavat uhrin määritelmää.

Langettava 3830/AL/07. Lehden juttu ”Perhe pysyy poliisin suojeluksessa” kertoi poliisin toimista Jokelan kouluampujan kotitalolla. Jutun yhteydessä julkaistussa kuvassa on talon pihamaalla virka-asuisia poliiseja ja yksi muu ihminen. Kuvatekstin mukaan ”Poliisit ratsasivat kotitalon vain muutama tunti ampumavälikohtauksen jälkeen”.

Kuvassa näkyvä ihminen kuuluu tekijän lähipiiriin. JSN:n päätöksen mukaan tekijän lähipiiri on rinnastettavissa tragedian muihin uhreihin, joten heidän kohtelunsa vaatii erityistä hienotunteisuutta. 7 päivää sai kuvasta huomautuksen. Iltalehti sai samoilla perusteilla uutisvideostaan huomautuksen. Molempia päätöksiä JSN perusteli ohjeen 28 lisäksi ohjeilla 27 ja 29. JSN antoi Jokelan ampujan perheen käsittelystä myös seuraavan vapauttavan päätöksen.

Vapauttava 3809/SL/07. Kaleva kertoo uutisessaan Jokelan ampujan äidin oululaisesta taustasta ja tietoja tämän urasta musiikin parissa ja poliitikkona. Myös isä mainitaan uutisessa blueskitaristina. Jutussa ei mainita kenenkään nimeä.

Yhdeksän ihmisen ampuminen koulussa on ainutlaatuista Suomen rikoshistoriassa. Siksi on ymmärrettävää, että lehti kertoo lukijoilleen tietoja myös itsensä surmanneen ampujan lähipiiristä. Sävyiltään neutraalissa uutisessa lehti ei paljasta arkaluonteisia seikkoja, jotka olisivat omiaan loukkaamaan ketään.

Tapauksissa on kyse samojen tavallisten henkilöiden yksityisyyden suojasta samassa tilanteessa. *Hienotunteisuuden* rajan sallitun ja kielletyn välillä määrittelee tällöin käsittelytapa. Jokelan ampujan perheenjäsenestä kotipihallaan otetun kuvan julkaiseminen ei ole *hienotunteista*. Tekijän vanhempien taustoista saa kertoa, jos tiedot eivät ole *arkaluonteisia* tai loukkaavia. Arkaluonteista tietoa ei ole päätöksen perusteella ainakaan tiedot uhreiksi luokiteltavien ampujan perheenjäsenten urista musiikin parissa tai poliitikkona.

6.4 Näkyvä toiminta

Ohjeen 29 alateema on *julkisella paikalla tapahtuva toiminta*. Julkisella paikalla kuvaaminen ja kuvan julkaiseminen on yleensä sallittua.

Langettava 4187/SL/09. Kantelija on tunnistettavissa Turun Sanomien 14.9.2009 julkaisemasta viiden palstan valokuvasta, joka on otettu Pelastusarmeijan palvelukeskuksesta sisätiloissa. Kuvatekstin mukaan ”Pelastusarmeijan palvelukeskus jakaa ruokakasseja kolmena päivänä viikossa. Avuntarve on selvästi lisääntynyt viime aikoina”. Kuvan yhteydessä on julkaistu juttu ”Pelastusarmeijan ruokakassit hupenevat nopeasti”.

JSN:n mukaan leipäjonossa seisominen on arkaluonteinen seikka. Julkisella paikalla kuvaaminen on yleensä sallittua, mutta JSN:n mukaan kuvan julkaisuun olisi tarvittu asianomaisen suostumus. Leipäjonossa seisova henkilö on ABC-kategorisoinnin mukaan C-kategorian tavallinen henkilö, jonka yksityisyyden suoja on suurin. Juholinin ja Kuutin nelikentän (emt.) perusteella kuvassa on yksityishenkilö, joka on osittain julkisen alueella. Pelastusarmeijan palvelukeskus on julkinen paikka, mutta julkisen aineiston julkaiseminen on eri asia. Päätös on perusteltu journalistin ohjeen 29 lisäksi ohjeilla 27 ja 30.

Vapauttava 4265/SL/10. Satakunnan Kansa raportoi Kankaanpään seurakunnan piispantarkastuksesta. Uutisen yhteydessä julkaistiin ehtoollisjumalanpalveluksesta otettuja valokuvia, joista saattoi tunnistaa ehtoolliselle osallistuneita henkilöitä.

JSN:n mukaan yksityisyyden suoja ei ulotu seurakunnallisiin tilaisuuksiin. Julkisella paikalla otettuja kuvia saa julkaista, vaikka niissä näkyisi tavallisia ihmisiä. Julkaisu voi JSN:n tulkinnan mukaan rajoittaa arkaluonteisuus. Leipäjonossa seisominen on arkaluonteista, mutta ehtoolliselle osallistuminen ei. Leipäjonossa seisominen kertoo jotain tunnistettavan henkilön heikosta taloudellisesta tilanteesta, joka on tietona arkaluonteinen. Ehtoolliselle osallistuminen todennäköisesti kertoo henkilön uskonnollisesta vakaumuksesta, mutta se voidaan myös mieltää rituaalinomaiseksi toiminnaksi.

6.5 Julkinen tieto

Ohjeen 30 alateema on *kaikki julkinen ei ole julkaistavissa*. Seuraavassa tapauksessa lehti on julkaissut tutkinta-aineistoon liittyvän kaavion, jossa näkyvät kantelijan tili- ja korttinumerot. JSN:n mukaan kantelija ei ole yksityishenkilö, sillä tutkittavat tapahtumat sijoituivat hänen kunnanjohtajakauteensa. ABC-kategorisoinnin mukaan häntä voi pitää ainakin paikallisesti A-kategorian henkilönä. JSN:n päätös oli tili- ja korttitietoja lukuun ottamatta vapauttava. Lehden vastauksen mukaan kaavion tietoja

ei arvattu pitää salaisina, koska poliisin laatima kaavio on luovutettu toimittajalle hovioikeuden kirjaamosta. Alateeman *kaikki julkinen ei ole julkaistavissa* mukaan kaavio on julkinen, mutta sitä ei voi sellaisenaan julkaista.

Langettava 3710/PL/06. Pogostan Sanomat julkaisi rikostutkinnasta ja syytteistä kertovan uutisen kuvituksena poliisin esitutkinta-aineistosta peräisin olleen kaavion, josta ei ollut peitetty kantelijan pankkitilin, luottokortin ja kaupan etukortin numeroita...

...Pogostan Sanomat on kertonut uutisessaan syyttäjän teettämästä lisätutkinnasta, joka liittyy kantelijaan kohdistuvan rikosepäilyn käsittelyyn hovioikeudessa. Uutisessa ei ole kuultu kantelijaa. Epäillyt rikokset ovat tapahtuneet aikana, jolloin kantelija toimi Ilomantsin kunnanjohtajan virassa. Jutun yhteydessä lehti on julkaissut tutkinta-aineistoon liittyvän kaavion, josta ei ole peitetty kantelijan tili- ja korttinumeroita. Osapuolten samanaikainen kuuleminen ei ole oikeusjutun eri vaiheissa välttämätöntä, jos kuva kokonaisuudesta täydentyy uutisoinnin jatkuessa. Kantelija ei ole tavallinen yksityishenkilö, jos tutkittavat tapahtumat sijoittuvat hänen kunnanjohtajakauteensa. Näihin kahteen kantelijan esiin nostamaan seikkaan Julkisen sanan neuvosto on ottanut kantaa vapauttavassa päätöksessään 3527/SL/05. Lisäksi neuvosto toteaa, että uutisen kirjoittaminen syytteestä ei ole asiatonta vaikuttamista tuomioistuimen ratkaisuihin. Uutisen yhteydessä julkaistua kaaviota ei ole käsitelty niin, että kantelijan tili- ja korttitiedot olisi peitetty.

JSN korosti tapauksessa, että vastuu julkaisemisesta on aina tiedotusvälineellä, vaikka tiedot olisi hankittu täysin julkisesta lähteestä. Harkinta on tehtävä jokaisessa yksittäistapauksessa erikseen. Juholinin ja Kuutin (2006, 163) mukaan yksityisyyden suoja vaihtelee myös ajankohdan mukaan. Kantelijan yksityisyyden suoja on pienempi, koska tutkittavat tapahtumat sijoittuvat hänen kunnanjohtajakauteensa.

Vapauttava 3834/SL/07. Nya Ålandin jutuissa arvioidaan kantelijan puolison toimintaa kilpailevan lehden pääkirjoitustoimittajana. Kirjoituksissa epäillään, että kantelijan puoliso on ollut toimittajana jäävi, sillä hän on moittinut kirjoituksissaan samaista virastoa, jossa kantelija on kokenut tullessa työpaikkakiusatuksi. Yhden jutun kuvituksena on asiakirja, jonka on allekirjoittanut kantelijan puoliso ja jossa kannellaan kantelijan kokemasta kiusaamisesta...

...Henkilöiden osoitetietojen julkaisemisessa on aina syytä käyttää harkintaa. Tässä tapauksessa kuvana julkaistu asiakirja on oleellinen osa tapauksen käsittelyä. Kun kantelijan osoite ja puhelinnumero ovat olleet saatavilla myös yleisistä lähteistä, toimitus ei ole ollut velvollinen peittämään näitä tietoja.

Langettava 4054/TV/09. Ajankohtaisraportista paljastui henkirikoksesta tuomitun kotiosoite, joka oli väestötietojärjestelmässä luovutuskiellessä. Tämä saattoi vaarantaa asunnossa asuvien turvallisuuden...

...Susanna Reinbothin, Matti Saaren ja Matti Salmenkankaan eriävä mielipide: Ohjelmassa esillä ollut tuomiolauselma, josta osoite paljastui, on julkinen asiakirja. Henkilön kotiosoite ei ole niin arkaluonteinen yksityiselämään liittyvä tieto, etteikö sitä olisi voinut tässä yhteydessä julkaista.

Molemmissa tapauksissa kotiosoite paljastui julkisesta asiakirjasta, jonka tiedotusväline julkaisi. JSN arvioi uutisia myös ohjeen 27 perusteella todeten uutisten

tiedoilla olevan muuten poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä, joten *julkisen tiedon* julkaisemista pitää arvioida tässä tapauksessa kotiosoitteen yleisellä saatavuudella sekä tiedon julkaisemisen seurauksilla. Vapauttavan ja langettavan päätöksen välinen ero kulkee näillä akseleilla. Ensin mainitussa vapauttavassa päätöksessä kantelijan kotiosoite ja puhelinnumero ovat olleet saatavilla myös yleisistä lähteistä. Jälkimmäisessä langettavassa tapauksessa kotiosoite oli väestötietojärjestelmässä luovutuskiellossa. Tiedon julkaisemisen seurauksia arvioitaessa ensimmäisessä tapauksessa tiedon julkaisu ei aiheuttanut haittaa ulkopuolisille. Jälkimmäisessä tapauksessa tiedon julkaiseminen saattoi vaarantaa asunnossa asuvien turvallisuuden.

6.6 Kohtuuttomuus

Ohjeen 31 alateema on *kohtuuton*. Milloin rikoksesta tuomitun tunnistetietoja voi julkaista?

Seuraavassa tapauksessa oikeudenkäynti on julkinen tapahtuma, mutta kaikkien siellä kuvattujen syytettyjen kuvia ei JSN:n mukaan olisi saanut näyttää tv-uutisissa.

Langettava 3678/YLE/06. Yleisradion Tv-uutisissa kerrottiin Porvoon tuomiokirkon tuhotyön oikeudenkäynnin ensimmäisestä istunnosta, jossa luettiin syytteet. Ruudussa näytettiin tunnistettavasti kirkon polton tunnustanut henkilö ja hänen mukanaan palopaikalla olleet kaksi henkilöä, joita syytettiin törkeän tuhotyön ilmoittamatta jättämisestä. He kiistivät syytteet. Pääsyytetyn saattoi näyttää, mutta ei kahta muuta. Langettava äänin 6–2...

... Tv-uutiset kertoi Porvoon tuomiokirkon polton oikeuskäsittelyn ensimmäisestä istunnosta, jossa luettiin syytteet. Tv-kuvista näkyivät kaikkien kolmen syytetyn kasvat tunnistettavasti. Samaan aikaan toimittajan ääni yksilöi tv-ruudussa näkyvän henkilön saaman syytteen. Toimittajan velvollisuus on harkita tunnistamiseen johtavien seikkojen julkaisemista jokaisessa yksittäistapauksessa. Vastakkain on asetettava se vahinko, jonka julkaiseminen henkilölle, hänen perheelleen ja lähiympäristölleen tuottaa, ja se yleinen merkitys, joka julkistamisesta on. Julkisen sanan neuvosto katsoo, että kirkon syyttäneen ja teon tunnustaneen henkilön kuvan saattoi näyttää jo syytteitä luettaessa. Kahta muuta henkilöä syytettiin törkeän tuhotyön ilmoittamatta jättämisestä, josta maksimirangaistus on puoli vuotta vankeutta. Heidän kuviensa esittäminen tv-uutisissa oli neuvoston mielestä kohtuutonta ja laajensi huomattavasti sitä ihmisten piiriä, joka yhdisti heidät tulipaloon.

Tässä tapauksessa voi hyvin tulkita Juholinin ja Kuutin (emt.) nelikenttää, jossa muuttujina siis ovat käsiteltävä asia ja henkilön rooli. Kaikki kolme syytettyä ovat tavallisia ihmisiä, joten heidän roolinsa kuuluvat kohtaan yksityinen. Oikeudenkäynti taas on julkinen ja sillä on aina yhteiskunnallista merkitystä. Myös paikkana

oikeussali on julkinen, sillä oikeudenkäyntiä pystyy seuraamaan myös paikan päällä. JSN:n kategorisoinnin mukaan kaikki syytetyt kuuluvat C-ryhmään. JSN äänesti tapauksesta ja totesi sen langettavaksi äänin 6-2. JSN:n linjauksen mukaan on *kohtuutonta* näyttää syytetyn kasvot, kun maksimirangaistus rikoksesta on puoli vuotta vankeutta. *Kohtuutonta* on laajentaa huomattavasti ihmisjoukkoa, joka yhdistää heidät kirkon polttamiseen. Eriävän mielipiteen jättänyt Harri Aalto perusteli omaa kantaansa oikeudenkäynnin julkisuudella aiheen erityisellä yhteiskunnallisella merkittävyydellä. Hän myös huomautti, että rikos ei ole ikinä yksityisasia. Päätöksen perusteella *kohtuutonta* ei ole kirkon polttamisen tunnustaneen henkilön kuvan näyttäminen

Oikeusprosessi etenee neljässä eri vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa rikosilmoitus, kantelu tai muu ilmianto on tehty. Toisessa vaiheessa teon selvittäminen on esitutkintavaiheessa. Kolmannessa vaiheessa tuomioistuinkäsittely on aloitettu. Neljännessä vaiheessa tuomioistuim on antanut päätöksensä. (Lausuma 81.)

Edeltävässä tapauksessa kyse on siis kolmannesta vaiheesta, sillä tuomioistuinkäsittely on aloitettu. Yle ei julkaissut syytettyjen nimiä, mutta tunnustettavan henkilön kuvan esittäminen arveluttavassa yhteydessä eli oikeudenkäynnissä syytettynä johti langettavaan päätökseen, vaikka itse uutisessa ei ollut mitään virheellistä tietoa.

Vapauttava 4252/SL/10. ...tuomittu sai käräjäoikeudessa 1 vuoden ja 4 kuukauden ehdottoman vankeusrangaistuksen vapaudenriistosta, pelastustoimen laiminlyönnistä, seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja kunnianloukkauksesta. Lisäksi hänet tuomittiin yli 15 000 euron korvauksiin. Tuomitusta kerrottiin uutisessa nimi ja ikä...

...Vaikka tuomittu oli ns. tavallinen kansalainen, jolta aseman, ammatin tai muun seikan perusteella ei edellytetä poikkeuksellista nuhteettomuutta, nimen julkaiseminen ei tässä tapauksessa ollut kohtuutonta. Teot kohdistuivat puolustuskyvyttömään, avun tarpeessa olleeseen uhriin ja ne olivat muutenkin poikkeuksellisia. Kantelija on tuomittu ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Nimen julkaisulla voi lisäksi olla vaikutusta yleiseen lainkuuliaisuuteen ja turvallisuuden tunteeseen.

Edellisen langettavan ja tämän vapauttavan päätöksen *kohtuuttomuuden* rajaa määrittävät kolme asiaa. Uutisen julkaisuajankohta on yhden pykälän edellistä tapausta edellä, sillä tuomioistuim on antanut päätöksensä, vaikka tuomiosta toki voi valittaa korkeampaan oikeusasteeseen. Vuoden ja neljän kuukauden ehdoton vankeustuomio on pidempi kuin edellisen langettavan päätöksen puolen vuoden

maksimirangaistus, joten teko oli jälkimmäisessä tapauksessa tuomittavampi. Toisaalta jälkimmäisessä tuomitun nimi on julkaistu, kun langettavassa päätöksessä on kyse kuvan esittämisestä. JSN perustelee nimen julkaisua myös yleisellä edulla, sillä nimen julkaisulla voi olla vaikutusta myös yleiseen lainkuuliaisuuteen ja turvallisuuden tunteeseen. Samaa perustelua ei ollut vapauttavissa päätöksissä, eli miksi niissä tapauksissa nimen tai kuvan julkaiseminen eivät vaikuttaisi yleiseen lainkuuliaisuuteen ja turvallisuuden tunteeseen.

6.7 Varovaisuus

Ohjeen 32 alatemana on *varovainen*. Milloin voi käyttää tunnistamiseen johtavia tietoja voi, kun kyse on rikosepäilystä tai syytteestä? JSN:n kannan mukaan yksilön nimen suoja on laajin jutun alkuvaiheessa ja kapenee tutkinnan edistyessä.

Ohje 32 viittaa juuri syytetyn tunnistamiseen johtaviin tietoihin. Neuvoston mielestä siis rikoksen tunnustaneen pääsyytetyn saattoi näyttää, mutta kahden muun syytetyn syytteet eivät olleet riittävän merkittäviä heidän kuviensa esittämiseen.

Maksimirangaistus heidän syytteistä oli puoli vuotta vankeutta.

Myös seuraavan tapauksen langettava päätös johtuu tunnistamiseen johtavien tietojen käytöstä. Tällä kertaa kyse on vasta rikosepäilystä, eli neliportaisen oikeusprosessin ensimmäisestä vaiheesta. Iltalehden vastauksen mukaan lehti oli *varovainen*, sillä kansiotyksikossa, otsikossa ja jutussa korostettiin, että asiaa tutkitaan ja kyse on vasta epäilystä.

Langettava 3724/SL/07. Iltalehti julkaisi 12.1.2007 jutun ”Onko opiskelukaveri Ulvilan murhaaja?”. Juttu kertoi muun muassa poliisin tutkivan ulvilalaisen kehittämispäällikön surmaa ja sitä seuranneena yönä Helsingissä tapahtuneen sosiaalityöntekijän katoamisen mahdollista yhteyttä. Miehet olivat opiskelukavereita...

...Iltalehden kansiotyksikko on seuraava: ”POLIISI TUTKII” (esirivi) ”Surmasiko OPISKELUKAVERI JOHTAJAN” (pääotsikko). Sisäsivun otsikko kuuluu: ”Onko opiskelukaveri Ulvilan MURHAAJA?” (pääotsikko) NN katosi XX:n surmayön jälkeen (apuotsikko). Molempien miesten kuvia käytetään sekä kannessa että sisäsivuilla. Tietolaatikossa verrataan kadonneen tuntomerkkejä surmaajasta saatuihin tuntomerkkeihin. Kate otsikoille tulee siitä, että poliisin mukaan yksi tutkintalinja muiden joukossa on miesten opiskelukaveruus 1980-luvun lopulta ja tieto siitä, että sosiaalityöntekijä katosi surman jälkeisenä yönä Helsingissä. Iltalehti sai tiedon surmatun ja kadonneen yhteyden tutkinnasta poliisilta. Tietoa ei ole kiistetty, ja muutkin tiedotusvälineet ovat sen julkaisseet. Julkisen sanan neuvoston mielestä Iltalehden antama kuva henkirikoksen tutkinnasta leimaa liian

voimakkaasti henkilön, joka itse tai jonka läheiset eivät millään tavoin voi tätä puolustaa. Lehti ei myöskään ole riittävästi ottanut huomioon sitä lisäkärsimystä, jonka se voi tuottaa kadoksissa olevan omaisille.

JSN:n langettavan päätöksen mukaan Iltalehden juttu leimaa liian voimakkaasti epäillyn. Kadonnut epäilty nimetään ja hänen kuvansa on niin lehden kannessa kuin sisäsivullakin. Tässä tapauksessa se ei ollut mahdollista, sillä epäilty oli kadonnut. Kyse oli puolustuskyvyttömästä henkilöstä. Julkisuus aiheuttaa lisäkärsimystä kadoksissa olevan omaisille. JSN:n päätöksen perusteella aggressiivinen kirjoittelu, lisäkärsimyksen aiheuttaminen ja puolustuskyvyttömyys muodostavat yhdistelmän, jolloin varovaisuutta ei ole noudatettu.

Vapauttava 4145/AL/09. 7 päivää kertoi 30.4.2009 ilmestyneessä numerossaan, että viihdetaitelijaa on kuulusteltu epäiltynä lapsipornon hallussapidosta ja levittämisestä. Muusikko vastaa jutussa toimittajan kysymyksiin ja kiistää sekaantuneensa rikolliseen toimintaan.

Seksuaalirikosepäilyt leimaavat niiden kohteeksi joutunutta. Siksi tietojen julkistamisessa on käytettävä erityistä harkintaa. Julkisen sanan neuvoston periaatelausuma yksityiselämästä toteaa, että tietoinen pyrkimys tai asettuminen julkisuuteen esimerkiksi viihteen, kulttuurin tai urheilun piirissä vaikuttaa henkilön suojan laajuuteen. Julkisuuteen asettuneet henkilöt eivät nauti yhtä laajaa yksityisyyden suojaa kuin niin sanotut tavalliset ihmiset. Myös rikosepäilyyn liittyvien tunnistetietojen julkistamisen kynnyks on korkein sellaisten henkilöiden kohdalla, jotka eivät esiinny julkisuudessa.

Muusikko on päästänyt viime ja kuluneen vuoden aikana toimittajat seuraamaan läheltä varsin henkilökohtaista asiaa, vakavaa sairautta ja siitä toipumista. Näin hän teki valinnan pysyä julkisuudessa paitsi esiintyvänä taiteilijana myös yksityiselämänsä kautta kiinnostusta herättävänä persoonana. Vaikka muusikko kävi läpi raskaita hoitoja, hän antoi haastatteluja lukuisille tiedotusvälineille.

Julkisen sanan neuvosto ymmärtää, että muusikon omaisille on aiheutunut kärsimystä erittäin kielteisestä julkisuudesta. Julkisuuteen asettuneet henkilöt eivät kuitenkaan voi sanella julkisuuden laatua, vaan julkaisupäätökset tehdään toimituksissa journalistisin perustein. 7 päivää ei syytä muusikkoa rikoksesta vaan kertoo, että kysymys on vasta epäilystä. Muusikko saa vastata kysymyksiin ja esittää oman kantansa. Jutussa ei ole esitetty olevan virheitä.

Myös tässä vapauttavassa päätöksessä JSN muistuttaa, että uutisointi aiheuttaa lisäkärsimystä epäillyn omaisille. JSN myös huomauttaa tässäkin tapauksessa, että epäilyt leimaavat niiden kohteeksi joutunutta. *Varovaisuuden* arviointi tapahtuu näin kahdella muulla akselilla. Toisin kuin edellisessä langettavassa päätöksessä, epäilty ei ole puolustuskyvytön, vaan hän on saanut esittää vastineensa samassa yhteydessä. Epäilty kuuluu JSN:n ABC-jaottelun perusteella B-kategoriaan, sillä hän on aikalaishistoriaan kuuluva, tunnettu ja julkisuudessa esiintyvä viihdetaitelija. JSN myös huomauttaa, että viihdetaitelija on kaventanut omaa yksityiselämän suojaansa

kertomalla avoimesti vakavasta sairaudestaan ja siitä toipumisesta. Näiden kahden päätöksen perusteella *varovaisuuden* raja sallitun ja kielletyn välillä riippuu sekä henkilön roolista että puolustusmahdollisuudesta, kun kyse on vasta rikosepäilystä.

6.8 Arkaluonteinen tieto

Ohjeiden 33 ja 34 yhteinen alateema on *arkaluonteinen*. JSN ei antanut tutkimusjakson aikana ohjeiden 33 ja 34 perusteella yhtäkään vapauttavaa päätöstä. Näin voin lähestyä vapauttavan ja langettavan välistä rajaa vain toiselta puolelta.

Seuraavassa tapauksessa JSN:n langettava päätös perustuu uhrien etunimien paljastamiseen. JSN:n luokittelussa kaikki henkilöt ovat tavallisia C-kategorian henkilöitä. Uhrien henkilöllisyyden suoja on JSN:n päätöksen mukaan niin vahva, että etunimien paljastamisella ei ole riittävää yhteiskunnallista merkitystä. Erityistä varovaisuutta on noudatettava, kun käsitellään alaikäisiä koskevia asioita. Uhrit olivat alaikäisiä.

Langettava 3616DE/KL/06. Lehtien oikeudenkäyntiuutisissa kerrottiin lähes samansisältöisesti Vakka-Suomen kärjäoikeuden istunnosta, jossa isä tuomittiin kahden lapsensa tapoista yhdeksäksi vuodeksi vankeuteen. Uutisissa kerrottiin muun muassa toisen lapsen vammasta ja äidin sairaudesta. Uutisissa mainittiin myös lasten etunimet...

...Kantelun kohteena olevissa lehdissä on kerrottu kahden pienen lapsen surmista, joihin lasten isä on syyllistynyt, sekä kärjäoikeuden tuomiosta ja sen perusteista. Jutuissa on mainittu äidin sairaus ja lapsen syntymävamma. AlueSanomissa on kuva lasten hautapaikasta. AlueSanomat ja Uusi Rauma paljastavat myös lasten etunimet ja iät. Julkisen sanan neuvosto katsoo, että lehdet ovat raportoineet oikeuden istunnosta pääosin asianmukaisesti. Etunimien paljastamisella ei kuitenkaan neuvoston mielestä ollut sellaista yhteiskunnallista merkitystä, joka olisi kumonnut yksityiselämän suojan.

Tekijä on jo tuomittu, joten rikosprosessissa ollaan vaiheessa, jossa nimensuoja on suppein. JSN:n lausuman uhrin nimen julkaiseminen saattaa aiheuttaa hänelle tai hänen omaisilleen lisää kärsimystä ja haittaa. (Lausuma 81.)

Langettava 3905/PL/08 Koillis-Lappi kertoi kärjäuutisessaan muun muassa hyväksikäytetyn uhrin iän ja sukupuolen sekä tietoja uhrin ja tuomitun perhesuhteista ja asumisolosta.

Tiedotusvälineiden tehtävä on kertoa myös rikoksista ja niistä langettavista tuomioista. Kun rikoksen uhrina on lapsi, toimituksen erityinen velvollisuus on huolehtia siitä, että uhrin yksityiselämä suoja ei vaarannu. Istutaanpa oikeutta avoimesti tai salaisesti, niin tiedotusväline kantaa aina vastuun julkaisemistaan tiedoista. Julkisen sanan neuvoston mielestä lehti on

käräjäuutisessaan julkaissut sellaisia tietoja, jotka voivat paljastaa erityisen arkaluonteisen rikoksen uhrina olleen lapsen henkilöllisyyden.

Oikeudenkäynti oli julkinen, mutta oikeudenkäynnin julkisuudella ei *arkaluonteisista* rikoksista uutisoitaessa ole merkitystä. ABC-kategorisoinnin mukaan kyse on tavallisista C-kategorian. Asianomaiset ja viranomaiset olivat salanneet rikoksen vuoden ajan myös sukulaisilta ja tuttavilta. Uhriksi joutuneesta lapsesta ei päätösten perusteella saa kertoa käytännössä mitään tunnistamiseen auttavia tietoja. Lasten nimiä, ikiä tai perhesuhteita ei JSN:n tulkinnan perusteella saa julkaista. Molemmissa tapauksissa JSN ottaa selkeästi kantaa arkaluonteisten rikosten alaikäisten uhrien yksityisyyden suojaan. Ilman yhteiskunnallista merkitystä uhrin tunnistamista ei saa mitenkään helpottaa. JSN perusteli molempia langettavia päätöstä myös ohjeella 30, jonka mukaan kaikki julkinen ei ole julkaistavissa.

6.9 Jatko seuranta ja syyllistäminen

Ohjeen 35 alateema on *loppuun saakka*. Eli jos tutkintapyynnöstä, syytteestä tai tuomiosta on kerran uutisoitu, asiaa on mahdollisuuksien mukaan seurattava loppuun saakka. Seuraavalle tapaukselle JSN jakoi langettavan päätöksen myös ohjeiden 20 ja 32 perusteella, mutta otan tämän tarkasteluun ohjeen 35 esimerkkinä.

Langettava 3989/SL/08. Lehti kertoi ensimmäisessä uutisessaan, että käräjäoikeus käsitteli epäiltyä eläinsuojelurikkomusta koko päivän. Epäilystä kerrottiin kotipaikka, ikä ja sukupuoli. Eläimistä kerrottiin laji, hevosista lisäksi rotu ja eläinten tarkat määrät. Jutusta ilmenivät syytteen eri kohdat, niiden perusteet ja se, että kantelija kiisti syytteen ehdottomasti. Toisessa jutussa kerrottiin, että oikeus antoi 20 päiväsakon tuomion huolimattomuudesta tehdystä eläinsuojelurikkomuksesta...

...Syytteessä mainituista epäilyistä mahdollisesti langetettava tuomio olisi ollut niin pieni, että Länsi-Suomen olisi tullut erityisesti kiinnittää huomiota tunnistetietojen julkaisemiseen. Uutisessa sakkotuomiosta ei ole virheitä. Siinä olisi pitänyt kuitenkin mainita oikeuden kumoamista lukuisista syytekohtista, joista lehti kertoi aiemmassa uutisessa.

JSN linjaa selkeästi, että koska lehti on ensimmäisessä uutisessaan luetellut kaikki syytekohtat, niiden kohtalosta pitää kertoa jälkimmäisessä tuomiota käsittelevässä uutisessa. Oikeus kumosi lukuisia syytekohtia, mistä olisi pitänyt kertoa, koska niistä oli kerrottu ensimmäisessä uutisessa.

Vapauttava 4349/YLE/10. Radiokanava oli tehnyt uutisia kantelijan eläinsuojelurikkomusten käsittelystä ja tuomiosta käräjäoikeudessa. Hovioikeudessa tuomiot muuttuivat. Radio teki

uutisen siinä vaiheessa, kun kantelija haki valituslupaa korkeimmalta oikeudelta eli noin kuukausi hovioikeuden antaman tuomion jälkeen. Julkisen sanan neuvoston mielestä uutisen viipymisellä ei ollut vaikutusta kantelijan asemaan julkisuudessa, koska prosessista joka tapauksessa kerrottiin ja se jatkuu edelleen.

Näitä kahta tapausta vertailemalla alakategorian loppuun saakka rajalinjana voi pitää kantelijan asemaa julkisuudessa. Ensimmäisessä tapauksessa uutisointi paljastaa JSN:n mukaan kantelijan hänen lähipiiriään laajemmalle joukolle. Tulkinnan mukaan syytteiden seuraaminen käräjäoikeudessa on tärkeämpää kuin käräjäoikeuden päätöksen seuraaminen hovioikeudessa. Kun ensimmäisessä tapauksessa syytteistä oli kerrottu tarkkaan, niin hylätyistä syytteistä olisi pitänyt kertoa käräjäoikeuden päätöksestä uutisoitaessa. Jälkimmäisessä tapauksessa tuomio muuttui hovioikeudessa, mutta kuukaudella myöhästynyt uutisointi ei vapauttavan päätöksen mukaan vaikuttanut kantelijan asemaan julkisuudessa.

7 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää, miten Julkisen sanan neuvoston päätökset määrittelevät yksilön suojan Journalistin ohjeiden pohjalta. Yksittäinen journalistin ohje muodostuu yhdestä tai kahdesta lauseesta, joten toimittajan voi olla vaikea arvioida oman työnsä eettisyyttä pelkästään Journalistin ohjeiden perusteella. Journalistin ohjeiden tulkinnat määrittävätkin eettisesti hyväksyttävän journalismin. Avaamalla tulkintoja alateemojen avulla pystyin hieman paremmin avaamaan Journalistin ohjeiden tarkoitusta.

7.1 Mitä päätökset kertovat?

Tutkimusjakson 38 langettavan päätöksen perusteella voi myös arvioida Journalistin ohjeiden yksilön suojaa koskevan osuuden toimivuutta. Miksi ohjeita jatkuvasti rikotaan? Inhimillisten erehdyksien joukkoon voi lukea pienen osuuden tapauksista. Esimerkiksi rikosprosessin seurantavastuun unohtuminen henkilöstövaihdosten takia on inhimillistä. Toimitusten henkilöstövähennysten ja uutisoinnin reaaliaikaistumisen voisi olettaa lisäävän inhimillisten virheiden määrää.

Yksilön suojaa koskevia langettavia päätöksiä tutkimalla voi todeta, että Journalistin ohjeita ei rikota tahallaan. Kiireisessä uutismaailmassa toimittaja kuitenkin voisi tarvita hieman enemmän apuvälineitä eettisten periaatteiden noudattamiseen. JSN:n yksilön suojaa koskevista päätöksistä ei löytynyt linjattomuutta, joten tulkintalinjan tuntemalla toimittajalla on hyvät mahdollisuudet noudattaa journalismin eettisiä periaatteita.

Kuten tulokset osoittavat, JSN tulkitsee vapauttavan ja langettavan päätöksen välistä rajalinjaa monilla akseleilla, joita ei Journalistin ohjeissa suoraan mainita. Esimerkiksi *asiaankuulumatonta tai halventavaa* on päätösten perusteella kommentoida koko ryhmän etnistä alkuperää ulkonäön perusteella. Etnisen alkuperän esiintuominen selvittämättömän rikoksen tuntomerkkien myötä ei ole

asiaankuulumatonta tai halventavaa. Uhrilla voidaan tarkoittaa myös merkittävän rikoksen tehneen henkilön omaisia. Ehtoollisella otettujen kuvien julkaiseminen on sallittua, mutta leipäjonossa otettuja kuvia tavallisista henkilöistä ei saa julkaista ilman lupaa.

Journalistin ohjeita ei välttämättä tarvitsisi tarkentaa, jos JSN:n tulkintalinjasta löytyisi helpommin esimerkkejä. JSN:n verkkosivuilla voisi olla jokaisen journalistin ohjeen yhteydessä linkit merkittävimpiin vapauttaviin ja langettaviin linjapäätöksiin. Kun samoilla akseleilla ratkaistuja vapauttavia ja langettavia päätöksiä pääsisi yksinkertaisesti vertaamaan, toimittaja pystyisi hahmottamaan eettisesti kestävän journalismin rajaa tarkemmin. Ohjeiden yhteydessä voisi olla myös muutamia huomioita ohjeista, joita lukija ei välttämättä osaa etsiä. Esimerkkinä voisi olla määritelmä uhrista, joka voi siis olla myös merkittävän rikoksen tehneen henkilön omainen.

JSN käyttää vapauttavien ja langettavien päätösten perusteluissa Journalistin ohjeiden lisäksi myös huomattavasti yksityiskohtaisempia lausumia sekä periaatelausumia. Yksityiselämä-periaatelausuma esimerkiksi jakaa hyvin selkeästi henkilöiden roolit kolmeen eri ryhmään ja kertoo perusteellisesti käsiteltävän asian merkityksestä (Lausuma 80).

Lausumien uskottavuutta vähentää kuitenkin aiemmin mainitut ristiriidat Journalistin ohjeiden kanssa. Muuttuvat Journalistin ohjeet ovat ilmeisesti ristiriitatilanteissa lausumien ja periaatelausumien yläpuolella, vaikka tätä marssijärjestystä ei missään mainitakaan. Vanhentuneet lausumat ja periaatelausumat voisi poistaa tai päivittää. Toimittajalle jää kohtuuton pohdinta, jos arveluttavassa tilanteessa joutuu pohtimaan Journalistin ohjeiden ja lausumien ristiriitoja ja painoarvoja.

Selkein ristiriita on Journalistin ohjeiden ja verkkojulkaisua käsittelevän lausuman välillä. Myös periaatelausuma nimen julkaisemisesta rikosuutisoinnista on ristiriidassa Journalistin ohjeiden kanssa. Periaatelausuman mukaan nimen julkaiseminen on perusteltua vain tapauksissa, jossa huomattava yleinen etu sitä vaatii. Journalistin ohje 31 sallii rikoksesta tuomitun nimen, kuvan tai muiden

tunnistietojen julkaisun, ellei se ole tuomitun asemaan tai tekoon nähden selvästi kohtuutonta. (Lausuma 81.)

Ehdottomasti Julkisen sanan neuvoston toimivuuteen viittaa havainto, että tutkimusjaksolla löytyi äärimmäisen vähän toistuvuutta, eli sama tiedotusväline olisi saanut samantapaisia langettavia päätöksiä. Eniten langettavia päätöksiä sai Iltalehti, seitsemän kappaletta. Helsingin Sanomat sai neljä langettavaa päätöstä. Mikään muu tiedotusväline ei saanut yli kahta langettavaa päätöstä, jos Yleisradion eri ohjelmaformaatit luokitellaan JSN:n tapaan erilleen. Yleisradion ohjelmista TV-uutiset, Aamu-tv ja A-studio keräsivät kukin yhden langettavan päätöksen. Kaikki Yleisradiolle langetetut päätökset ovat eri journalistin ohjeiden rikkomisesta, joten päätöksissä ei voi nähdä toistuvuutta.

Samaa journalistin ohjetta tutkimusjaksolla toistuvasti loukkasivat Iltalehti, Helsingin Sanomat, Hollolan Sanomat sekä Kymen Sanomat. Neljää Iltalehden saamaa langettavaa päätöstä perusteltiin Journalistin ohjeiden kohdalla 28. Kolmessa tapauksessa Iltalehti julkaisi rikoksen uhrin kuvan. Iltalehdellä on toistuvuutta myös ohjeen 26 rikkomisessa, sillä lehti on saanut kolme langettavaa päätöstä kyseisen ohjeen perusteella. Kahdessa tapauksessa lehden kolumni on tuonut langettavan päätöksen ohjeen 26 perusteella. Kolumnit ovat eri kolumnistien kirjoittamia. Helsingin Sanomat on saanut kolmesti langettavan päätöksen ohjeen 26 perusteella. Näistä langettavista päätöksistä kaksi johtuu verkkouutisten kommenttiosoiden viesteistä, joten näissä voi nähdä toistuvuutta.

JSN jakoi selkeimmin saman journalistin ohjeen perusteella langettavat päätökset Hollolan Sanomille. Lehti sai noin neljän kuukauden välein kaksi langettavaa päätöstä ohjeen 26 rikkomisesta. Molemmissa tapauksissa sama kolumnisti ei kunnioita jokaisen ihmisarvoa, kun hän arvostelee erilaisia ihmisryhmiä.

Kymen Sanomat sai kaksi langettavaa päätöstä ohjeen 30 perusteella. Langettavat päätökset olivat kuitenkin erilaiset. Ensimmäisessä oli kyse julkisen aineiston julkaisemisesta. Jälkimmäisessä taas lehti ei noudattanut varovaisuutta, kun se käsitteli alaikäistä koskevaa aineistoa.

Myöskään saman ihmisen yksityisyyden suojaa ei tutkimusjaksolla loukattu toistuvasti.

Päätöksiä voi lajitella myös tiedotusvälineen roolin perusteella. Kaksi langettavan päätöksen tuoneista jutuista on julkaistu kahdessa eri lehdessä. Molemmissa tapauksissa lehdet olivat kuitenkin saman kategorian lehtiä. Maakuntalehtiin kuuluvat epävirallisten kriteerien mukaan lehdet, jotka ilmestyvät seitsemänä päivänä viikossa ja tarjoavat paikallisten ja alueellisten uutisten lisäksi myös kotimaan ja ulkomaan uutisia (Hujanen 2000, 93). Maakuntalehdet saivat kymmenen langettavaa päätöstä. Helsingin Sanomat olen laskenut maakuntalehtien luokkaan Uudenmaan maakuntalehtenä.

Kuutin (2006, 193) mukaan iltapäivälehdet tuntomerkit ovat tabloidi-koko, boulevardityyli, pääosin kevyt sisältö ja pelkkä irtonumeromyynti. Suomessa on siis kaksi iltapäivälehteä, Iltalehti ja Ilta-Sanomat. Yhteensä iltapäivälehdet saivat kahdeksan langettavaa päätöstä yksityisyyden suojan rikkomisesta. Seitsemän langettavaa päätöstä yksityisyyden suojan rikkomisesta saanut Iltalehti sai kaikista tiedotusvälineistä eniten langettavia päätöksiä.

Paikallislehdet saivat tutkimusjaksolla kuusi langettavaa päätöstä. Paikallislehden ja maakuntalehden ero ei ole aivan selvä, mutta käytin lajittelussa kahta kriteeriä. Sanomalehtien liiton määritelmän mukaan paikallislehti on vähintään kerran viikossa ilmestyvä tilattava maksullinen sanomalehti, jonka sisältö painottuu paikallisiin uutisiin, paikalliseen sisältöön. Lisäksi kaikki kuusi tähän kategoriaan laskemaani lehteä kertoivat verkkosivuillaan itse olevansa paikallislehtiä. Sanomalehtien liiton kriteerien mukaan paikallislehden erottaa kaupunkilehdestä juuri maksullisuus. Kaupunkilehti ilmestyy paikallislehden tapaan vähintään kerran viikossa, mutta kaupunkilehden rahoitus perustuu ilmoitustilan myyntiin. Kaupunkilehdet saivat neljä langettavaa päätöstä yksityisyyden suojan rikkomisesta. Nämä neljä lehteä kertoivat verkkosivuillaan olevansa kaupunkilehtiä.

Kuutin (2006, 8) mukaan aikakauslehti on aihealueeltaan suppea, ilmestyy säännöllisin väliajoin ja on tietynniminen, numerojärjestyksessä ilmestyvä aikakautinen painotuote, joka sisältää numeroa kohden useita artikkeleita tai muuta toimituksellista aineistoa. Aikakauslehdet saivat yksityisyyden suojan rikkomisen perusteella neljä langettavaa tuomiota. Televisiokanavat saivat myös neljä langettavaa tuomiota. Radiokanavat saivat kaksi langettavaa tuomiota.

Aikakauslehtien joukossa on huomattavaa, että 7 päivää on saanut vain yhden langettavan päätöksen. 7 päivää on aikakauslehti, jota Kuutin (2006, 262) määritelmän mukaan voi pitää vihjelehtenä, jonka sisällöstä merkittävä osa pohjautuu yleisön lähettämiin juoruihin tai omiin havaintoihin, joista lehti maksaa lähettäjiilleen erillisen vihjepalkkion.

JSN:n yksityiselämästä antama lausuma jakaa ihmiset kolmeen ryhmään. Ryhmään A kuuluvat merkittävät vallankäyttäjät politiikan, hallinnon ja elinkeinoelämän alalla. Ryhmän A henkilöistä kertoneisiin juttuihin kohdistui kolme langettavaa päätöstä. Yksi heistä oli istuva kansanedustaja ja yksi jo edesmennyt kansanedustaja. Yksi toimi kunnanjohtajana aikana, jota oikeudenkäynnin tapahtumat ja niistä kertonut lehtijuttu käsittelivät.

On huomattavaa, että talouselämän merkittäviin vallankäyttäjiin kohdistuvista jutuista ei jaettu yksityisyyden loukkaamisen perusteella yhtäkään langettavaa päätöstä. Tämä on huomattavaa, sillä 1980-luvun alusta alkanut murros on tarkoittanut esimerkiksi markkinoiden ja yrityssektorin yhteiskunnallisen merkityksen kasvua sekä virkamies- ja asiantuntijasektorin strategiatyön voimistumista ja merkitysten kasvua, kun taas politiikka ja demokratia ovat menettäneet valtaansa (kts. esim. Heiskala & Luhtakallio 2006, Heiskala & Kantola 2010). Jos talouselämän päättäjien valta on kasvanut jatkuvasti, sen luulisi näkyvän myös heidän yksityisyyden suojan koettelemisena esimerkiksi varallisuuteen ja tuloihin liittyvän journalismin kautta. Toki voi olla, että journalistit ovat tutkineet näitä asioita juuri sallituilla keinoilla, minkä takia talouselämän päättäjien yksityisyyttä ei ole kertaakaan loukattu. Joka tapauksessa tilasto langettavien päätösten jakautumisesta A-, B- ja C-kategorioiden ihmisten välillä vaatisi vielä lisätutkimusta.

Lisäksi yksi päätös koski uutista, jossa seurakunnan vastaavan talouspäällikön toimintaa kritisoitiin. JSN:n päätöksen mukaan hän käyttää taloudellista ja yhteiskunnallista valtaa. Valta on kuitenkin paikallista, joten hänet voi lukea ryhmän B henkilöksi. Ryhmään B kuuluvat aikalaishistoriaan kuuluvat, tunnetut, julkisuudessa esiintyvät henkilöt esimerkiksi kulttuurin ja viihde-elämän alalla. Ryhmän B henkilöistä kertoviin uutisiin kohdistui vain kolme langettavaa päätöstä, kun myös jääkiekon SM-liigajoukkueen päävalmentajan ja dokumenttielokuvan päähenkilön voi lukea tähän kastiin.

JSN antoi vuonna 2004 lausuman julkisuuden henkilöiden yksityisyyden suojasta. Lausuma liittyi henkilöihin, jotka haluavat itse kertoa yksityiselämästään julkisuudessa. JSN muistutti, että jokaisella on asemastaan tai saamastaan huomiosta huolimatta yksityiselämän suoja ja ihmisarvo. Itse omasta yksityiselämästään avoimesti kertoviin julkisuuden henkilöistä kertoviin juttuihin kohdistui vain yksi langettava päätös. Dokumenttielokuva Reindeerspottingin päähenkilö oli itse kertonut huumeidenkäytöstään, joten hänen yksityisyyden suojansa oli tältä osin alentunut.

Ryhmään C jäävät kaikki muut eli tavalliset kansalaiset. JSN:n luokittelun mukaan selkeästi useimmin selkeästi useimmin loukataan ryhmään C kuuluvien yksityisyyden suojaa. Peräti 23 langettavaa päätöstä johtui tavallisten kansalaisten yksityisyyden suojan loukkaamisesta. Yksi langettava päätös liittyi pikavippiyrityksistä tehdyn tutkintapyynnön seuraamisen laiminlyöntiin.

Kahdeksan langettavaa päätöstä tuli journalistin ohjeen 26 rikkomisesta tapauksissa, joissa ihmisarvon loukkaaminen kohdistui ryhmään. Kaksi näistä tapauksista liittyi ulkomaiseen julkisuuden henkilöön. JSN käsitteli tapaukset kuitenkin ihmisryhmän ihmisarvon loukkaamisena, sillä jutuissa käsitelty henkilö ei ollut itse tehnyt kantelua. Toinen näistä ryhmistä koostuu pääosin tavallisista C-kategorian ihmisistä. Toinen taas koostuu tositelevisiossa esiintyneistä henkilöistä, jotka voidaan laskea JSN:n vuoden 2004 lausemassa tarkoitettuihin henkilöihin, jotka haluavat kertoa yksityiselämästään julkisuudessa. Kuten lausuma toteaa, myös heillä on yksityiselämän suoja ja ihmisarvo. Kaikki kuusi muuta erilaisten ryhmien ihmisarvon

loukkaamisesta annettua langettavaa päätöstä kohdistui juttuihin, joissa käsitellyt ryhmät koostuvat pääosin tavallisista C-kategorian henkilöistä. Eli A-ryhmän merkittävien vallankäyttäjien muodostamien ryhmien ihmisarvon loukkaamisesta ei annettu yhtäkään langettavaa päätöstä. (Lausuma 80.)

7.2 Mahdollisia jatkotutkimuskohteita

Kuten aiemmin tuli ilmi, merkittävien vallankäyttäjien politiikan, hallinnon ja elinkeinoelämän alalla yksityisyyttä loukataan langettavien päätösten perusteella äärimmäisen harvoin. Mielestäni syitä tähän voisi selvittää monellakin tapaa. Miten vallankäyttäjät arvioivat JSN:n merkityksen? Hakevatko he jostain syystä hyvitystä mieluummin oikeudesta? Vai onko vapauttavien päätösten puolella suhteessa enemmän merkittävien vallankäyttäjien kanteluita?

Luin myös monia tavallisten C-kategorian ihmisten kanteluita, joissa JSN oli päätyntä langettavaan päätökseen. Olisi mielenkiintoista tietää, miten kantelijat kokevat koko prosessin. Ovatko he tyytyväisiä langettaviin päätöksiin, tiedotusvälineiden perusteluihin ja yleisesti JSN:n toimintalogiikkaan. Suurin osa tavallisista ihmisistä on varmaankin samalla kertaa ensimmäistä ja viimeistä kertaa tekemässä kantelua, joten he eivät voi etukäteen tietää mihin ryhtyvät.

Mielenkiintoista olisi myös tutkia prosessia, jolla vihjelehdet tasapainottelevat sananvapauden ja yksityisyyden suojan rajalla. Vihjeet tulevat yleisöltä, jolla on lähteenä suuri valta, jos tarina ja kuvat perustuvat kokonaan yleisön tuottamaan sisältöön.

7.3 Laadullinen tutkimus ei voi saavuttaa objektiivista tietoa

Tuomen ja Sarajärven (2009, 18) mukaan teoriaa tarvitaan välttämättä myös laadullisessa tutkimuksessa. Tutkimukseni tulokset eivät varmasti ole minusta irrallisia, joten en usko voineeni saavuttaa puhtaan objektiivista tietoa. Tuomi & Sarajärvi (emt.) muistuttavatkin, että koska tutkija päättää tutkimusasetelmasta oman

ymmärryksensä varassa, kaikki tieto on subjektiivista. En voi yleistää Julkisen sanan päätöksistä tekemiäni johtopäätöksiä kaikkiin päätöksiin. Ne pätevät vain omassa aineistossani, mutta niiden pohjalta voi päätellä myös aineiston ulkopuolisia ratkaisuja ja tulevaisuuden linjauksia.

Laadullinen tutkimus on yleensä empiiristä eli kokemusperäistä ja havaintoihin perustuvaa. Tuomen ja Sarajärven (2009, 19–20) mukaan laadullista tutkimusta ei voi automaattisesti sijoittaa teoreettinen–empiirinen-akselille empiirisen päätyyn. Laadullinen tutkimus ei voi hylätä teoriaa kokonaan, mutta ei voi myöskään omaksua sitä kokonaan itselleen. Alasuutarin (2011, 32) mukaan yhdistävänä tekijänä voi pitää kaiken tieteellisen tutkimuksen pyrkimystä loogiseen todisteluun sekä objektiivisuuteen.

Alasuutari (2011, 87–88) väittää, että lopulta kvalitatiivinen eli laadullinen aineisto on ennemminkin pala tutkittavaa maailmaa kuin vain joukko sitä koskevia mittaustuloksia. Se ei kuitenkaan tarkoita, että palaa mittailemalla ja tutkimustulokset yleistämällä voisi yleistää tulokset kokonaisuuteen ja saada siten selville, millainen maailma on. Eskola ja Suoranta (1998, 20–21) huomauttavatkin, että ei ole yhtä ja ainoaa tapaa analysoida laadullista tutkimusta. Tällöin on tärkeää raportoida ratkaisusta tutkimuksen lukijoille, jotta tutkimusta voisi arvioida.

Yksityisyyden suojaa koskevien Journalistin ohjeiden avaaminen on hankalaa. Vaikka kaikkia Yksityinen ja julkinen -alaotsikkoon kuuluvia journalistin ohjeita on tutkimusjakson aikana rikottu vähintään kerran, silti suurimmasta osasta mahdollisia tulkintakysymyksiä ei ole ennakkopäätöksiä. *Ihmisarvon kunnioittamisesta* on langettavissa päätöksissä lukuisia ennakkotapauksia varsinkin erilaisten ryhmien kohdalla. Näin voi arvioida ihmisarvon loukkaamisen rajaa ja journalistin ohjeessa 26 tarkoitettuja, mutta mainitsematta jätettyjä ryhmiä JSN:n päätösten perusteella. Toisaalta JSN antoi tutkimusjaksolla vain kolme langettavaa päätöstä julkisella paikalla tapahtuvan toiminnan selostamisesta tai kuvaamisesta ilman asianomaisen suostumusta. On varmasti lukemattomia tilanteita, jolloin julkisella paikalla ei ole hyväksyttävää kuvata ilman asianomaisen suostumusta. Esimerkiksi JSN:n linjausta julkisella paikalla kuvaamiseen pitäisi hakea pidemmällä tutkimusjaksolla tutkien

niin langettavia kuin vapauttaviakin päätöksiä. Näin voisi lähestyä JSN:n tulkintaa sananvapauden ja yksityisyyden suojan rajasta tässä asiassa.

Osa tutkimustuloksistani on varmasti tarkempia kuin toiset. JSN teki tutkimusjaksoni aikana vain kolme alateemaan *arkaluonteinen* kuuluvaa päätöstä. Kaikki kolme päätöstä oli langettavia, joten pystyin lähestymään arkaluonteisen tiedon rajaa vain langettavien päätösten puolelta. Alasuutarin (emt.) mainitsema pala maailmaa oli näin varsin pieni pala. Pidemmällä tutkimusjaksolla todennäköisesti löytyisi myös ohjeiden 33 ja 34 perusteella tehtyjä vapauttavia päätöksiä.

Toisaalta voi pohtia Journalistin ohjeiden tarkkuutta. Voisiko arkaluonteisen tiedon käyttöä ohjeistaa yhdessä ohjeessa? Tai pitäisikö ihmisarvon kunnioittamista sekä arkaluonteista tietoa määritellä useammassa ohjeessa? JSN teki ohjeen 26 perusteella 48 päätöstä, jotka olivat luonteeltaan varsin erilaisia. Päätökset koskivat niin yksilön kuin ryhmän käsittelyä.

Journalismi myös muuttuu nopeasti. Kevään 2013 näkyvin yksilön suojaan liittyvä journalismieettinen keskustelu koskee sosiaalisen median roolia ja julkisuutta. Näin Julkisen sanan neuvosto joutuu jatkuvasti pohtimaan, riittävätkö vanhat Journalistin ohjeet uuden tekniikan tulkitsemiseen.

KIRJALLISUUS

Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. 4. painos. Tampere: Vastapaino

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Heinonen A. 1995. Vahtikoiran omatunto. Journalismin itsesääntely ja toimittajat. Tampere: Tampereen yliopisto. Jäljennepalvelu

Heiskala, R & Kantola, A. 2010. Vallan uudet ideat: hyvinvointivaltion sopimuksesta valmentajavaltion huomaan. Teoksessa P. Pietikäinen (toim.) Vallan uudet ideat. Helsinki: Gaudeamus.

Heiskala, R. & Luhtakallio E. 2006. Uusi jako: miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta? Helsinki: Gaudeamus

Helminen, M. 1996. Etniset vähemmistöt, maahanmuuttajat, ulkomaalaiset: kuinka raportoida? Helsinki: Suomen journalistiliitto.

Hujanen, J. 2000. Journalismin maakunnallisuus. Alueellisuuden rakentuminen maakuntalehtien teksteissä ja tekijöiden puheessa. Jyväskylä: Jyväskylän kirjasto.

Hämäläinen, U. 2002. Onko tämä skuuppi? Poliitiikan toimittajan työtä 1950-luvulta nykypäivään. Helsinki: Poliitiikan toimittajat ry.

Juholin, E & Kuutti H. 2006. Mediapeli. 3. painos. Helsinki: Inforviestintä.

Koljonen, K. & Kunelius, R. 2005. On vain yhteinen suru. Onnettomuusjournalismin muutossuuntia Kuurilasta Konginkankaalle 1957–2004. Teoksessa J. Rahkonen (toim.) Journalismikritiikin vuosikirja 2005. Tampere: Tiedotusopillinen yhdistys TOY ry ja Nordicom, 34–59.

Kuutti, H. 2012. Mediasanasto. Jyväskylä: Media Doc

Mäntylä, J. 2004. Journalistin etiikka. Helsinki: Gaudeamus.

Mäntylä, J. & Karilainen J. 2008. Journalistietiikan kehitys Suomessa ja Euroopassa 1995–2007. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja. Sarja B 49/2008.

Neuvonen, R. 2005. Sananvapaus, joukkoviestintä ja sääntely. Helsinki: Talentum.

Neuvonen, R. 2008. Viestintäoikeuden perusteet. Helsinki: Talentum.

Pelkonen & J. Pietarinen (toim.) Tutkijan eettiset valinnat. Helsinki: Gaudeamus.

Pietikäinen, S. 2002. Etniset vähemmistöt uutisissa – käsitteitä ja aikaisempien tutkimusten kertomaa. Teoksessa P. Raittila (toim.) Etnisyys ja rasismi journalismissa. Tampere: Tampere University Press.

Pietilä, V. 1973. Sisällön erittely. Helsinki: Gaudeamus.

Räikkä, J. 2002. Ammattietiikan merkitys. Teoksessa Tutkijan eettiset valinnat. Toim. Karjalainen, V. Launis, R. Helsinki: Gaudeamus kirja.

Tiilikka, P. 2004. ”Julkkisten” yksityiselämän suoja. Teoksessa Kenestä saa kertoa? – Viestintäoikeuden vuosikirja 2004. Helsinki: Kansainvälisen talousoikeuden instituutti.

Tiilikka, P. 2008. Journalistin sananvapaus. Helsinki: WSOY.

Tuomi, J & Sarajärvi A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi

Vuortama T & Kerosuo L 2004. Viestinnän lait ja säännöt. Karkkila: Kustannus-Mäkelä.

Väliverronen, E. (toim.) 2009. Journalismi murroksessa. Helsinki: Gaudeamus.

Julkaisemattomat lähteet:

Karilainen, J. 2008. Euroopan maiden toimittajien eettiset ohjeet – ohjeiden vertaileva sisällönanalyysi sekä muutokset vuosina 1995–2007. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos.

Karvinen, T. 2005. Journalistin ohjeet mediaoikeudenkäyntien tuomioiden perusteena – katsaus keskusteluun journalistien ja oikeusoppineiden törmäyksestä. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos.

Savonen, M. 2008. Journalistietiikka aikakauslehtitoimittajien työssä–kulissi, apuväline vai jotain siltä väliltä? Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston viestinnän laitos.

Internet-lähteet:

Lausuma 80. Julkisen sanan neuvoston periaatelausuma. Yksityiselämä 1980.
<<http://www.jsn.fi/periaatelausumat/yksityiselama/>>

Lausuma 81. Julkisen sanan neuvoston pariaatelausuma. Nimi rikosuutisissa 1981.
<<http://www.jsn.fi/periaatelausumat/nimi-rikosuutisissa/>>

Lausuma 04. Lausuma julkisuuden henkilöiden yksityisyyden suojaa koskevassa asiassa 2004.
< <http://www.jsn.fi/lausumat/lausuma-julkisuuden-henkiloiden-yksityisyyden-suojaa-koskevassa-asiassa/>>

Lausuma 07. Julkisen sanan neuvoston lausuma. Lausuma verkkojulkaisusta 2007
<<http://www.jsn.fi/lausumat/lausuma-verkkojulkaisusta/>>

JSN 11. Journalistin ohjeet 2011.

<<http://www.journalistiliitto.fi/pelisaannot/journalistinohjeet/>>

JSN 06. JSN:n vuosikertomus 2006.

<http://www.jsn.fi/ContentFiles/6/Sisaltosivut/jsn_vuosijulkaisu_2006_web.pdf>

JSN 07. JSN:n vuosikertomus 2007.

<http://www.jsn.fi/ContentFiles/6/Sisaltosivut/JSN_2007.pdf>

JSN 08. JSN:n vuosikertomus 2008.

<http://www.jsn.fi/ContentFiles/6/Sisaltosivut/jsn_vuosikirja2008.pdf>

JSN 09. JSN:n vuosikertomus 2009.

<http://www.jsn.fi/ContentFiles/6/Sisaltosivut/JSN_vuosijulkaisu2009.pdf>

JSN 10. JSN:n vuosikertomus 2010.

<http://www.jsn.fi/ContentFiles/6/Sisaltosivut/JSN_vuosijulkaisu_2010.pdf>

JSN 13. JSN:n perussopimus 2013.

<<http://www.jsn.fi/jsn/jsn-n-perussopimus/>>

LIITTEET

JULKISEN SANAN NEUVOSTON PERUSSOPIMUS

Johdanto

Julkisen sanan neuvoston tehtävänä on vaalia julkisen sanan vastuullista vapautta ja tukea hyvää journalistista tapaa. Neuvoston perussopimukseen sitoutuneet viestintäalan liitot ja tiedotusvälineet noudattavat sen periaatteita ja myötävaikuttavat siihen, että niiden jäsenet ja niille töitä tekevät toimivat sopimuksen tarkoittamalla tavalla. Julkisen sanan neuvostoa sanotaan tässä sopimuksessa neuvostoksi, sopimukseen sitoutuneita yhteisöiksi ja toimialan piiriin kuuluvia tiedotusvälineitä joukkoviestimiksi.

Neuvoston ja puheenjohtajan tehtävät ja toimiala

1 § Tehtävät

Neuvoston ja puheenjohtajan tehtävänä on tulkita hyvää journalistista tapaa sekä puolustaa sanan- ja julkaisemisen vapautta. Neuvosto ja puheenjohtaja käsittelevät asioita niille tehtyjen kanteluiden perusteella, mutta voivat ottaa periaatteellisesti tärkeän asian tutkittavakseen myös omasta aloitteestaan. Yksittäistapauksissa antamiensa päätösten lisäksi neuvosto voi laatia myös yleisluontoisia lausumia. Neuvosto päättää muutoksenhakupyynnöstä, jonka kantelija voi tehdä puheenjohtajan vapauttavasta päätöksestä. Puheenjohtaja johtaa neuvoston ja toimiston työskentelyä kanteluasioissa ja niiden valmistelussa. Puheenjohtaja osallistuu aktiivisesti julkiseen keskusteluun journalismin etiikasta ja itsesääntelystä.

2 § Toimivalta

Neuvosto ja puheenjohtaja voivat käsitellä tämän perussopimuksen hyväksyneissä joukkoviestimissä julkaistua toimituksellista aineistoa sekä sen erottuvuutta mainosaineistosta. Myös tietotoimistot voivat kuulua neuvoston ja puheenjohtajan

toimivallan piiriin. Neuvosto ja puheenjohtaja voivat lisäksi käsitellä yleisön tuottaman sisällön erottuvuutta toimituksellisesta aineistosta sekä yleisölle varattujen verkkopalstojen ylläpitoa toimituksissa niin kuin Journalistin ohjeiden liitteessä määritellään. Neuvosto ja puheenjohtaja voivat käsitellä myös joukkoviestimien ja tietotoimistojen palveluksessa olevien tai niille freelancer-työtä tekevien journalistien menettelyä tietojen hankinnassa. Neuvosto voi niin ikään ottaa kantaa viranomaisen ja yksityisen pyrkimykseen rajoittaa sanan- ja julkaisemisen vapautta.

3 § Ratkaisuperusteet

Neuvosto ja puheenjohtaja perustavat ratkaisunsa vapaan harkintansa mukaan Journalistin ohjeisiin, sen liitteisiin ja muihin vakiintuneisiin hyvän journalistisen tavan periaatteisiin. Julkisen sanan neuvoston kannatusyhdistys valmistelee ja hyväksyy journalistin ohjeet. Päätöksen tulee olla yksimielinen.

4 § Seuraamus hyvän tavan rikkomisesta

Joukkoviestin tai tietotoimisto, joka rikkoo hyvää journalistista tapaa, saa neuvostolta huomautuksen eli langettavan päätöksen. Se on julkaistava viipymättä ja ilman välittömiä kommentteja seuraavien periaatteiden mukaan:

- 1) Aina viestimen tai tietotoimiston verkkosivuilla, jos välineellä on verkossa olennaisessa määrin toimituksellista aineistoa.
- 2) Jos langettava päätös koskee painettua lehteä, toimitus voi julkaista normaaleihin uutiskriteereihin perustuvan uutisen päätöksestä. Jos lehti ei julkaise uutista, sen on julkaistava langettava päätös kokonaisuudessaan verkon lisäksi myös lehdessä.
- 3) Jos päätös koskee vain verkkojulkaisua, riittää langettavan päätöksen julkaisu ainoastaan verkossa.
- 4) Radio ja televisio täyttävät julkaisuvelvollisuutensa julkaisemalla normaaleihin uutiskriteereihin perustuvan uutisen langettavasta päätöksestä sen saaneen ohjelman nettisivulla ja kyseisen ohjelman yhteydessä.

Neuvosto tarkentaa työjärjestyksessään, millä tavoin julkaisuvelvollisuus käytännössä täytetään.

Neuvoston kokoonpano ja puheenjohtajan valinta

5 § Neuvoston jäsenet

Neuvostoon kuuluu puheenjohtajan lisäksi 13 jäsentä. Muiden kuin puheenjohtajan toimikausi alkaa kalenterivuoden alussa ja kestää kolme vuotta. Neuvoston kannatusyhdistys nimeää jäsenistä kahdeksan sekä heille henkilökohtaiset varajäsenet. Nimettävien tulee olla ammatillisesti kokeneita ja perehtyneitä eettisiin kysymyksiin. Heidän tulee yhdessä edustaa sekä lehdistön että sähköisen viestinnän asiantuntemusta. Nimeämispäätökset on tehtävä yksimielisesti. Neuvosto valitsee yleisön edustajiksi viisi jäsentä ja heille henkilökohtaiset varajäsenet. Yleisön edustajat eivät saa olla joukkoviestimen palveluksessa eivätkä sen luottamustehtävissä. Yleisön jäsenistä kahdella ja heidän henkilökohtaisilla varajäsenillään tulee mahdollisuuksien mukaan olla erityistä perehtymistä sananvapausasioihin tai eettisiin kysymyksiin. Perustellut kirjalliset hakemukset yleisöä edustaviksi jäseniksi ja varajäseniksi on tehtävä neuvostolle sen puheenjohtajan määräämällä tavalla. Neuvoston varsinaista jäsentä ei voida toimikauden päätyttyä valita välittömästi uudelle kolmivuotiskaudelle. Rajoitukset eivät koske neuvoston varajäseniä. Edellä sanotusta huolimatta neuvoston jäsen ja varajäsen voidaan perustellusta syystä valita 1 tai 2 vuoden jatkokaudelle. Median edustajan jatkokaudesta päättää kannatusyhdistys ja yleisön edustajan jatkokaudesta neuvosto. Esityksen median edustajan jatkokaudesta yhdistyksen kokoukselle tekee hallitus kuultuaan neuvoston puheenjohtajaa ja edustajan taustayhteisöä. Esityksen neuvostolle yleisön edustajan jatkokaudesta tekee neuvoston puheenjohtaja. Jos neuvoston jäsen tai varajäsen eroaa kesken toimikautensa, hänelle valitaan seuraaja jäljellä olevaksi toimikaudeksi. Täydennysvalinnassa neuvostoon tullut henkilö voidaan valita neuvoston varsinaisen jäsenen tai varajäsenen kolmivuotiskaudelle välittömästi täydennyskauden päätyttyä.

6 § Neuvoston puheenjohtaja

Julkisen sanan neuvoston kannatusyhdistys valitsee puheenjohtajan yksimielisellä päätöksellään kolmeksi vuodeksi. Toimikausi alkaa, kun puheenjohtaja on valittu ja on ottanut tehtävän vastaan. Puheenjohtaja voidaan valita kahdeksi perättäiseksi toimikaudeksi. Jos puheenjohtaja eroaa tai hänet erotetaan kesken toimikauttaan,

valitaan heti uusi puheenjohtaja kolmeksi vuodeksi tämän sopimuksen mukaisesti. Puheenjohtajan erottamispäätös ei vaadi yksimielisyyttä.

7 § Neuvoston varapuheenjohtajat

Neuvosto valitsee keskuudestaan 1. ja 2. varapuheenjohtajan vuodeksi kerrallaan. Varapuheenjohtajat voidaan valita uudelleen.

Kanteluiden ja muiden asioiden käsittely

8 § Vireillepano

Jokainen voi saattaa neuvoston ja puheenjohtajan toimivaltaan kuuluvan asian käsiteltäväksi tekemällä siitä kantelun neuvoston toimistoon tai allekirjoittamalla sihteerin suullisen ilmoituksen perusteella laatiman kirjelmän. Asiaa ei oteta käsiteltäväksi ilman asianomistajan suostumusta, jos siihen ei ole erityisen painavia syytä. Asianomistajalla tarkoitetaan henkilöä tai yhteisöä, jonka puolesta kantelu halutaan tehdä. Neuvosto voi omasta tai puheenjohtajan aloitteesta ottaa käsiteltäväkseen sanan- ja julkaisemisen vapautteen tai hyvään journalistiseen tapaan liittyvän, periaatteellisesti tärkeän asian.

9 § Selvityksen hankkiminen

Ennen päätöksen tekemistä on kuultava kantelun kohdetta. Osapuolten lisäksi voidaan kuulla asiantuntijoita ja hankkia kirjallisia selvityksiä. Osapuolten ja asiantuntijoiden kuuleminen voi tapahtua kirjallisesti tai suullisesti.

10 § Kanteluiden karsintaperusteet

Neuvosto ja puheenjohtaja eivät ota käsiteltäväkseen asiaa nimettömän kantelun perusteella eivätkä ilman erityistä syytä asiaa, jonka julkaisemisesta on kulunut enemmän kuin kolme kuukautta. Jos kantelija selvästi hakee päätöstä samassa asiassa nostettavaa rikos- tai vahingonkorvausoikeudenkäyntiä varten, asiaa ei käsitellä tai sen käsittely lopetetaan. Muukin asia voidaan harkinnan mukaan jättää käsittelemättä tai lopettaa sen käsittely.

11 § Esteellisyys

Neuvoston puheenjohtaja tai jäsen on esteellinen käsittelemään asiaa, jossa hän on osapuolena tai johon hän on niin läheisessä suhteessa, että se voi vaikuttaa hänen riippumattomuuteensa. Huomioon on otettava myös seikat, jotka voivat vaikuttaa käsityksiin neuvoston puolueettomuudesta. Mitä jäsenestä on sanottu, koskee myös neuvoston sihteereitä. Jäsenen ja sihteerin esteellisyyden ratkaisee kiistatilanteessa neuvoston puheenjohtaja. Varapuheenjohtajat ratkaisevat kiistan neuvoston puheenjohtajan esteellisyydestä.

12 § Puheenjohtajan tehtävät

Puheenjohtaja voi päättää, ettei kantelua oteta käsittelyyn eli se karsitaan. Kanteluiden karsimisen lisäksi puheenjohtaja voi harkintansa mukaan ratkaista periaatteelliselta merkitykseltään vähäiset kantelut, jotka selvästi johtavat vapauttavaan päätökseen. Ratkaisut on saatettava neuvoston tietoon. Muiden kanteluiden päätösesitykset puheenjohtaja vie neuvoston ratkaistavaksi. Puheenjohtajan ollessa estynyt varapuheenjohtaja hoitaa hänen tehtävänsä lukuun ottamatta kanteluiden ratkaisua.

13 § Sihteerien tehtävät

Sihteerit hankkivat kantelun käsittelyä varten tarvittavat selvitykset ja tekevät puheenjohtajalle päätös- ja ratkaisuesitykset. Sihteerien mahdolliset eriävät mielipiteet ilmenevät valmisteluaineistosta ja päätöksistä pidettävistä pöytäkirjoista, joihin ne merkitään. Sihteerit eivät osallistu päätöksentekoon, mutta heillä on puheoikeus neuvoston kokouksissa.

14 § Käsittelyn ja asiakirjojen julkisuus

Neuvoston kokoukset eivät ole julkisia, ellei neuvosto jossakin tapauksessa toisin päättä. Jokaisella on oikeus saada tieto neuvoston hallussa olevista asiakirjoista. Neuvoston puheenjohtaja voi kuitenkin joko omasta tai asianosaisen aloitteesta

päättää tietyn asiakirjan tai sen osan salassa pitämisestä. Tällaisia tietoja ovat esimerkiksi henkilön terveydentilaan liittyvät arkaluontoiset tiedot.

15 § Neuvoston päätösvaltaisuus

Neuvosto on päätösvaltainen, kun puheenjohtaja tai toinen varapuheenjohtajista ja vähintään seitsemän muuta jäsentä on läsnä.

16 § Muutoksenhaku ja uudelleenkäsittely

Neuvoston päätös

Neuvoston päätökseen ei voi hakea muutosta, paitsi jos päätös perustuu ilmeisen virheelliseen tietoon, neuvosto voi omasta aloitteestaan tai asianosaisen perustellusta muutoksenhakupyynnöstä käsitellä asian uudelleen.

Puheenjohtajan vapauttava päätös

Puheenjohtajan tekemään vapauttavaan päätökseen kantelija voi hakea muutosta neuvostolta. Perusteltu muutoksenhakupyynnö on jätettävä neuvoston toimistoon kahden viikon kuluessa siitä, kun puheenjohtajan päätös on lähetetty.

Puheenjohtajan karsimien kanteluiden uudelleenkäsittely

Jos puheenjohtajan päätös perustuu ilmeisen virheelliseen tietoon, voidaan kantelu ottaa uudelleen käsiteltäväksi. Uudelleenkäsittelypyynnön ratkaisevat varapuheenjohtajat ja neuvoston valitsema yleisön edustaja tai hänen sijaisensa. Puheenjohtaja ja alkuperäisen esityksen puheenjohtajalle valmistellut sihteerit ovat esteellisiä. Pyyntö on jätettävä neuvoston toimistoon kahden viikon kuluessa siitä, kun päätös on lähetetty.

17 § Äänestykset

Neuvoston päätökset tehdään, jollei yksimielisyyteen päästä, avoimella

äänestyksellä. Poikkeava esitys ei tarvitse kannatusta. Äänten mennessä tasan ratkaisee puheenjohtajan ääni. Vaalissa, joka on vaadittaessa toimitettava suljetuin lipuin, ratkaisee äänten mennessä tasan arpa.

18 § Päätökset

Neuvoston päätökseen on tehtävä merkintä äänestyksestä ja sen tuloksesta nimineen. Vähemmistöön jääneillä on mahdollisuus merkkauttaa eriävä mielipiteensä ja sen lyhyet perustelut päätökseen. Tästä on ilmoitettava välittömästi äänestyksen jälkeen puheenjohtajalle. Neuvoston päätökset allekirjoittaa neuvoston puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja yhdessä sihteerin kanssa. Puheenjohtajan päätöksen allekirjoittavat puheenjohtaja ja sihteeri yhdessä.

19 § Pöytäkirjat

Neuvoston kokouksista on pidettävä pöytäkirjaa, jossa on mainittava läsnäolijat, käsitellyt asiat, tehdyt päätökset ja niihin liittyvien äänestysten tulokset nimineen. Puheenjohtajan tekemistä kanteluiden käsittelyynotto- ja karsintapäätöksistä on pidettävä pöytäkirjaa, jossa mainitaan esittelijä, käsitellyt asiat, tehdyt päätökset ja esittelijän mahdolliset eriävät mielipiteet.

Neuvoston talous

20 § Neuvoston talous

Neuvoston toiminnan rahoituksesta ja muusta tukemisesta huolehtii Julkisen sanan neuvoston kannatusyhdistys sääntöjensä mukaisesti. Kannatusyhdistys vahvistaa vuosittain tulo- ja menoarvion. Puheenjohtaja voi neuvostoa kuultuaan tehdä esityksiä talousarvioon. Yhteisöt maksavat osuutensa neuvoston kustannuksista kannatusyhdistyksen vahvistamina vuosimaksuina. Kannatusyhdistys voi ottaa vastaan valtionapua neuvoston toiminnan tukemiseksi.

21 § Palkkiot ja kulut

Yhteisöt vastaavat suoraan kannatusyhdistykseen nimeämiensä jäsenten palkkioista ja kuluista. Muista palkkioista ja kuluista päättää kannatusyhdistys.

22 § Toimihenkilöt

Neuvoston sihteerien ja muiden toimihenkilöiden palkkaamisesta työsuhteeseen päättää kannatusyhdistys neuvoston puheenjohtajan ja varapuheenjohtajien tekemästä ehdollepanosta. Puheenjohtajan valinnasta on säädetty erikseen tämän sopimuksen kohdassa 6.

23 § Toimintakertomus

Neuvoston on vuosittain laadittava toiminnastaan kertomus, joka on annettava kannatusyhdistykselle sen vuosikokoukseen mennessä. Sopimusta koskevat säännökset

24 § Sopimukseen liittyminen

Tähän sopimukseen voi liittyä joukkoviestintäalalla toimiva yhteisö tai tiedotusväline, jonka kannatusyhdistys yksimielisesti hyväksyy. Hyväksyessään sopimukseen liittymisen kannatusyhdistyksen on päätettävä 20 §:ssä tarkoitetusta vuosimaksusta ja sen suuruudesta. Sopimukseen liittynyt yhteisö tai tiedotusväline on oikeutettu käyttämään siitä kertovaa tunnusta julkaisutoiminnassaan.

25 § Sopimuksen sitovuus

Sopimukseen liittynyt yhteisö sitoutuu itse noudattamaan tätä sopimusta sekä vaikuttamaan käytettävissään olevin keinoin siihen, että sen jäsenet ja heidän palveluksessaan olevat noudattavat Journalistin ohjeita ja sen liitteitä sekä toimivat muutoinkin sopimuksen tarkoittamalla tavalla.

26 § Sopimuksen irtisanominen

Tähän sopimukseen liittynyt yhteisö voi irtisanoutua siitä ilmoittamalla erostaan kirjallisesti kannatusyhdistykselle. Irtisanoutuminen tulee voimaan vuoden kuluttua ilmoituksesta. Irtisanoutuva yhteisö on velvollinen suorittamaan vuosimaksunsa eropäivään asti. Kannatusyhdistys päättää sopimusta rikkoneen tai vuosimaksunsa laiminlyöneen yhteisön irtisanomisesta. Päätös on tehtävä yksimielisesti.

27 § Sopimuksen muuttaminen

Tätä sopimusta voidaan muuttaa vain kannatusyhdistyksen yksimielisellä päätöksellä.

Voimaantuloa koskevat säännökset

28 § Sopimuksen voimaantulo

Tämä sopimus tulee voimaan 1.1.2013, ja se korvaa aiemman 1.10.2011 voimaan tulleen perussopimuksen. Hyväksytty yhdistyksen syyskokouksessa 9.11.2012.

LIITE 2: Journalistin ohjeet 2005

SJL:n liittovaltuusto on hyväksynyt SJL:n puolesta 1.1.2005 voimaan tulevat Journalistin ohjeet. Julkisen Sanan Neuvoston kannatusyhdistys julkistaa ohjeet ennen niiden käyttöönottoa.

Johdanto

Sananvapaus on demokraattisen yhteiskunnan perusta. Hyvä journalistinen tapa perustuu jokaisen oikeuteen vastaanottaa tietoja ja mielipiteitä. Näiden ohjeiden tavoitteena on tukea sananvapauden vastuullista käyttämistä joukkoviestimissä ja edistää ammattieettistä keskustelua. Ohjeet koskevat kaikkea journalistista työtä. Ne on laadittu vain alan itsesääntelyä varten. Ohjeita ei ole tarkoitettu käytettäväksi rikos- tai vahingonkorvausvastuun perusteena.

Ammatillinen asema

1. Journalisti on vastuussa ennen kaikkea lukijoilleen, kuulijoilleen ja katselijoilleen. Heillä on oikeus saada tietää, mitä yhteiskunnassa tapahtuu.
2. Tiedonvälityksen sisältöä koskevat ratkaisut on tehtävä journalistisin perustein. Tätä päätösvaltaa ei saa missään oloissa luovuttaa toimituksen ulkopuolisille.
3. Journalistilla on oikeus ja velvollisuus torjua painostus tai houkuttelu, jolla yritetään ohjata, estää tai rajoittaa tiedonvälitystä.
4. Journalisti ei saa käyttää asemaansa väärin. Hänen ei pidä käsitellä aiheita, joihin liittyy henkilökohtaisen hyötymisen mahdollisuus eikä vaatia tai vastaanottaa etuja, jotka voivat vaarantaa riippumattomuuden tai ammattietiikan.
5. Journalistilla on mahdollisuus kieltäytyä tehtävistä, jotka ovat ristiriidassa lain, henkilökohtaisen vakaumuksen tai ammattietiikan kanssa.
6. Käsitellessään omalle tiedotusvälineelle, konsernille tai sen omistajille merkittäviä asioita journalistin on hyvä tehdä asiayhteys lukijalle, kuulijalle ja katsojalle selväksi.
7. Myös toisen työtä käytettäessä on noudatettava hyvää tapaa. Lähde on mainittava, kun käytetään toisen julkaisemia tietoja.

Tietojen hankkiminen ja julkaiseminen

8. Journalistin on pyrittävä totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen.
9. Työtä tehdessään journalistin on suositeltavaa ilmoittaa ammattinsa. Tiedot on pyrittävä hankkimaan avoimesti. Jos yhteiskunnallisesti merkittäviä seikkoja ei voida muutoin selvittää, journalisti voi tehdä haastatteluja ja hankkia tietoja myös tavallisuudesta poikkeavilla keinoilla.
10. Tiedot on tarkistettava mahdollisimman hyvin – myös silloin kun ne on aikaisemmin julkaistu.

11. Yleisön on voitava erottaa tosiasiat mielipiteistä ja sepitteellisestä aineistosta. Myöskään kuvaa tai ääntä ei saa käyttää harhaanjohtavasti.

12. Tietolähteisiin on suhtauduttava kriittisesti. Erityisen tärkeää se on kiistanalaisissa asioissa, koska tietolähteellä voi olla hyötymis- tai vahingoittamistarkoitus.

13. Uutisen voi julkaista rajallistenkin tietojen perusteella. Raportointia asioista ja tapahtumista on syytä täydentää, kun uutta tietoa on saatavissa. Uutistapahtumia on pyrittävä seuraamaan loppuun saakka.

14. Journalistilla on oikeus pitää tietoja luottamuksellisesti antaneen henkilöllisyys salassa. Toimituksen on kunnioitettava tätä periaatetta.

15. Otsikoille, ingresseille, kansi- ja kuvateksteille, myyntijulisteille ja muille esittelyille on löydyttävä sisällöstä kate.

Haastateltavan ja haastattelijan oikeudet

16. Haastateltavalla on oikeus saada ennakolta tietää, millaisessa asiayhteydessä hänen lausumaansa käytetään. Hänelle on myös kerrottava, jos haastattelua voidaan käyttää useammissa välineissä. Haastateltavan tulee aina saada tietää, onko keskustelu tarkoitettu julkaistavaksi vai ainoastaan tausta-aineistoksi.

17. Haastateltavan pyyntöön tarkastaa lausumansa ennen julkaisemista on yleensä syytä suostua, jos se toimitusteknisesti on mahdollista. Oikeus koskee vain haastateltavan omia lausumia, eikä sillä saa luovuttaa journalistista päätösvaltaa toimituksen ulkopuolelle.

18. Haastateltavan kieltoon julkaista lausumansa tulee suostua vain, jos olosuhteet ovat haastattelun antamisen jälkeen muuttuneet niin olennaisesti, että julkaiseminen olisi selvästi kohtuutonta.

19. Ilmoitusten ja toimituksellisen aineiston raja on pidettävä selvänä. Piilomainonta on torjuttava.

Virheen korjaaminen ja oma kannanotto

20. Olennainen virhe on viipymättä korjattava.

21. Jos selvästi tunnistettavissa olevan henkilön tai tahon toiminnasta aiotaan esittää tietoja, jotka asettavat tämän erittäin kielteiseen julkisuuteen, kritiikin kohteelle tulee varata tilaisuus esittää oma näkemyksensä jo samassa yhteydessä.

22. Ellei samanaikainen kuuleminen ole mahdollista, voi erittäin kielteisen julkisuuden kohteeksi joutunutta olla tarpeen kuulla jälkeen päin. Jos näin ei tehdä, hyvään tapaan kuuluu julkaista hänen oma kannanottonsa.

23. Kannanotto on puheenvuoro, joka on syytä julkaista mahdollisimman nopeasti ilman sen yhteyteen liitettyjä asiattomia lisäyksiä.

24. Tavanomainen kulttuurikritiikki, poliittinen, taloudellinen tai yhteiskunnallinen arviointi sekä vastaavan muun mielipiteen esittäminen ei kuitenkaan synnytä oikeutta kannanottoon.

25. Ellei kannanotto ole julkaisukelpoinen, sen korjaamisesta on syytä neuvotella laatijan kanssa. Vaikka yksimielisyyteen ei päästäisi, olennainen sisältö on suositeltavaa julkaista asiallisessa muodossa.

Yksityinen ja julkinen

26. Jokaisen ihmisarvoa on kunnioitettava. Etnistä alkuperää, kansallisuutta, sukupuolta, seksuaalista suuntautumista, vakaumusta tai näihin verrattavaa ominaisuutta ei pidä tuoda esiin asiaankuulumattomasti tai halventavasti.

27. Yksityiselämään kuuluvia erityisen arkaluonteisia seikkoja voi julkaista vain asianomaisen suostumuksella tai jos niillä on poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä. Yksityiselämän suoja on otettava huomioon myös kuvia käytettäessä.

28. Sairaus- ja kuolemantapauksista sekä onnettomuuksien ja rikosten uhreista uutisoitaessa on aina noudatettava hienotunteisuutta.

29. Julkisella paikalla tapahtuvaa toimintaa on yleensä lupa selostaa ja kuvata ilman

asianosaisten suostumusta.

30. Julkistakin aineistoa julkaistaessa pitää ottaa huomioon yksityiselämän suoja. Kaikki julkinen ei välttämättä ole julkaistavissa. Erityistä varovaisuutta on noudatettava, kun käsitellään alaikäisiä koskevia asioita.

31. Rikoksesta tuomitun nimen, kuvan tai muita tunnistetietoja voi julkaista, ellei se tuomitun asemaan tai tekoon nähden ole selvästi kohtuutonta. Alaikäisen tai syyntakeettomana tuomitun henkilöllisyyden paljastamisessa on oltava erityisen pidättyväinen.

32. Tunnistamiseen johtavien tietojen käytössä on syytä olla varovainen, kun kyse on vasta rikosepäilystä tai syytteestä.

33. Tietoja rikoksentehtyjästä, syytetystä tai epäillystä ei yleensä pidä julkaista, jos ne paljastavat erityisen arkaluonteisen rikoksen uhrin.

34. Arkaluonteisen rikoksen uhrin henkilöllisyys on suojattava, ellei sillä ole poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä.

35. Jos tutkintapyynnöstä, syytteestä tai tuomiosta on julkaistu uutinen, asiaa on mahdollisuuksien mukaan seurattava loppuun saakka. Oikeudenkäynnin aikana ei pidä asiattomasti pyrkiä vaikuttamaan tuomioistuimen ratkaisuihin eikä ottaa ennakoita kantaa syyllisyyteen.

LIITE 3: Lausuma verkkojulkaisusta

Julkisen sanan neuvoston kautta itsensäntelyyn sitoutuneet lehdet sekä televisio- ja radiokanavat ovat jo vuosia toimineet myös tietoverkossa. Näillä www-sivustoilla on pyritty noudattamaan hyvän journalistisen tavan periaatteita samalla tavalla kuin lehdessä, radiossa ja televisiossa. Verkko on koettu uudeksi julkaisukanavaksi, jonne perinteiset tiedotusvälineet ovat laajentuneet. Verkossa varsinkin mielipide- ja keskustelupalstojen käytännöt saattavat poiketa huomattavasti perinteisen median tavoista.

Julkisen sanan neuvosto tahtoo tällä periaatelausumalla vaikuttaa erityisesti siihen, että tiedotusvälineet laativat selvät pelisäännöt sivustoillaan käytävälle verkkokeskustelulle. Verkkosivuille tulevalla pitää olla mahdollisuus heti ymmärtää keskustelupalstan käytännöt ja vastuut.

Nykyinen käytäntö

Villeimmillään verkkokeskustelu on silloin, kun tiedotusväline tarjoaa sitä varten tilan, jolle nimettömät keskustelijat kirjoittavat ja jota he itse käytännössä valvovat. Käsiteltäväksi voidaan silloin valita mikä tahansa aihe, josta keskustellaan nimettömänä ilman, että ylläpitäjä tietää keskustelijoiden tunnistetietoja. Vastuu puheenvuoroista jää keskustelijoille, vaikka ylläpitäjä voi pyynnöstä poistaa asiattoman puheenvuoron. Toisaalla verkkokeskustelun pelisäännöt voivat olla yhtä tiukat kuin perinteisessä mediassa: keskustelu käydään omalla nimellä ja nimimerkki sallitaan vain poikkeustapauksissa.

Verkkokeskustelujen kirjava käytäntö perustuu tietoverkon perinteeseen ja sananvapauslain tulkintaan: jos puheenvuoroja ei seulota tai muokata ennen niiden julkaisemista, aineistoa ei lain mukaan pidetä edes osana verkkojulkaisua. Silloin päätoimittaja ei ole juridisessa vastuussa puheenvuoroista, ja vastuun kantavat kirjoittajat yksin.

Neuvoston kanta

Julkisen sanan neuvoston tehtävänä on tulkita hyvää journalistista tapaa sekä puolustaa sanan- ja julkaisemisen vapautta. Journalistin ohjeet on alan eettinen koodi, jonka tavoitteena on myös tukea sananvapauden vastuullista käyttämistä joukkoviestimissä. Vapaudelle ja vastuulle on löydettävä järkevät rajat myös verkkokeskusteluissa. Julkisen sanan neuvosto suosittaa, että verkkokeskusteluun sovelletaan ennakkomoderointia eli puheenvuorot seulotaan ja tarvittaessa muokataan. On hyvän journalistisen tavan mukaista pyrkiä tunnistamaan verkkokeskusteluihin osallistujat. Nimimerkin käyttäminen voi edistää sananvapauden toteutumista, joten sen voi sallia journalistisen harkinnan perusteella. Mikäli kirjoittajien puheenvuoroja voidaan käyttää muualla tiedotusvälineessä, on siitä syytä heille kertoa. On myös syytä tehdä heille selväksi, että päätoimittajan

lisäksi myös kirjoittaja vastaa viestin sisällöstä. Jos itsesääntelyyn sitoutunut tiedotusväline kuitenkin pitää yllä verkossa keskustelupalstaa, jonka sisältöä se ei seulo eikä muokkaa, palsta on erotettava selvästi tiedotusvälineen julkaisemasta muusta aineistosta. Keskustelijoille on myös tehtävä selväksi, että he voivat joutua juridiseen vastuuseen kirjoittamistaan viesteistä. Sivujen ylläpitäjän on myös varattava kävijöille mahdollisuus ilmoittaa asiattomista viesteistä ja pyytää niiden poistamista. Julkisen sanan neuvosto korostaa avoimuuden ja selvästi muotoiltujen menettelytapojen tärkeyttä myös verkkoviestinnässä. Verkkosivuilla kävijöiden on voitava nähdä sivuilta heti, millaisella palstalla he ovat ja millaisia sääntöjä sillä noudatetaan. Tämä on tiedotusvälineiden luotettavuudelle erityisen tärkeää.

LIITE 4: Lausuma julkisuuden henkilöiden yksityisyyden suoja koskevassa asiassa

Julkisen sanan neuvosto on seurannut viimeaikaista keskustelua viihde- ja iltapäivälehtien tavasta käsitellä ns. julkisuuden henkilöiden toimintaa. Asia on noussut esille muun muassa entisen mäkihyppääjän Matti Nykäsen elämän käännteistä raportoitaessa.

Neuvoston mielestä lehtien menettelytavat eivät aina ole olleet sopusoinnussa journalismin eettisten periaatteitten kanssa. Tämän vuoksi Julkisen sanan neuvosto haluaa antaa seuraavan lausuman:

"Jokaisella on asemastaan tai saamastaan julkisuudesta riippumatta yksityiselämän suoja ja ihmisarvo. Tämä on otettava huomioon, vaikka henkilö itse haluaisi kertoa yksityiselämästään julkisuudessa.

Kiristynyt kilpailu viihdejournalismissa on lisännyt kiinnostusta sopimusten tekemiseen julkisten asioista. Yksityisyydestä näyttää tulleen kauppatavara, jonka hinnasta halutaan sopia kuten mistä tahansa hyödykkeestä. Aloitteellisia voivat olla niin lehdet kuin julkisuutta tavoittelevat henkilötkin. Sopimuksista voi seurata eettisiä ongelmia, jos ne siirtävät journalistista päätösvaltaa toimituksen ulkopuolelle.

Median kanssa tekemisissä olevat eivät aina ymmärrä mihin kaikkeen he tulevat

sitoutuneeksi. Ihmisen harkintakyky oman elämän ja sen tapahtumien julkistamisen suhteen saattaa olla alentunut esimerkiksi kokemattomuuden, sairauden, rasituksen, päihteiden käytön tai muun syyn takia. Tämä korostaa median vastuuta asioista kerrottaessa, olkoonpa siitä sovittu tai ei.

Julkisen sanan neuvosto on huolissaan siitä, että kilpailu voi johtaa julkisuuden henkilöiden elämäntapojen kuvaamiseen hyvän maun ja kohtuuden rajat ylittävällä tavalla. Media perustelee toimintaansa sillä, että yleisöllä on oikeus tietää julkisen huomion tai ihailun kohteena olleen henkilön synkistäkin elämänvaiheista. Neuvosto kuitenkin tähdentää journalistin ohjetta, jonka mukaan kaikkien ihmisarvoa on kunnioitettava. Sen laiminlyöminen rikkoo hyvää journalistista tapaa, olipa julkaisemiseen muutoin kuinka painavat perusteet tahansa."

LIITE 5: Yksityiselämä-periaatelausuma

Lausuma on hyväksytty vuonna 1980.

Radio- ja televisiotoimittajien liitto r.y., Suomen Aikakauslehdentoimittajain Liitto r.y. ja Helsingin Sanomalehtimiesyhdistys r.y. ovat pyytäneet Julkisen Sanan Neuvostolta periaatteellista kannanottoa siitä, missä määrin tunnetun ja julkisuudessa esiintyvän henkilön toiminnasta ja elämäntavoista voidaan julkaista sellaisia tietoja, jotka ns. tavallisen ihmisen kohdalla kuuluisivat hänen suojattuun yksityiselämäänsä.

PÄÄPERIAATTEET

Neuvosto toteaa, että yksityiselämän suoja - josta on säännöstö myös rikoslaissa - koskee periaatteessa kaikkia kansalaisia. Se merkitsee yksilön oikeutta halutessaan pitää tietyt henkilökohtaiset asiansa poissa julkisuudesta. Tiedotusvälineiden kannalta se merkitsee sitä, ettei yksilön suojattuun piiriin kuuluvista asioista yleensä saa julkaista tietoja ilman hänen suostumustaan. Yksityiselämänä suojattavaa aluetta ei ole mahdollista määritellä täsmällisesti. Sen laajuus riippuu monista tekijöistä ja voi vaihdella samankin yksilön kohdalla. Lausuntopyyntöissä tarkoitettujen kysymyksen osalta erityistä merkitystä on henkilön aseman ja tiedotusvälineiden tehtävien tarkastelulla.

JOUKKOTIEDOTUKSEN TEHTÄVÄT

Joukkotiedotuksen keskeisiä tehtäviä ovat todenmukaisen ja yleiseltä kannalta merkityksellisen tiedon välittäminen, keskustelun ja mielipiteen vaihdon edistäminen sekä yhteiskunnallisen vallankäytön valvominen. Myös viihteellä on nykyaikaisessa joukkotiedotuksessa näkyvä asema.

Julkisen Sanan Neuvosto katsoo, ettei yksityiselämän suojaa tule tulkita niin laajasti, että se olennaisesti vaikeuttaisi tiedotusvälineiden keskeisten tehtävien toteuttamista. Mitä suurempia ja syvällisempiä yhteiskunnallisia vaikutuksia jollakin seikalla on, sitä tärkeämpää on voida julkaista sitä koskevaa tietoa. Yksityiselämän suojaa määriteltäessä on tämän vuoksi otettava huomioon yksilöiden erilaiset vaikutusmahdollisuudet ja yhteiskunnallinen asema.

Henkilön suojapiiri onkin yleensä sitä suppeampi mitä merkittävämmästä vallankäyttäjästä on kysymys. Toisaalta myös muut tekijät kuin vallankäyttö voivat rajoittaa yksityiselämän suojaa. Tietoinen pyrkimys tai asettuminen julkisuuteen esimerkiksi viihteen, kulttuurin tai urheilun piirissä saattaa vaikuttaa henkilön suojan laajuuteen. On myös mahdollista, että henkilö jonkin suorituksensa tai menettelynsä johdosta herättää niin paljon yleistä mielenkiintoa, että se vaikuttaa hänen suojapiiriään supistavasti. Ns. tavallinen ihminenkään ei voi kaikissa tilanteissa vaatia itselleen yhtä suurta yksityiselämän suojaa. Esimerkiksi oleskellessaan julkisella paikalla tai osallistuessaan julkisiin tilaisuuksiin jne., yksilö ei voi vaatia samaa suojaa kuin kotonaan tai muulla yksityisalueella.

HENKILÖN ASEMA

Edellä sanotun perusteella on mahdollista tulkinnan karkeaksi apuvälineeksi laatia seuraava henkilön asemaan perustuva asteikko:

- A. Merkittävät vallankäyttäjät politiikan, hallinnon ja elinkeinoelämän alalla,
- B. Aikalaishistoriaan kuuluvat, tunnetut, julkisuudessa esiintyvät henkilöt esim. kulttuurin ja viihde-elämän alalla.
- C. Tavalliset kansalaiset.

Yksityiselämän suoja on periaatteessa suppein ryhmässä A ja laajin ryhmässä C. On kuitenkin huomattava, ettei asteikkoa voida soveltaa kaavamaisesti, vaan suojan laajuus on tulkittava kussakin yksittäistapauksessa erikseen. Esimerkiksi vallankäyttöasemaa arvioitaessa on otettava huomioon myös paikalliset olosuhteet. Henkilö, joka valtakunnallisen tiedotusvälineen kannalta sijoittuisi C-ryhmään,

saattaa pienellä paikkakunnalla kuulua merkittäviin vallankäyttäjiin. Henkilön asemassa voi myös tapahtua muutoksia, jotka vaikuttavat hänen suojansa laajuuteen.

ASIAN MERKITYS

Vaikka henkilön asemalla onkin yksityiselämän suojaa määriteltäessä huomattava merkitys, sitä ei yksin voida pitää ratkaisevana. Tärkeä vaikutus on myös käsiteltävän asian merkittävyydellä. Yleiseltä kannalta vähäpätöinen seikka voi kuulua yksityiselämänä suojattavaan alueeseen, vaikka se liittyisikin vallankäyttäjän tai muun julkisuuden henkilön elämään. Tämä koskee nimenomaan sellaisia henkilökohtaiseen elämänpiiriin kuuluvia asioita, joilla ei ole merkitystä asianomaisen vallankäytön tai muun julkisen roolin kannalta. Toisaalta tieto, jolla on huomattavaa yleistä merkitystä, on voitava julkistaa, vaikka se ei koskisikaan asteikon ylimpiin ryhmiin luettavaa henkilöitä. Tämä on sopusoinnussa sen edellä esitetyn periaatteen kanssa, ettei yksityiselämän suojaa tule tulkita joukkotiedotuksen keskeisiä tehtäviä vaarantavalla tavalla.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Lausuntopyynnössä esitetyn kysymyksen osalta voidaan edellä sanotun perusteella todeta, ettei tunnetun ja julkisuudessa esiintyvän henkilön ammatillisiin tehtäviin tai julkiseen rooliin liittyvä toiminta sellaisenaan kuulu suojattuun yksityiselämään. Sitä voidaan niinmuodoin asianomaisen suostumuksetta tiedotusvälineissä arvioida ja arvostella. Sitä vastoin elämäntapoja koskevat tiedot kuuluvat yleensä julkisuudenkin henkilön yksityiselämään, vaikka heidän suojapiirinsä onkin ns. tavallisen ihmisen suojaa suppeampi. Julkisen Sanan Neuvosto katsoo, että joissakin tapauksissa asianomaisen elämäntapoja koskeva tieto voi liittyä niin läheisesti hänen ammatillisiin tehtäviinsä, että sen julkistaminen on perusteltua. Tämän edellytyksenä on kuitenkin, että käsiteltävällä asialla on huomattavaa yleistä merkitystä.

Silloinkin kun henkilöä koskevan tiedon julkistaminen on perusteltua, sen ei tule ulottua pitemmälle kuin asian käsittelemiseksi on välttämätöntä. Erityistä harkintaa on noudatettava sellaisten tietojen kohdalla, jotka liittyvät asianomaisen fyysisiin tai psyykkisiin ominaisuuksiin tai muutoin läheisesti hänen persoonallisuutensa. Hyvän lehtimiestävän mukaista on huolehtia myös siitä, ettei julkistamisella aiheuteta asianomaiselle tai hänen omaisilleen tarpeetonta kärsimystä.

LIITE 6: Nimi rikosuutisissa -periaatelausuma

Lausuma on hyväksytty vuonna 1981.

Julkisen Sanan Neuvosto on todennut, että nimensuojakäytäntö tiedotusvälineissä on epäyhtenäinen. Tämän vuoksi neuvosto on periaatteiden selkeyttämiseksi ja käytännön yhtenäistämiseksi päättänyt antaa asiasta lausuman. Vaikka lausuma koskeekin vain nimensuojan yhtä osaa, suojaa rikosasioissa, voidaan esitettyjä periaatteita soveltuvan osin käyttää apuna myös muissa asioissa, joissa nimen julkaisemista voidaan pitää haitallisena. Joukkotiedotuksen keskeisiä tehtäviä ovat todenmukaisen ja yleiseltä kannalta merkityksellisen tiedon välittäminen ja yhteiskunnallisen vallankäytön valvominen. Hallinnon ja oikeudenkäytön julkisuusperiaate on tiedottamisen vapauden kannalta keskeinen. Nimen julkistaminen rikosasioissa aiheuttaa kuitenkin seuraamusten kasautumista. Nimellä ja maineella on nykyisessä yhteiskunnassa sosiaalisesti suuri merkitys. Nimen julkistaminen aiheuttaa myös nimetylle ja hänen omaisilleen haittaa ja kärsimystä.

PÄÄPERIAATTEET

Julkisen Sanan Neuvosto toteaa, että nimensuojan pääperiaatteen mukaan nimen julkaiseminen rikosuutisissa on perusteltua vain, milloin huomattava yleinen etu sitä vaatii. Toimittajan velvollisuus on harkita nimen julkaisemista jokaisessa yksittäistapauksessa. Vastakkain on asetettava se vahinko, joka nimen julkaiseminen nimetylle, hänen perheelleen ja lähiympäristölleen tuottaa, ja se yleinen merkitys, joka nimen julkistamisesta on. Nimen julkistamisesta ei voida päättää kaavamaisesti rangaistuksen ankaruuden perusteella. Riittävänä perusteena ei voida myöskään pitää pelkästään lukijoiden uteliaisuuden tyydyttämistä. Neuvosto tähdentää myös sitä, että rikoksen uhrin nimen julkaiseminen saattaa aiheuttaa hänelle tai hänen omaisilleen lisää kärsimystä ja haittaa. Tämän vuoksi on syytä kiinnittää erityistä huomiota rikoksen uhrin suojaamiseen. Yleisen edun arvioiminen yksittäistapauksissa on vaikeaa. Vaikka tyhjentävää ja yksiselitteistä nimensuojasäännöstä ei ole mahdollista laatia, neuvosto pitää tärkeänä selvittää näkökohtia, jotka tulisi yhdessä ja erikseen ottaa huomioon yleistä etua arvioitaessa. Nämä liittyvät rikolliseen tekoon itseensä, sen tekijään ja julkaisemisajankohtaan.

TEKO

Harkittaessa nimen julkaisemista rikosuutisessa on otettava huomioon teon vaikutukset. Yleinen etu on sitä suurempi mitä vakavampia yhteiskunnallisia seurauksia teolla katsotaan olevan. Pelkästään teon törkeys, raakuus tai erikoislaatuisuus eivät riitä tekijän henkilöllisyyden paljastamisen perusteeksi. Rikos voi kuitenkin herättää niin suurta yleistä huomiota, että nimen julkistaminen voi olla paikallaan. Edellä sanotun perusteella on tulkinnan apuvälineeksi mahdollista laatia karkea asteikko, jolla kuvataan rikosten yleistä merkittävyyttä.

1. Kansalaisiin tai koko yhteiskuntaan kohdistuvat teot, joilla on vakavia taloudellisia, terveydellisiä tai muita yhteiskunnallisia vaikutuksia.
2. Yksityiseen kohdistuneet, virallisen syytteen alaiset teot.
3. Asianomistajarikokset.
4. Rikkomukset ja muut merkitykseltään vähäiset teot.

Rikoksen tekijän nimensuoja on suppein ryhmässä 1 ja laajin ryhmässä 4. Arvioimiseen vaikuttaa myös teon paikallinen merkittävyys.

TEKIJÄ

Yleisperiaatteena voidaan pitää sitä, että mitä enemmän taloudellista, poliittista tai hallinnollista valtaa jollakin henkilöllä on, sitä suurempi on yleisön oikeus saada tietoja tämän henkilön toiminnasta. Nimensuoja on suurempi silloin, kun tieto ei liity eikä ole liittynyt tekijän työhön, virka-asemaan, luottamustehtävään tai julkiseen rooliin vaan on luonteeltaan yksityinen.

Lasten ja nuorten tai psyykkisesti häiriintyneiden rikoksentekijöiden nimiä ei tule paljastaa. Neuvosto katsoo myös, ettei asianosaisten henkilökohtaisia asioita koskevien mielentilatutkimusten, lääkärintodistusten tai vastaavien selvitysten yksityiskohtaista sisältöä saa julkaista oikeudenkäyntiselostusten yhteydessä.

Tästäkin on tulkinnan apuvälineeksi mahdollista laatia karkea asteikko.

1. Poliittista, taloudellista tai hallinnollista valtaa käyttävät henkilöt.
2. Muut julkisuuden henkilöt (ns. julkkikset), esim. viihteen, urheilun, taiteen tai tieteen alalta.
3. Tavalliset kansalaiset.

Nimensuoja on suppein ryhmässä 1 ja laajin ryhmässä 3. Asteikkoa ei luonnollisestikaan tule soveltaa kaavamaisesti vaan on otettava huomioon, että esim. ryhmässä 1 on varsin erilaisia vallankäyttäjiä. Lisäksi paikalliset olosuhteet vaikuttavat tässäkin nimen julkistamisratkaisuun.

Tekijän henkilöllisyyttä suojaamalla saattaa syytön joskus joutua epäilyksenalaiseksi. Tällöin voi olla perusteltua paljastaa tekijän nimi.

JULKAISEMISAJANKOHTA

Pelkästään edellä mainittujen kahden muuttujan, teon ja tekijän, perusteella ei nimen julkaisemista kuitenkaan voida ratkaista. Suuri merkitys on sillä, missä vaiheessa rikoksen tutkiminen uutisten julkaisemisajankohtana on. Pääsääntönä on pidettävä sitä, ettei henkilöllisyyttä paljasteta ennen tuomioistuinkäsittelyä. Tästä säännöstä voi poiketa, jos teon laadusta tai tekijän asemasta johtuvat painavat syyt sitä puoltavat. Jos nimi julkaistaan ennen tuomioistuinkäsittelyä, on syytä esittää syytösten perustelut ja antaa epäilylle mahdollisuuksien mukaan heti tilaisuus selitykseen. Ratkaisu viranomaisten antamien etsintäkuulutusten julkaisemisesta kuuluu toimitukselle. Yleensä kuitenkin on syytä suostua julkaisemiseen.

Julkaisemisajankohdasta voidaan laatia seuraava asteikko, jossa nimensuoja jälleen on suppein ryhmässä 1 ja laajin ryhmässä 4.

1. Tuomioistuin on antanut päätöksensä.
2. Tuomioistuinkäsittely on aloitettu.
3. Teon selvittäminen on esitutkintavaiheessa.
4. Rikosilmoitus, kantelu tai muu ilmianto on tehty.